KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

27. JUUNI
ILMUB 1940. A. OKTOOBRIST

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

26 • 1986 SIRP ja VASAR

NÕUKOGUDE KIRJANIKE VIII KONGRESS

Nõukogude kirjandus on tihedalt seotud kodumaa huvidega, partei huvidega. Olles liha oma rahva lihast, veri tema verest, on ta seadnud elumõtteks rahva hooled ja mured, aktiivselt kujundades uue maailma inimest — patriooti, loojat, tõelist internatsionalisti, kes on suuteline võtma enda kanda oma aja koorma.

Kirjanike ülesanded meie maa praegusel murrangulisel arenguetapil on NSV Liidu kirjanike VIII kongressi delegaatide tähelepanu keskpunktis. Kongress algas 24. juunil Moskvas, Kremli Suures Palees.

Koos kongressi delegaatidega — paljurahvuselise nõukogude kirjanduse saadikutega — olid saalis partei-, nõukogude ja ühiskondlike organisatsioonide ning töökollektiivide esindajad. Meie maa rahvuste ja rahvaste 78 keeles loodava nõukogude kirjanduse suurt rahvusvahelist autoriteeti tõendab see, et kongressist võtavad osa arvukad kirjanike delegatsioonid vennalikest sotsialismimaadest, reast Euroopa, Aasia, Aafrika ja Ameerika riikidest.

Kiiduavaldustega tervitasid delegaadid ja külalised seltsimehi **M. S. Gorbatšovi, G. A. Alijevit, V. I. Vorotnikovi, A. A. Gromõkot, L. N. Zaikovi, J. K. Ligatšovi, N. I. Rõžkovi, M. S. Solomentsevi, E. A. Ševardnadzet, P. N. Demitševi, V. I. Dolgihhi, N. V. Talõzinit, A. P. Birjukovat, A. F. Dobrõninit, M. V. Zimjaninit, V. A. Medvedevit, V. P. Nikonovi, A. N. Jakovlevi** ja **I. V. Kapitonovit.**

Valiti kongressi tööorganid.

Kinnitati päevakord: NSVL Kirjanike Liidu juhatuse aruanne; NSVL Kirjanike Liidu keskrevisjonikomisjoni ettekanne; NSVL Kirjanike Liidu juhtorganite valimine.

Leinaseisakuga mälestasid kohalolijad kirjanikke, kes on surnud kongressidevahelisel ajal.

Seejärel esines NSVL Kirjanike Liidu juhatuse aruandega juhatuse esimene sekretär **G. M. Markov.**

25. mail kõnelesid Nõukogude Armee ja Sõjalaevastiku Poliitilise Peavalitsuse ülem **A. Lizitšev,** ÜLKNÜ Keskkomitee esimene sekretär **V. Mišin, S. Mihhalkov, A. Tšakovski, S. Zalõgin, J. Bondarev, N. Gribatšov, F. Kuznetsov, G. Baklanov** (Moskva), **B. Oleinik, J. Mušketik** (Ukraina NSV), **D. Granin** (Leningrad), **M. Tank** (Valgevene NSV), **U. Umarbekov** (Usbeki NSV), **G. Tsitsišvili** (Gruusia NSV), **M. Sluckis** (Leedu NSV) ja **R. Hamzatov** (Dagestani ANSV).

NSV Liidu kirjanike VIII kongressi tervitasid **Ljubomir Levčev** (Bulgaaria) ja **Lisandro Otero** (Kuuba.)

Loominguline diskussioon jätkus proosa-, luule-, dramaturgia-, laste- ja noorsookirjanduse ning kriitikakomisjonide istungil.

Kongress jätkub.

NSVL Kirjanike Liidu juhatuse esimese sekretäri
GEORGI MARKOVI ettekandest

NSV Liidu kirjanike kaheksas kongress on tulnud kokku tähelepanuväärsel ajal. Meie partei ja rahvas elavad ning töötavad ajal, mil käib võitlus NLKP XXVII kongressi otsuste elluviimise eest, mil kavatsuste energia muutub tegude energiaks. Äsja koos olnud NLKP Keskkomitee juunipleenum suunas meid uue jõuga partei juhtnööride intensiivsemale elluviimisele, et põhjalikult ümber korraldada kõik elualad, et täita XII viisaastaku plaani.

Partei suund sotsiaalse ja majandusliku arengu kiirendamisele, tema püsiva rahu strateegia on leidnud kogu rahvalt mõistmist ning toetamist. Parteikongressi ajaloolised otsused avavad kirjandusinimeste ees avara välja novaatorlikeks ja andekateks kunstilisteks otsinguteks, aktiivseks ja pingeliseks loometööks. Kongress määratles ülesanded, mis seisavad sõnameistrite ees. NLKP Keskkomitee poliitilises ettekandes partei XXVII kongressile on öeldud: «Ühiskonna kõlbelise tervise ja vaimse kliima, milles inimesed elavad, määrab üsna paljus kirjanduse ja kunsti seisund. Meie kirjandus, kajastades uue maailma sündi, võttis ühtaegu aktiivselt osa selle rajamisest, kujundades uue maailma inimest — oma kodumaa patriooti, tõelist internatsionalisti. Sellega valis ta õigesti oma koha, oma osa üldrahvalikus ürituses. Kuid see on ka kriteerium, millest rahvas ja partei lähtuvad kirjaniku ning kunstniku töö hindamisel, ja ka kirjandus ise, kogu nõukogude kunst — oma ülesannete hindamisel.»

Me peame just nimelt parteikongressi ideede kõrguselt vastutustundlikult ning nõudlikult hindama nüüdisaegset kirjandusprotsessi, igakülgselt ning süvenenult lahti mõtestama oma edusammud, vead ja puudused, tegema kindlaks reaalsed teed kõigi meie võimaluste avastamiseks.

Partei kongress oli meile kõigile eeskujuks oma ausa ja printsipiaalse lähenemisega lohakusele ja puudustele, see oli tõeline tõe õppetund.

See õppetund jätkus NLKP Keskkomitee peasekretäri seltsimees M. Gorbatšovi kohtumisel kirjanikega, NSV Liidu Ülemnõukogu saadikutega, kes osalesid Ülemnõukogu V istungjärgu töös, samuti grupi pealinna literaatidega. Kõnelides ajaloolisest momendist, milles meie ühiskond praegu elab, rõhutas M. Gorbatšov, et praegu on avatud päratu tegevusväli suure ühiskondliku mõjujõuga kunstiloominguks. Kõnes märgiti, et nõukogude kirjanikud pole kunagi eemale hoidunud nüüdismaailma muredest, meie rahva elust. Pole kahtlust, et see kohtumine rikastab meie kongressi tööd ja et kirjanikud kasutavad oma igapäevases töös partei juhtnööre.

Meie arutelu peamine objekt on kirjandus, peamine hool — meie maa kunstikultuuri õitseng, meie püüdluste peamine orientiir — NLKP XXVII kongressi ideed, kommunistliku ülesehitustöö ideed.

Meil, kirjanikel, pole praegu tähtsamat ülesannet kui kanda hoolt inimese vaimse arengu eest. Oma loomingulise tööga aitame parteil ka edaspidi ellu viia tema ulatuslikku realistlikku kurssi kiirendusele ja efektiivsetele ümberkorraldustele kõigil majandusliku ning sotsiaalse tegevuse aladel. Ennekõike aga inimese mõtlemislaadi ümberkorraldamisel, nende töösse suhtumisel, organiseerituse ja distsipliini tugevdamisel. Praegusaeg ise esitab meile väljakutse, nõuab meilt eesmärgikindlust ja söakust, ta kutsub kirjanikku looma uusi teoseid, mis väärivad meie rahvast ja meie suurt kodumaad.

NLKP Keskkomitee poliitilises ettekandes partei XXVII kongressile rõhutatakse vajadust, et iga inimene mõistaks momendiolukorra teravust, selle murrangulist iseloomu. Analüüsides kirjanduse käidud teed viimastel aastatel, näeme: edasiliikumine tähendas keerulisi otsinguid uute, tõeliselt kunstiliste väljendusvahendite leidmiseks, et kujutada rahva nüüdiselu kogu selle mitmekülgsuses, dramatismis ja suuruses. Sellel teel tuli ette palju raskusi, leidmisi ja kaotusi.

Viimase aja parimad ilukirjanduslikud teosed näitavad, et kirjandus elas ja arenes, tajudes ühiskonnas küpsenud nõudmist üle minna kvalitatiivselt uuele astmele. Ta oli sisemiselt valmis partei võetud kursiks. Ta hoomas meie elu valulisi punkte, ebasoodsaid tendentse sotsiaalses ja vaimses elus. Kõigi liiduvabariikide kirjanike loodud andekates romaanides ja jutustustes, poeemides ja näidendites ning olukirjeldustes on tõstatatud üliteravaid sotsiaalseid ning kõlbelisi probleeme, mis praegu asuvad avalikkuse tähelepanu keskmes.

Tähtis on, et ajakirjad ja ajalehed avasid julgelt oma veerud publitsistikale. Eriti elavnesid meie kirjandusväljaanded pärast NLKP Keskkomitee aprillipleenumit 1985. aastal.

Seejuures peame tunnistama, et viimastel aastatel võib kirjandusprotsessi arengus täheldada ka ebaõnnestumisi. Lugejad kurdavad, et nii proosas kui ka luules ilmub halle ning konjunktuurseid teoseid, mis mõnikord vaid märgivad negatiivseid nähtusi, ent pole kuulda üleskutset võitlusele nende vastu, sellele võitlusele, millele partei meid praegu õhutanud on — võitlusele stagnatsiooni, paraadlikkuse, ükskõiksusega.

Ent mis kõige kurvem — teinekord on kadunud piir kirjanduse ja pseudokirjanduse vahel, kusjuures selleks on kaasa aidanud objektiivsuse minetanud kriitikud. On teoseid, mis oma ideelis-kunstiliselt tasemelt on väga erinevad, kuid mida ühesuguse usinusega ülistatakse. Võitlus selliste murettekitavate ilmingute vastu asetab tänase kirjanduse ning kriitika ette teravad ja keerukad probleemid.

Praegu, mil ühiskond on haaratud uute intensiivsete arenguteede otsinguist, tajume eriti teravalt, kuivõrd aktuaalne on kirjanike aktiivne osalemine selles protsessis. Reageerides partei programmilistele nõudmistele, peab meist igaüks visalt ja sihikindlalt tooma välja sotsialistliku realismi meetodi loomingulised reservid, taotlema ideeliskunstilist kvaliteeti.

Selles suures töös peavad tähtsat osa mängima Kirjanike Liidu valitavad organid, tema koosseisuline aparaat. Kahjuks on nende töös veel palju puudusi.

Kirjanikeorganisatsioonide juhatus ja sekretariaat suudavad edukalt täita oma funktsiooni üksnes siis, kui nad pidevalt täiustavad oma tööstiili. Esmajoones tähendab see konkreetsust, asjalikkust, järjekindlust, sõna ja teo ühtsust, avalikkust ning liidu liikmete arvamuse järjekindlat arvestamist.

Peab ütlema, et aruandeperioodil oli ka NSVL Kirjanike Liidu juhatuse sekretariaadi töös olulisi puudusi. Me ei ole pööranud küllaldast tähelepanu oma töökorralduse täiustamisele. Tihti seisnes meie reaktsioon kirjanduselu ning kirjandusprotsessi arengu nõudmistele üksnes küsimuse ärakuulamises ning järjekordse — mitmenda küll? — doku-

(Järg 2. lk.)

TALLINNA ÜLIKOOL
Akadeemiline
Raamatukogu

NÕUKOGUDE KIRJANIKE VIII KONGRESS

(Algus 1. lk.)

mendi vastuvõtmises. Me ei ole mõelnud küllaldaselt sellele, kuidas veel rohkem suunata kirjanikeorganisatsioone selles suunas, et kirjanikud tunneksid iga päev tähelepanu kirjanike tähtsaima töö — teoste loomise vastu. On tulnud ette, et ideelis-kunstilise taseme täiustamist, meie kaasaegse tegelaskuju loomist, võitlust meie elu negatiivsete nähtustega on arutatud vajaliku teravuseta ning kirjanikutöö igakülgse analüüsita.

Selliste puuduste vältimiseks peavad NSVL Kirjanike Liidu tulevane juhatus ja sekretariaat tingimata soodustama kirjanike veelgi tihedamat sidet eluga, tugevdama kirjanike printsipiaalsust ja organiseeritust, vastutust loomingusaavutuste ja ühiskondliku käitumise eest.

Aja kutse, kaasaja hoovused, rahva südametunnistuse hääl... Need on kirjaniku jaoks igavesed ja alati uued. Need olid olemas juba noil kaugeil aastail, mil legendaarne poeet pani paberile oma surematud värsiread vürst Igori družiinast ja hädadest vürstkondlike kodusõdade aegadel; need olid olemas ka siis, kui geniaalne Puškin ennustas prohvetlikult vabade rahvaste liitu; nii oli aastail, mil kogu meie piiritut kodumaad oli haaranud revolutsiooniline ümberkujundamine; samuti fašistliku okupatsiooni aastail, mil iga nõukogude inimese ees seisis karm küsimus: «Kas me jääme oma esivanemate maale?» Aja kutset kuuleme ka praegu, kaheksakümnendatel aastatel, mil läheneb aeg, kui kangelaslik XX sajand lahkub ajaloo areenilt — mõistagi kronoloogiliselt, üksnes kronoloogiliselt areenilt.

Aeg kutsub kunstnikku... Tahaksin kas või visandlikult piiritleda meie kirjanduselu peamise iseärasuse — kirjandusinimeste kirgliku soovi tajuda nüüdistegelikkust, tunda põhjalikult inimest, tema tegusid ja tundeid. Selline on meie traditsioon, mille on meile pärandanud klassikud, see on meie sotsialistliku esmasünni iseloomulik joon! Rahuldustundega, veelgi enam — uhkusega peame end novaatorliku rahva osaks, selle rahva, kes on maailma ajaloos astunud tundmatuid radu, loonud ühiskonna, mille sarnast paljusajandiline tsivilisatsioon ei tundnud.

Läänes kujutatakse meie loomeelu niimoodi: partei ja ühiskond ütlevad meile ette ühed või teised teemad, ja meie, kirjanikud, täidame tellimuse. Nagu öeldakse: kerge ja odav! See on veel üks tõe moonutamine kuni absurdini.

Me ei kirjuta käsu peale, vaid lähtudes sellest objektiivsest nõudmisest, mis sünnib ja kujuneb ühiskonnas, tõustes rahva teadvuse süvaallikatest; see on nii rahvahulkade kui ka isiksuse vaimse arengu nõudmiste äratundmine.

Et niisugune «tellimus» oleks täidetud või vähemasti võetud täitmiseks, peab kirjanikuteadvus olema selleks valmis. Kas kirjanik võttis kuulda aja kutset või ei, kas mõistis seda õigesti või eksis — siit algabki see, mida me nimetame loominguliseks riskiks. Aga ilma niisuguse riskita pole kirjanikupoolne tegelikkuse mõtestamine, ajastu kangelaste loomine mõeldav.

Partei kurss ande austamisele ja toetamisele, mõistmine, et anne lööb õitsele, kui suhtub endasse üha suureneva vastutustundega, see kurss sisaldub tervenisti ja täielikult sotsiaalse ja majandusliku ning vaimse kiirenduse strateegilises kontseptsioonis, mille 1985. aasta aprillipleenum tõstatas ning partei XXVII kongress välja arendas .

Siin on kohane meenutada NLKP Keskkomitee poliitilises ettekandes kongressile esitatud seisukohta, mis on meile eriti oluline: «Kui tekib ühiskondlik vajadus lahti mõtestada aega, iseäranis murrangulist aega, tõstab see alati esile inimesi, kelle jaoks niisugune ülesanne muutub sisemiseks vajaduseks. Sellisel ajal me elame praegu. Partei ega rahvas ei vaja paraadlikku paljusõnalisust, elu pisiasjades urgitsemist, konjunktuuritsemist ja omakasupüüdlikkust. Ühiskond ootab kirjanikult kunstilisi avastusi, elutõde, mis on alati olnud tõelise kunsti sisu.»

Meie kirjanike liitude, nende juhatuste ja sekretariaatide töös on tõepoolest vaja reaalseid muudatusi. Õigustatult öeldi NLKP XXVII kongressil, et «...töö peamist tulemust ei mõõdeta resolutsioonide ja istungitega, vaid andekate, algupäraste, ühiskonnale vajalike raamatute, filmide, lavastuste, kunsti- ja muusikateostega, mis suudavad rikastada rahva vaimset elu».

Igale inimesele, kes tunneb nõukogude kirjanduse ajalugu, kes on võimeline objektiivselt hindama meie kirjanduse edasiliikumist läbi aegade, ei saa märkamatuks jääda, et partei usaldus järjepidevalt kasvab, süveneb, muutudes meie arenedes üha mõjusamaks. Kirjanike, heliloojate, kunstnike, filmi- ja teatritöötajate loominguliste liitude osa pole kunagi tõstetud sellisele kõrgusele nagu praegu.

NLKP XXVII kongressil vastuvõetud partei programmi uues redaktsioonis on erakordselt tähtis ja meid innustav nõue: partei juhib kirjandus- ja kunstiprotsessi, toetudes loomingulistele sidemetele. Meie järgime parteid, ammutame tema ideedest, poliitikast ja tema määratu suurest tööpraktikast inspiratsiooni, partei aga omakorda teatab, et toetub loomingulisele haritlaskonnale, loomingulistele liitudele. Seepärast peavad täna olema erilise tähelepanu keskmes meie liidu tööküsimused.

Võtame meie ajakirjad-ajalehed: 86 kuukirja ja 16 ajalehte, mille ühekordne trükiarv ületab 12,5 miljoni eksemplari piiri. Ent kirjastused? Ainuüksi NSV Liidu Kirjanike Liidu keskkirjastus «Sovetski Pissatel» laseb igal aastal välja üle 500 nimetuse raamatuid, mille trükiarv ületab 25 miljonit. Nende seas on rohkem kui kolmandik tõlkeid NSV Liidu rahvaste keeltest. On veel Kirjandusfond oma mitmepalgelise majanduse ja kohustustega, mille täitmisest oleneb sotsiaalteeninduse tase ja kirjanike enesetunne... Ometi tuleb esitada küsimus: kuidas me kasutame neid võimalusi? Kas kõik tähendatud organisatsioonid ja asutused töötavad sujuvalt ja täpselt, mõistes oma suurt vastutust?

Tuleb märkida, et peaaegu kõigi liiduvabariikide kirjanike kongressidel räägiti küllaltki ohtralt organisatsioonilis-loomingulisest tööst. Ütleme otsekoheselt, et meie ei ole rahul kaugeltki kõigega oma töös. Seda nii «suures liidus» kui ka vabariiklike organisatsioonide ning ajakirjade ja ajalehtede toimetuste tegevuses.

Mitte alati ei kasuta me oma kaassõnaõigust ühiskonnas aktiivselt, küll aga teeme üht ja teist — nagu öeldakse — «linnukese» pärast ja näitamaks operatiivsust, mis aga märgatavat jälge ei jäta.

Äärmiselt tõsiselt tuleb mõelda sellele, kuidas kõike positiivset säilitades — seda positiivset aga on, ja küllaltki palju — korraldada tulevikus nõukogude kirjanduse päevi, loomingulisi konverentse, kirjanduspidustusi; kuidas kujundada suhted lugejatega, kellel on nüüd oma organisatsioon — raamatuühing.

Näib, et kätte on jõudnud aeg, mis nõuab kirjanike ja kirjastajate, kirjanike ja lugejate suhete süsteemi põhjalikku revideerimist, ergutusvahendite leidmist andekate teoste avalikkuse ette toomiseks ja halli keskpärasuse tõkestamiseks.

Kogu kriitilise suhtumise juures tehtusse tuleb märkida, et paljud kirjanikeorganisatsioonid on viimastel aastatel püüdnud tuntavalt aktiviseerida oma mõju kirjandusprotsessile. Seda kinnitab näiteks üks meie niisuguseid töövorme, nagu seda on loomingulised arutelud. Aga kas need on alati kantud põhimõttekindlusest?

Me räägime sageli kriitika ja enesekriitika tähtsusest, nõudliku atmosfääri loomisest kirjanduselus, kuid unustame mõnigi kord, et tõeline kutsemeisterlikkus saab kujuneda vaid siis, kui räägime kirjandusest ja selle eriilmingutest kaasosaleja huvitatusega, põhimõttetruult ning parteiliselt positsioonilt, hoides suure töö lahus rühmitustevaimu pisikirgedest.

Just nii oleme püüdnud oma tööd teha, ja mõnigi kord mitte halbade tulemustega. Eriti siis, kui oleme kuulda võtnud lugejate arvamusi. Tuletagem meelde kas või üleliidulisi loomingulisi konverentse Tjumenis, Alma-Atas, Ferganas ja Leningradis, kus avalikkuse, suurte töökollektiivide osavõtul vahetati mõtteid elust ja kirjandusest. Palju kordi analüüsiti NSVL Kirjanike Liidu juhatuse pleenumitel ja sekretariaadi koosolekutel meie ajakirjade tööd, arutati rahvusvabariikide kirjanike liitude tegevust nii tervikuna kui ka üksikprobleemide aspektist. Mõttevahetused vennasrahvaste kirjanduste nõukogudes ja žanrinõukogudes aitasid samuti kaasa kollektivismiõhkkonna loomisele, ergutasid otsima õigemaid kunstilisi lahendusi ja suurendasid kirjanike ühiskondlikku aktiivsust.

Kui vaadata hoolega üle kõik see, mis NSVL Kirjanike Liidus on kirjandusest, selle žanridest ja üksikteostest räägitud, siis võib veenduda, kui palju on tehtud väärtuslikke ettepanekuid ja märkusi ning avaldatud häid mõtteid. Kuid me pole õppinud neid arukalt, visalt ja järjekindlalt ellu viima. Juhtus sedagi, et pärast mõne ajakirja töö arutamist võisime veenduda: asi ei liigu paigast, seda kõike, mida alles oli räägitud, võiks uuesti korrata. See aga tähendab, et toimetus polnud puudustest õppust võtnud, sekretariaat aga oli jätnud tegemata selle, mis ta ise oli ülesandeks seadnud.

Inimmõjuri aktiviseerimine... Sellel on meie jaoks kõige otsesem tähendus. Lühidalt: kirjanikeorganisatsioonide tegevus on taandatav ülesandele ergutada igakülgselt ja formalismivabalt kollektiivsete jõupingutuste ja iga kirjaniku isikliku töö loominguandamit ja ühiskondlikku tulemuslikkust. Räägitakse, et kirjaniku tööd ei saa planeerida. Üks töötab palju ja kiiresti, teine aeglaselt ja vähe. Tõtt öelda: kvaliteet ei olene alati tehtud töö hulgast ega kiirusest, loodus ei kingi andeid kõigile võrdselt.

Tuletagem meelde paljurahvuselise nõukogude kirjanduse veterane. Ei lubanud endale mööndusi ei M. Šaginjan, M. Bažan, V. Katajev, G. Müsirepov, K. Kulijev ega M. Hraptšenko, ei luba endale mööndusi ka V. Kaverin, Irakli ja Grigol Abašidze, A. Tokombajev, D. Lihhatšov, I. Andronnikov, K. Jašen ega S. Rustam — nagu arvukad teisedki kirjanikud, Suure Isamaasõja veteranid. Meil on, kellest eeskuju võtta!

Kirjanike Liidus on meil praegu kümme tuhat liiget, kui aga võtta arvesse kõik, kes end n.-ö. professionaalsel tasemel trükis avaldavad, saame vähemalt kaks korda suurema arvu. Nad kõik tahavad pääseda trükki, otsekohe ja ilma igasuguse venitamiseta, seejärel aga kuulutagu fanfaarid nende teoste ilmumisest üle kogu riigi, võib-olla kaugemalegi. Kogu selle ülepakkumise juures ei tohi ükski meist minetada taktitunnet ega tähelepanelikkust, suutlikkust annet näha, seda kogu jõuga toetada, et tee eredale teosele oleks lahti. Kuid minetada ei saa ka otsusekindlust, et anda keskpärane teos autorile kindla käega ja ebalemata tagasi — mõnikord ka viimistlemiseks, kui käsikiri pole lootusetu.

Näib, et pole midagi lihtsamat kui teha vahet tõeliselt andeka ja halli teose vahel. Nii see siiski pole, see nõuab ideeliselt selget pilku, mõtteteravust ja -ärksust, esteetilist haritust, inimlikku hoolikust — seda kõike, mida me nimetame igaühe isiklikuks vastutuseks partei ja ühiskonna ees.

Andeka teose toetamisega lähed muidugi välja riskile, jagad autoriga loomingulist riski, veadki on võimalikud, aga milline õnn ootab sind — kriitikut, kirjastajat või ametivenda, kui sinu aimusi autori andest toetavad hiljem aktiivselt lugejad, kiitvad vastukajad ajakirjanduses.

Oleks ilustamine, kui ütleksime, et selles osas on meil kõik korras. Keskpärased, rohkemgi veel — lausa hallid teosed leiavad küllaltki sageli tee ajakirjade lehekülgedele ja ilmuvad vähimagi takistuseta, kuna andekaid teoseid hoitakse kinni, lükatakse lõputult edasi, saatjateks loendamatud retsensioonid.

Meil on rohkesti igas vanuses literaate, kes teevad palju tööd, ja see on meie õnn. Just need kirjanikud viivad edasi meie paljurahvuselist kirjandust kõigis žanrides ja kogu tema ammendamatuses. Nende kirjanike nimesid tunnevad miljonid lugejad, mis on kõrge autasu nende väsimatu töö eest. Niisuguste kirjanike kogemustest peame järjepidevalt rääkima — see on meie ajakirjanduse, ennekõike «Literaturnaja Gazeta» kohustus. Sest ammust ajast on teada, et pole tõhusamat vahendit teiste kutsumiseks seltsimehelikku võistlusse kui tutvustada laialdaselt meistrit, kes valitseb oma ametisaladusi ja on valmis täitma oma kodaniku- ja kunstnikukohust.

Peasuund, mida tuleb järgida, on määrtletav üheselt: näha elus põhilist ning kujutada seda eredalt, tõepäraselt ja mehiselt. Just mehiselt.

Ärgu teiste mehiste ja kangelaslikkude elukutsete esindajad kurjustagu, et sean literaadid nimme nende kõrvale. Mitte selles pole asi. Aga kui kirjanik tõstab uusaine rahne, kui ta seab oma vaimujõu võltsi, ükskõiksuse, seiskunu, egoismi ja iganenud tõekspidamiste vastu, kui ta koristab kõlbelised ladestused sotsialistliku isiksuse arenemise teelt, siis tähendab see talle ülimat pinget, sest ta läheb lahingusse. Lahing aga pole teatavasti lihtne, see nõuab veendumusi ja meelekindlust.

Meie kongressi delegaadid teavad, et jutuajamistega plenaaristungitel liituvad arutlused žanrikomisjonides. Seda tehakse suurema konkreetsuse huvides, et keskendada tähelepanu kogemustele, mis meie paljurahvuseline nõukogude kirjandus on viimasel ajal omandanud.

Meie paljurahvuseline ühtsus tugevneb. Selles avaldubki ehk viimaste aastate kirjandusarengu olulisim erijoon. Üleliidulise kirjandusvaramu rikastumise reaalsus on seotud rahvuskirjanduste kogemustega, see on täna märgitav ilma vähimagi hinnaalanduseta või võltsi komplimentaarsuseta. Kõike võimalikku üles lugemata nimetagem selles seoses, et näiteks vene nüüdisaineline, aga ka revolutsiooniajalooline romaan ning koos sellega publitsistika annavad tooni kõigile meie kirjandustele. Suurepäraseid näiteid meisterlikkusest on viie aasta jooksul pakkunud vene lühiproosa.

Minu arvates räägib meie kriitika õigustatult ajaloolise romaani sotsiaalsest ja kunstilisest tõusust. Lähema ja kaugema mineviku teemal on teravalt tänapäevane kõlapind, kui tegemist on ajaloo kangelaslike lehekülgedega, selle tee jälgimisega, mis viis meie rahvad paljurahvuselise kodumaa koosseisu. Niisugused raamatud peavad olema ja enamasti tõepoolest ongi lugejate, aga ka autorite tõeline internatsionalismikool. Mis tahes rahvusest kirjaniku klassinägelikkus pannakse sellega vaekausile, saab karastuse ja lihvi. Peale selle on siin tegemist eepilise mõtlemise meisterlikkuse kooliga; just selline mõtlemine, kus ühendamist on leidnud hulkade liikumine ja isiksuste draama, iseloomustab D. Balašovi, P. Zagrebelnõi, T. Kaipbergenovi, O. Tšiladze, I. Hüsseinovi, P. Zeituntsjani, J. Davõdovi, J. Krossi, V. Tšivilihhini ja A. Jakubovi ajalooproosat.

Visamalt on seni allunud eepilis-dramaatilisele läbivalgustamisele meie nüüdispäevad, ehkki selle kujutamisel, kuidas on liikunud aeg, mis on toonud meid ajaloolistesse aastakümnetesse, meie tänapäeva, oleme omandanud üpris väärtuslikke ja õpetlikke kogemusi I. Šamjakini, S. Zalõgini, A.

GEORGI MARKOVI ettekandest

NÕUKOGUDE KIRJANIKE VIII KONGRESS

Kešokovi, V. Belovi, O. Šestinski, V. Adamtšiki, I. Tšobanu, V. Lami, J. Nagibini, A. Borštšagovski, S. Hanzadjani ja A. Nurpejsovi uute raamatute näol.

Meil on õigus rääkida läti draama arvestatavatest saavutustest viimasel viiel aastal. Läti teatri erksad toonid ja populaarsus vaatajate seas pole juhuslikud: oma osa on siin vabariigi dramaturgial.

Stiililise mitmepalgelisuse läbivalgustamisel näiteks proosa osas väärivad vene näidete, vene kunstikogemuste kõrval erilist tähelepanu gruusia, ukraina, aserbaidžaani ja moldaavia prosaistide teosed — alates rangest dokumentalistikast kuni kõige julgema ulmeni; olgu öeldud, et neid kogemusi uurivad süvenenult nende vabariikide kriitikud.

Sedasama võib öelda Leedu ja Eesti kogemuste kohta. Nagu mujalgi, on siin märgatavalt suurenenud stiililine mitmekesisus, leedu ja eesti kirjanike teoste usaldatav tase kõigis stiilisuundumustes on taganud nende loomingulise autoriteedi.

Temaatika on midagi hoopis rohkemat kui kirjanduses kajastust leidnud eluline materjal. Me võime seda nimetada rahvuslikuks ja sotsiaal-kultuuriliseks traditsiooniks, uuenemispotentsiaaliks, edasiliikumiseks. Head meelt teeb see, kuidas üleliidulise lugeja rõõmuks ja kasuks laieneb Suure Isamaasõja teema käsitlemine valgevene kirjanduses. Karakterite psühholoogiline mitmeplaanilisus, stiilivõtete rikkus ja samal ajal vaenlase raevukas vihkamine, sõjakoleduste karm hukkamõist — need on Suure Isamaasõja teema tänase käsitluse tunnusjooned. Ja ühaaegu hoiatus kaasaegsetele: inimesed, olge valvsad!

Suure võidu 40. aastapäev on kogu meie kirjanduse jaoks tulevikku viitav tähis, mis avardab meile kõigile püha teema kunstilise teostuse horisonte. See tähtpäev on otsekui endas kontsentreerinud meie ajastule vastava rõhutatult humanistliku paatose. Selles mõttes on valgevene kirjanike teosed eeskujuandvad, olgu siis tegemist V. Bõkavi heroilis-traagilise põhikoega kuulsate jutustustega, I. Tšigrikovi eepilise haardega proosaga, A. Adamovitši filosoofilise publitsistikaga, P. Pantšenko valulemisest ja uhkustundest kantud lüüriliste mälestustega või võidujärgse põlvkonna sõjavastaste teostega, nagu seda on näiteks S. Aleksijevitši laialt tuntuks saanud dokumentalistika.

Rahva ennastsalgav kangelastegu Suures Isamaasõjas ja sõjajärgses ülesehitustöös kajastub ka teistes kirjandustes.

Meile kõigile on õpetlikud kogemused nn. tootmisteemade arendamisel. On ju need seotud elu ümberkujundamisega, tootlike jõudude arenguga, looduskaitsega. Olulise osa on sellesse andnud kasahhi, tadžiki, turkmeeni, kirgiisi, baškiiri, tatari, tšuvaši ja burjaadi kirjanikud. Nende raamatutes tõuseb inimene, jäädes kõiges oma rahva esindajaks, rahvusliku iseloomu ja traditsioonide kandjaks, üha ilmekamalt ja veenvamalt esile kui internatsionalist, kui tegelane, kellele kodukandi huvid on lähedased ja kallid lahutamatus seoses kogu Nõukogudemaa huvidega.

Nagu elus, nii on ka kirjanduses oma plussid ja miinused. Kuid silmanähtav on see, et Nõukogudemaa vennaskirjanduste parimad teosed peegeldavad üha sügavamalt kvalitatiivselt uusi protsesse, mis vabariikides aset leiavad. Tahaksin öelda, et kõigis vennaskirjandustes on kerkinud esile kirjanike noor põlvkond, kes koos vanemate literaatidega võtab oma õlgadele suure hoole oma kirjanduse edasise arengu eest. See annab julgust, paneb meie tulevikuplaanid reaalsele pinnale.

Etnograafias on olemas mõiste «väikerahvad». Kirjanduses sellist mõistet pole. Väikesearvuliste rahvuste kirjandused Põhjas, Kaug-Idas, Siberis, Põhja-Kaukaasias ja Dagestanis ilmutavad üha kasvavat loomejõudu. Lugejaskonna silmapiirile on ilmunud sealt järjest uusi nimesid, nüüd oleneb mõndagi meist ja meie oskusest neid õigeaegselt abistada.

Asjakohane oleks siinkohal meelde tuletada äärmiselt olulist seisukohta, mis on sõnastatud NLKP Keskkomitee poliitilises ettekandes XXVII kongressile:

«Me oleme põhjendatult uhked paljurahvuselise nõukogude sotsialistliku kultuuri saavutuste üle. Hõlmates endas rahvuslike vormide ja värvide rikkust, kujuneb see unikaalseks nähtuseks maailmakultuuris. Kuid on tähtis, et positiivne huvi kõige väärtusliku vastu, mida on igas rahvuskultuuris, ei väärastuks katseteks eraldada end objektiivsest protsessist — rahvuskultuuride vastastikusest mõjutamisest ja lähenemisest. Seda on tarvis silmas pidada ka siis, kui rahvusliku omapära sildi all tehakse mõnedes kirjandus- ja kunstiteostes ning teadustöödes katseid kujutada idüllilistes toonides tagurlikke natsionalistlikke ja usulisi igandeid, mis on vastuolus meie ideoloogia, sotsialistliku elulaadi ja teadusliku maailmavaatega.»

Selles valguses on eriti suur tähtsus meie tõlkijatel, kes on end kauaaegses töös näidanud vennaskultuuride heade tutvustajatena. Kuid siingi on kogunenud probleeme tõlkimistegevuse edasiseks parendamiseks.

Kirjanikud ja kriitikud armastavad eriti sõnu «kõlbeline»: «kõlbelised motiivid», «kõlbeline paatos», «kõlbelised otsingud». See kõik on muidugi õige. Ilma sellise kõlbelise helgiheitjata minetab kunst oma kasvatajaosa, kriitiku ja tribuuni rolli. Tuletagem meelde, kui tungivalt rõhutas eetika ja esteetika ühtsust Gorki.

Meie paljurahvuselise kirjanduse kõlbelised otsingud seisnevad sisuliselt inimesekollektivisti, kommunismi eest võitleja kõlbluse kinnistamises. Kirjanduse kasvatustöö kohustuslik osa on meie kõlbluse antipoodide paljastamine. Enamalt jaolt on kirjandus neil juhtudel õigesti näinud tüüpe ja ilminguid, mis on meile võõrad. Psühholoogiline analüüs on omandanud siin uusi varjundeid ja uut sügavust, kirjaniku pilguteravuse eest pole jäänud varju pisimadki kõrvalekaldumised meie ideaalist, toon negatiivsete nähtuste kujutamisel on veenvalt kompromisse eitav.

Võitluses tõelise inimliku kõlbluse eest, väljaastumistes karjerismi, egoismi, joomarluse, pistisevõtmiste, ebamajanduslikkuse, asjadekultuse, laimamise, mustamise ja vaimse lodevuse vastu avaldub nõukogude kirjanduse humanistlik suundumus.

Kõlbluskküsimuste terase pilguga jälgimine on andnud kirjandusele võimalused laiendada tegevuspiire inimese, tema moraalsete omaduste uurimisel. See asjaolu annab tunnistust sotsialistlike kõlbluspõhimõtete rikkusest ja paljutahulisusest.

Süüvimine kõlblussfääri andis kirjanikele võimaluse jäädvustada uusi nähtusi ja kvaliteete, mis loob meie tegelikkus. Me teeme endale tõsiselt etteheiteid, et pole suutelised täies suuruses näitama inimese tööd kui tegevust, mis rikastab teda vaimselt, avab temas ammendamatuid loomeallikaid ja muudab ta vägilaseks globaalprobleemide palge ees. Jah, me teeme endale õigustatult etteheiteid, kuid ka paigal pole me seisnud. Seda kinnitavad paljud teosed.

Meie kõlbluskriteeriumid on hämmastava universaalsusega. Oskuslikes kätes ja andekalt kasutatuna inspireerivad nad kunstnikku kõige keerulisemate ja erakordsemate probleemide lahendamisel.

NLKP Keskkomitee poliitilises ettekandes XXVII kongressile räägiti ülima hoolitsusega perekonnast. Ei saa öelda, et kirjanikud ei pööraks tähelepanu tänasele perekonnale. Aga milline on see tähelepanu olnud? Kas kirjandus on selles alati jõudnud arvestatavate ideelis-kunstiliste tulemusteni?

On sadu romaane, jutustusi, näidendeid ja luuletusi õnnetust armastusest, perekonnaõnne lootuste luhtumisest, kodustest lahkhelidest, tõeliste tunnete katsumustest nii ühiskorteris kui ka naabritest, elustki isoleeritud omaette elamispinnal. Ohtralt on kujutatud kõike.

Aga kui oled kasvanud paljulapselises perekonnas ja sattunud saatuse tahtel omaenda arvuka perekonna keskele ega ole kõigele lisaks ka kordagi lahutanud, hakkab sind kui lugejat närima kahtluseuss. Kuidas sa elad, kas sa pole muutunud abielusideme orjaks, kas oled alles kui isiksus?

Paratamatult kerkib teinegi küsimus: kas meie, kõigi kunstiliikide esindajad pole otseselt vastutavad kõige häiriva eest, mis perekonnaelus aset leiab? Ja küsimegi endalt: kas meil on palju raamatuid, mis räägiksid veenvalt, sügavalt ja karmilt komplikatsioonidest perekonnaelus, perekonnaliikmete rasketest ja vastutavatest ülesannetest, kohustustest laste, vanemate ja perekonnatraditsioonide vastu? Kas me kirjutame palju tugeva perekonna rõõmudest? Vähe. Kuid tegelikkuses pole ainult õnnetud ja ebakindlad perekonnad, pole ainuüksi lahutused ega lahkuminekud, vaid on ka õnnelikke, teatava määrani musterperekondi.

On veel üks valdkond, mida kirjandus erilise hoolega uurib, toetudes meie kõlbelistele kriteeriumidele. See on kirjandus ise, kunst ise. Väikekodanliku individualismi retsidiivid, teiste inimeste edu talitsematu kadestamine, haiglane upsakus ja muu samalaadne — selle eest pole kunstiintelligents kaitstud. Pole juhus, et viimastel aastatel on kirjutatud nii palju romaane ja jutustusi kunstnikest ja filmirežissööridest, näitlejatest ja arhitektidest, muidugi ka kirjanikest. Selle taga on täheldatav kirjanduse ja kunsti kasvava tähtsuse mõistmine, soov näha neid täiuslikumatena.

Aja kutse... See puudutab nüüdisajal erilise teravusega iga ausa kirjaniku südant. Vaiksetel mõtisklushetkedel kerkib igaühe ette küsimus: kuidas osaleda omaenda tööga kõiges selles, mis meie maal aset leiab? Kaaludes oma osalemise variante, pöördud mõtteliselt loomulikult teiste kirjanikepõlvkondade kogemuste poole, teiste ajastute poole. Sest ka nemad püüdsid vastata aja kutsele.

Kogemus, mida me selles suhtes vastuvõetavaks ja viljakaks peame, tõendab meile võimukalt: kõige täielikum vastukaja aja kutsele saab võimalikuks siis, kui kunstnik on vahetult jõudnud positiivse kangelaseni, kes kehastab ühiskonna parimaid jooni.

Sotsialistliku realismi kirjandus on ajalooareenile ilmumise esimestest sammudest peale kompromissitult määratlenud enda kokkukuuluvuse eesrindliku revolutsiooniideega, inimestega, kes on endale võtnud taaga nende ideede elluviimisel. Ka viimasel ajal on nõukogude kirjandus teinud ära suure töö meie kodumaa eesrindliku inimese kuju loomisel. Kirjanikel on selles suuri õnnestumisi. Sellegipoolest tuleb tõna tunnistada, et meie aja kangelase üldistatud ja individualiseeritud kujutamises ei ole veel saavutatud seda eredust ja väljendusrikkust, mida suutsid saavutada eelmiste põlvkondade nõukogude kirjanikud. Literaati ei saa jätta innustamata parteilase, kommunisti kuju, see, kes mitte ainult ei vaata tulevikku, vaid ka läheb kõige ees, on asjalik, algatustahteline ja autoriteet rahva keskel.

Positiivse kangelase probleemiga on seotud mõnedki segadused. Elanud kunagi üle perioodi, mis on seotud lakeerimise mõistega ja mis mõisteti põhjendatult hukka kui põhjendamatu nii ajalooliselt kui ka ideelis-kunstiliselt, on mõned seltsimehed kaldunud teise äärmusse. Algas positiivse kangelase kategooria lammutamine, see viivat vaid positiivse ja erandliku kujutamisele ning ohustavat kirjanduse kriitilist paatost. Juba eelmisel kirjanike kongressil see seisukoht kummutati, kuid lõplikult pole me sellest üle saanud ei teoorias ega kirjanduses.

Relvastatuna partei tarkade juhtnööride ja nõuannetega, peavad meie kirjanikud looma uusi huvitavaid teoseid, mis annaksid meie aja kangelase koos kõigi tema suurte tegudega tema epohhiloovas suuruses.

Nüüdiskirjanikku peab kindlasti inspireerima parteilase, kommunisti kuju, kes vaatab ette ja sammub teistest ees, on söakas, ettevõtlik, autoriteetne.

Märgime rahuldustundega, et möödunud kirjanduslik viisaastak on rikastanud seda stiilikirevust, neid vormiotsinguid, mis põhimõtteliselt iseloomustavad sotsialistliku realismi kunsti. Seejuures tuleb esile tõsta nii proosa, luule kui ka dramaturgia publitsistlikkust, nii tänapäevaaineliste kui ka lähemat või kaugemat minevikku kujutavate teoste aktuaalset ideologiseerimist. On iseloomulik, et otsingute mitmekesisuse juures oli valdavaks realistlik alus, kuigi see väljendus erineval moel. Tuli ette ka mitmelaadilisi tinglikke vorme ja stiile.

Ärgem vähendagem ega suurendagem stiilirikkuse tähtsust, suhtugem mõningatesse stiiliotsingutesse kui üksikute seltsimeeste katsesse treenida muskleid erinevate raskuste tõstmiseks. Seejuures aga peame meeles, et meie oleme realistid, kes oma meetodi baasil valdavad muu hulgas ka neid stiile, millest eespool juttu oli.

Kordan, me oleme realistid. Tuleb aru saada, et kujutamismaneer võib olla erinev, sealhulgas kõige fantastilisem, ent karakteri ajalooline, sotsiaalne tõesus peab olema ilmne.

Me elame raskel, kuid huvitaval, võitlusrohkel ajal. Ühiskondliku olemise ja teadvuse vormid, inimene oma töö ja eksistentsi konkreetsetes ajaloolistes tingimustes, meie sotsiaalse ja majandusliku arengu raskused ja vastuolud — see kõik määrab kirjanduse sisu, tema suunitluse, ning seejuures tähelepandamatult dikteerib kirjandusele tema stiilide ning kunstiliste otsingute omapära. Tinglikult öeldes lähevad need otsingud kahes suunas. Ühelt poolt püüdlevad kirjanikud ajastu kõige tähtsamate ilmingute suurele üldistamisele, teiselt poolt aga tahavad justnagu kaotada distantsi sündmuste ja kirjanduse vahel, panna nad otsesesse ja vahetusse seosesse. Sel teel on saavutatud märkimisväärseid tulemusi, näiteks R. Hamzatovi, J. Jevtušenko, D. Kutšultinovi, A. Tšepurovi poeemid, A. Kalinini, J. Tšernitšenko, V. Palmani, S. Vikulovi, J. Gribovi, J. Galkini, A. Salutški, V. Peskovi, J. Budinase ja teiste olukirjeldused. Mõnikord on selline polaarsus mõne autori loomingus imetabaselt ühinenud, näiteks I. Ziedonise poeemides ja olukirjeldustes ning M. Karimi proosas ja dramaturgias.

Siinkohal tuleb rõhutada, et nõukogude paljurahvuselise kirjanduse žanrilisse ning stiililisse mitmekülgsusse on andnud tähtsa panuse noored kirjanikud. Peab aga tunnistama, et osa noorsoo hulgas tuleb ette muretut suhtumist maailmavaatelistesse küsimustesse. Umbes nii: koolis võtsime läbi, instituudis õpetati... Loomingulise kaadri poliitõppuse olukord on kahjuks täiusest kaugel. Siin on meie parteiorganisatsioonil käes suur tööväli.

Loomingulisele noorsoole tuleb selgeks teha, et suurim ühiskondlik väärtus pole mitte lihtsalt looduslikul andel, vaid otsustav tähtsus on ande sotsiaalsel suunitlusel, tema vastavusel ajastu nõudmistele.

Unustada ei tohi veel üht žanri — publitsistikat. Arvatavasti on kõik nõus, et praegu on käes publitsistika suur tõusuaeg, tema mõju tugevneb, kirjanike aktiivsus ajakirjanduses ning teistes massiinformatsiooni kanalites suureneb. Selle nähtuse ühiskondlik pinnas on teada: sotsialistliku demokraatia areng, uutmisnõue kõikides elulõikudes, avalikkuse areng.

Žanri- ja stiiliotsingute pilt poleks täielik, kui me ei puudutaks veel üht lõiku meie kirjanduses — laste- ja noorsookirjandust. Teatavasti kuulub sellele paljumiljonilisele lugejateauditooriumile kõik parim, mis kirjanduses loodud. Suur osa raamatutest on adresseeritud ju igale vanusele.

Ent koolielu, eriti kutsekoolid haridusreformi taustal, on ikka veel teema, mis ootab innukaid uurijaid — kunstiinimesi. Siin oleme noore põlvkonna ees suured võlglased.

Laste- ja noorsookirjanduses peab aktiivsemalt ja julgemalt arendatama kõiki žanre. Arvan, et otsustava sõna saaksid siin öelda noored kirjanikud. Neid pole vähe, kuid nende hääl kõlab tihti veel nõrgalt. Õigupoolest pole nemad ise selles süüdi. Teame, et meie kirjanduslik perioodika kirjutab kõige vähem just laste- ja noorsookirjanikest. Sellise olukorraga ei tohi leppida!

(Järg 4. lk.)

NÕUKOGUDE KIRJANIKE VIII KONGRESS

GEORGI MARKOVI ettekandest

(3. lk. järg)

NLKP Keskkomitee poliitilises ettekandes kongressile räägiti ammendava põhjalikkusega kirjanduskriitika puudustest, samuti selle ülesannetest ja kohast meie vaimuelus. Pole saladus, et mõned kirjanikud organiseerivad ise oma raamatutele arvustusi. Kui aga kusagil ilmub tõeliselt kriitiline arvustus, hakatakse selle autorit süüdistama. Komplimenteeriv, probleemide eest kõrvale põiklev kriitika vaesestab ja moonutab kirjanduse ning kunsti arengut.

Kriitika tähtsaim ülesanne on aidata kaasa kirjanduse ja elu sidemete tugevnemisele, see peab kinnitama loometöötajate pürgimist elada vastavalt rahva huvidele. Kriitika peab rahval aitama sügavalt omandada kultuuriväärtusi. Pahatihti näeme aga arvustusi, millest ei selgu, kas kõnesolev raamat on hea või halb. Ja kui hea või halb, siis — mille poolest.

Sageli võetakse vaatluse alla väga eredaid, andekaid teoseid, nende kõrval ka täiesti ebaõnnestunud töid. Ent kummagi äärmuse vahele mahtuv, enamik kirjandust jääb kas üldse käsitlemata või vaadeldakse seda väga harva.

Sageli oleneb kriitiku vaatlusobjekt, tema hoiak ja koguni stiil toimetaja maitsest. Kui siin ilmneb kõrvalekaldumisi ja subjektivismi, kambavaimu jms., siis on süü pigem toimetusel kui kirjutise autoril.

Kõneldes kirjanikust ja lugejast, ei saa vaikides mööda minna kirjastajast. Alustagem sellest, et peaaegu uurimata on lugejahuvid. Seni, kuni raamatuid ei jätkunud, oli võimalik hoiduda selle küsimusega tegelemast. Ent viimasel ajal on suuremates linnades täheldatud mõningast kirjanduse ülejääki.

Samal ajal aga laekub kirjastustesse ja toimetustesse tohutul hulgal kirju, milles kurdetakse, et aastate kaupa pole võimalik osta tuntud nõukogude autorite teoseid. Lugejanõudluse arvestamata jätmine võib enesega kaasa tuua soovimatuid tagajärgi.

Tänapäeval pole võimalik rääkida kirjanduslikust protsessist, võtmata arvesse meie ajastu väljakutset. Ka meie kirjandus peab andma vastuse sündmustele, mis kulgevad ülemaailmsel areenil. Nõukogude kirjandus on püüdnud seda kohust täita.

Kui mõned kodanlikud ideoloogid püüavad miljonitele inimestele tõestada, et Nõukogude Liit on agressor, siis nõukogude kirjandus paljastab selle vale. Me heidame oma süüdistuse nendele reaktsioonilistele kirjandusringkondadele, kes ülistavad sõda, kultiveerivad madalaid instinkte.

Kirjandus on vaimuelu valdkond, mis oma humaanse olemuse tõttu nõuab laialdasi rahvusvahelisi sidemeid. Nõukogude kirjanikke on alati huvitanud teiste rahvaste kirjanduslikud kogemused. Sotsialistlik realism, nagu on kinnitanud praktika, on muutunud kogu maailmakirjandust puudutavaks ilminguks.

Probleemirohke ajastu, milles me elame, mure meie ühise kodu pärast liidab ja lähendab maailma rahvaid üha enam ja enam — kas imperialistid seda soovivad või mitte. Rahuvõitlus, püüd hoida ära tuumasõda loob uusi väljavaateid rahvaste ühisteks loomingulisteks pingutusteks. Maailma humanistlik kirjandus aitab tõhusalt kaasa nende eesmärkide poole pürgimisel. Ja mida andekam, mitmekülgsem ning aktiivsem on paljurahvuseline nõukogude kirjandus, seda võimsam on selle internatsionaalne mõju maailmas. Seda suurem on nõukogude kirjanduse panus meie rahva ja partei ühisesse üritusse, rahu kindlustamisse kogu maailmas.

Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatuse esimehe

VLADIMIR BEEKMANI sõnavõtt

Ma ei tulnud siia tribüünile hoopiski mitte lühiaruande esitamiseks eesti nõukogude kirjanduse tänasest seisust. Sellest on räägitud vabariiklike kongresside materjalides. Tahaksin kasutada mulle antud aega kõneluseks mõningaist meie kirjandus- ja ühiskondliku elu aktuaalseist probleemidest.

Analüüsides eesti kirjanduse viimaste aastate praktikat, jõuad tahtmatult järeldusele, et nii mõnegi tema puuduse juured ulatuvad nähtuse juurde, mida nimetaksin sotsiaalse väsimuse sündroomiks; see esineb mõningase osa meie kirjanike, aga võib-olla ka mitte ainult kirjanike seas. Otsesemalt või kaudsemalt on sellest tingitud osa kirjanduse eraldatus elust, mida võime vahel nentida, samuti autorite hälbimine teravate, sotsiaalselt oluliste teemade ja konfliktide juurest rõhutatult komplitseeritud kujundite ning mõistukõnede maailma, aga ka nende isemoodi kurtus tänapäeva suhtes. Minu sügava veendumuse kohaselt pole siin küsimus hoopiski kurikuulsas elu mittetundmises, mille abil me endistel aegadel tavatsesime kergekäeliselt seletada kirjanike kõige erinevamaid puudujääke. Kuivõrd tegemist on üldisema ilminguga, peavad ka selle tekkepõhjused olema pigem objektiivset kui subjektiivset laadi.

Oleks ilmselt üpris naiivne arvata, et stagnatsiooninähud ühiskonnas, millest oli juttu NLKP XXVII kongressil, ei avaldanud mingit mõju inimeste, sealhulgas literaatide psüühikale. Sõna ja teo lahknemine, teatud leviku osaliseks saanud pettus ja korruptsioon, lõpuks ka lihtsalt pikaaegne harjumus halva, vähetootliku ja lohaka tööga erinevais eluvaldkondades — kas pole see toitepinnas skepsise idanemiseks. Lisagem sellele veel paljude autorite kibedad kogemused probleemsete ja teravate teoste läbimineku okkalisel teel... Ma ei räägi seda hoopiski selleks, et veeretada endalt süüd kellegi teise kaela, vaid üksnes saamaks selgust äraspidiste tendentside lätetes, milleta oleks vaevalt põhjust loota nende edukat ületamist.

Sotsiaalse väsimuse sündroomi, seda pika aja kestel salatsemise ja salastamise õhkkonnas akumuleerunud tõbe ei saa ära kaotada paljaste üleskutsete varal mõelda ja tegutseda nüüdsest peale uutmoodi. Kahjuks on juba hakanud üsnagi laialt levima tühi lobisemine sel nii päevakajalisel teemal. Selleks et olukorda parandada, läheb tarvis süvamuutusi ühiskondlikus atmosfääris, meie suhtumises töösse — igasse töösse! —, millele on ju sisuliselt suunatud XXVII kongressi programmilised sätted. Kui saame selle ülesandega hakkama — tähendab, suudame vähehaaval, samm-sammult vabaneda ka sotsiaalse väsimuse sündroomist. Kui ei saa, siis võib ta osutuda komistuskiviks meie kirjanduse edasise, ajavaimule vastava arenemise teel. See sõltub nüüd meist endist, rohkem pole kellelegi loota.

Nüüd mõnedest väga konkreetsetest küsimustest. Kongressieelses ajakirjanduses ja ka sellelt tribüünilt on korduvalt tehtud juttu ülemäärase tsentraliseerimise ilmsest kahjulikkusest kirjastustegevuses. Ent seejuures pole peaaegu üldse vaatluse alla võetud seesuguse üleliidulise tsentraliseerimise toimet meie maa rahvuskirjanduste huvide seisukohast — kuid nimelt siin sünnitab kehtiv süsteem vaata et kõige silmatorkavamaid mõttetusi.

Meile öeldakse: praegu kehtiv kord, mille kohaselt kirjastamiseks planeeritavad teosed kooskõlastatakse eelnevalt NSVL Kirjastuskomitee tasemel, on kutsutud kaitsma kirjastusi dubleerimise eest. Möönan, et see vastab teatud määral tegelikkusele, kui jutt on raamatute väljaandmisest vene keeles, ehkki ka siin, nagu arvavad kirjastustöötajad ise, leiduks muidki operatiivsemaid ja lihtsamaid teid. Aga niipea, kui asi puutub rahvuskeeltes kirjastatavaisse raamatuisse, mida antakse välja ainuüksi vastavais rahvusvabariikides, muutub nende tsentraliseeritud kooskõlastamine Moskvas mõistusega haaramatuks toiminguks. Mida võib meile öelda NSVL Kirjastuskomitee kooskõlastamise peavalitsus? Et see või teine autor on pandud plaani kahe raamatuga, mistõttu üks neist tuleb maha tõmmata? Aga vahest on nimelt seda autorit tarvis rahvuskultuuri arengu huvides anda välja kaks või koguni kolm korda ühe aasta jooksul. Või peetakse enesestmõistetavaks, et me ei tea ise, mida teeme?

Öeldu kehtib rahvuskirjanduse originaalide kohta, millest kooskõlastav instants ei võigi teada midagi üle selle, mida talle teatab kirjastuse kolmerealine annotatsioon. Ent see kehtib samuti ka tõlgete kohta teistest keeltest. Pole ju mingi saladus, et meie maal on nii vastse kirjakeelega kui ka sajanditepikkuse kirjandusliku traditsiooniga rahvaid. Sellest järeldub, et ka nende vajadused on õige erinevad — uskuge, selles pole midagi kuritahtlikku. See, mida oleks nimelt hetkel tarvis tõlkida ühte keelde, võib teise vabariigi jaoks antud momendil osutuda liigseks luksuseks — ainult et neid küsimusi saab suurima kompetentsusega otsustada kohapeal. Arvamus, mille kohaselt Moskvast on alati ja igas küsimuses kõik paremini näha, tundub mulle vaevalt küll õigustatud eneseusaldusena.

Kellele veel peale piiratud hulga kõrgeima puhtusastmega bürokraatide suudaksid pakkuda loomerõõmu haaramatud üleliidulised temaatilised koondplaanid, mille koostamist võivadki teenida üksnes kooskõlastamiskartoteegid? Ent nimelt Kirjastuskomitee poolt seaduspärastatud planeerimise kord, mis näeb ette kõigi kirjastamisettepanekute kohustusliku kooskõlastamise enne kirjastuslepingu sõlmimist ja raamatu ettevalmistusplaani lülitamist, on selle põhjuseks, et ilukirjanduslike uudisteoste kirjastamistähtajad on veninud aastatepikkuseks ning erandid sellest kirjanduse arengule hukatuslikust kurvast reeglist on võimalikud üksnes üksikjuhtudel, ka siis tavaliselt tohutute kavaldamiste ja täiesti tarbetute keerdkäikude hinnaga. Kellele on sellest kasu ja millist?

Samal ajal on vaieldamatult vaja ellu viia tsentraliseerimispoliitikat polügraafias tehniliste probleemide lahendamisel, kus oleme praegu maha jäänud. Meie raamatud — ma ei pea silmas mitte kingitusega kunstiväljaandeid, vaid reatrükiseid — jäävad maailmastandardist kaugele maha. Terve rea raamatukirjastamise operatsioonide tarvis pole olemas ega ole ka loomisel kodumaiseid seadmeid — nimetagem näiteks kas või köitmismasinat väikesemahuliste raamatute jaoks, mille tagajärjel oleme määratud veel kaua leppima üksluise ja sugugi mitte alati kvaliteetse pehmes köites raamatu tulvaga. Vaat kus võiks rakendada tõelist visadust ja energiat, mitte aga selleks, et meid kõiki ühte mõõtu viia. Selles seisnebki meie väärtus paljurahvuselises sotsialistlikus kultuuris, et igaühel meist on oma nägu.

Ja veel ühest üleliidulisest probleemist, mida me vabariigis teravalt tajume.

Oleme alati olnud huvitatud nõukogude kirjanduse levikust mitte ainult kodumail, vaid kaugemal taga. Nimelt selleks otstarbeks on meil vanast ajast olemas üleliiduline väliskaubanduse koondis «Meždunarodnaja Kniga». Laskumata koondise töö hindamisse (kuigi tema kohmakuse ja ebatäpsuse kohta on kogunenud hulgaliselt pretensioone), tahaksin öelda järgmist. Hiljaajani oli teiseks ja sugugi mitte tähtsusetuks kanaliks, mida mööda meie raamatud jõudsid välismaa lugeja kätte, isiklikud saadetised. Meie maal antakse kirjandust välja kümnetes keeltes. Paljudel meie maa rahvastel on ajalooliselt kujunenud tegurite toimel olemas piiri taga emigratsioon, puhuti küllaltki arvukas. Kõige sagedamini on nende inimeste jaoks peamiseks — vahel ka ainsaks — emakeelsete raamatute saamise allikaks vana kodumaa, isade maa. Ses asjas pole «Meždunarodnaja Kniga» neile kuigi kindel abimees — ei ole tema esindusi kõikjal ega ole ka mõeldav omada igal pool, Armeeniast Eestini, kõigi meie rahvuskeelte ja -kirjanduste tundjaid. Sellest johtub sagedane tellimuste täitmise juhuslikkus ja ebakompetentsus.

Kuni hiljutise ajani rahuldasid paljusid rajataguste rahvuskaaslaste vajadusi sugulaste ja tuttavate raamatusaadetised. Ent alates 1982. aastast kehtestas NSVL Sideministeerium igasugust avalikustamist eirates uue korra, mille kohaselt keelati raamatute saatmine rahvusvahelistes panderollides ilma selleks volitatud Kultuuriministeeriumi organite eriloata. Lubatähtede nõutamine (mis muutus kohe kurnavaks ja mõttetuks protseduuriks) võõrutas rõhuva enamiku senistest raamatusaatjatest sellest tegevusest ja raamatutevool katkes. Ausalt öeldes, isegi autoriedevus, mis varem ajendas lähetama uusi väljaandeid tuttavaile eesti nõukogude kirjanduse tõlkijaile ja propageerijaile mitmel maal, ei suuda enam sundida järjekordades seisma, et varuda omaette lubatäht viimsele kui väljasaadetavale eksemplarile, olgu see ka autori enda pühendusega. Ei võinud ju seesugust hingestatud bürokratismiõitsengut ka Anton Tšehhov ise uneski näha.

Oleks veel juttu eriti hinnalistest ja haruldastest väljaannetest — sellisel puhul tuleb riigi huve mõistagi kaitsta ja seda pole sugugi raske valikuliselt teha. Aga kui kirjalikud litsentsid on kehtestatud valikuta kõige argisematele massiväljaannetele, mis ei kujuta endast ei bibliofiilset haruldust ega isegi siseturu defitsiiti, jääb seesuguste piirangute mõte tervele mõistusele tabamatuks. Millised on säherduse praktika ideoloogilised tulemused? Kannavad ju meie raamatud rahvuskaaslastele raja taha peale emakeele kõla veel ka meie aja eesrindlikke ideid. Mille eest ja keda me siis kaitseme?

Ja lõpuks kaks täiesti konkreetset ettepanekut. Esiteks peaks täpsustama meie liitu vastuvõtmise tingimusi. Kehtivas NSVL Kirjanike Liidu põhikirjas on need formuleeritud küllalt ebamääraselt ning võimaldavad tõlgitsemisel hinnangulist suvalisust. Selle tulemusena hakkab puhuti tunduma, et kirjandusteoreetikud ja kirjandusloolased võivad lähitulevikus saada Liidu koosseisus ülekaalu tegelike kirjanike üle.

Ja teiseks. Kirjanike Liidu liikmeskonnast moodustavad praeguseks juba küllalt suure, seejuures pealegi järjest suureneva osa tõlkijad. Kogu austuse juures nende nõudliku, kahtlemata samuti loomingulise töö vastu, peab ometigi märkima, et nende spetsiifilised huvid seisavad sageli üsna kaugel kirjanike endi probleemidest, ning me ei tunne ennast ühes rakkes sugugi alati mugavalt. Paljudes maades, sealhulgas ka sotsialistlikes, on olemas ja arendavad edukat tegevust iseseisvad loomingulised liidud tõlkijate tarvis. Mulle tundub, et meilgi oleks asja huvides kasulik eraldada meie Kirjanike Liidust omaette Tõlkijate Liit.

TÄNAPÄEVASTADA VANALINLIKULT

Tänavustest Tallinna vanalinna päevade üritustest oli üks tähtsamaid konverents toitlustuse, kaubanduse ja teeninduse teemadel. Ehkki — nagu arvas korralduskomitee esimees Anti Oidsalu — pole erilist põhjust loota konverentsist olulist kasu enne kolme aasta möödumist. Nagu näitab praktika, on kolm aastat reaalne käivitusaeg konverentsidel ühiskondlikus korras vastuvõetud soovituste ja suuniste ülekasvamiseks ametlikult aktsepteeritud tegevusjuhisteks ning esimeste praktiliste tulemusteni jõudmiseks.

Konverentsi soovitustes on nenditud, et «enamiku kaupluste, paljude toitlustusettevõtete ja eriti teenindusettevõtete funktsioon ja sisekujundus ei ole kooskõlas vanalinna miljööga. Vitriinid ja muu reklaam on kavandatud andevaeselt, näotult ja keskkonna spetsiifikat arvestamata».

Üheks kesksemaks ideeks, mida konverents soovitas, on vanalinnas asuvate endiste kaubandus-, toitlustus- ja teeninduskohtade ülevaatus keldrites ja esimese korruse ruumides, et «leida võimalus nendes endiste funktsioonide taastamiseks». On ju Uuel, Vene ja mõnel muulgi tänaval lausa ridamisi tolmunud, ülevärvitud või kinnikaetud vaateaknaid, mille taga pesitsevad igasugu laod ja kontorid. Esialgsete arvutuste järgi on teada 112 varasema funktsiooni rehabiliteerimist väärivat kohta. Enamasti pole need küll eriti avarad, kuid intiimsus ongi vanalinnale Kaubahallist ja Teenindusmajast kohasem. Funktsioonide arukas ümberjagamine vanalinnas ja teistes linnaosades paiknevate ruumide vahel võimaldaks osa mainitud 112 kohast sihipäraselt kasutusele võtta ilma uusehituste püstitamiseta praeguste kasutajate tarbeks.

Oli rõõmustav kuulda, et mitmed sõnavõtjad rääkisid konverentsil olmeasjadest kui kultuurifenomenist, esteetilisest ja eetilisest faktorist, mille edendamine peab jõudma kooskõlla kogu ühiskonna ees seisva intensiivarengu nõudega. Alates sellest, et kohvikud ei degenereeruks kolmanda järgu kiirsööklateks võidunud sisustuse ning mossis ettekandjatega, vaid pakuksid rohkem intellektuaalset ja kultuurilist tegevust vanalinnapäraselt kujundatud ja sisustatud interjöörides.

Vanalinnapärases vormis oleks mõeldav elustada omaaegseid käsitöö ja teeninduse traditsioone. Üks võimalusi oleks väikeste töökodade avamine, kus külastaja näeks ka mingit osa tööprotsessist, tööriistu ja vastava ametiala saaduste väikenäitust. Meenutagem, milline tohutu populaarsus oli Restaureerimisvalitsuse poolt avalikult näidataval sepatööl endises Kuninga sepikojas. Niisamasugust huvi pälviksid ka lukksepa, kullassepa, pottsepa, kiviraiduri, korvipunuja, kangru, klaasipuhuja, tisleri ning mõne muugi eriala meistrite töökojad, kui tegevus nendes toimuks tellija silma all, sobivalt kujundatud ja hooldatud ruumides, mille reklaamis oleks rakendatud käsitööalade ajalooline emblemaatika rippsiltide, maalitud uste ja aknaluukide pinnal.

Traditsioonilised reklaamivõtted on vanalinnas praegu esindatud ainult üliharvade näidiste varal. Fassaadidele kirjade jaoks jäetud pinnad seisavad lõviosas tühjana. Ainult ühel juhul — tubakapoel Saia käigus — ilmub kaupluse avamisel nähtavale ukse sisekküljele maalitud reklaam. Omal ajal oli seesugune reklaammaalimine ustel ja aknaluukidel üldlevinud. Ei puudunud maalermeistrid-naivistid, kelle loome pakuks huvi kunstiloolastelegi, kui omal ajal oleks taibatud maalingute paremikku kui mitte säilitada, siis vähemalt suures plaanis pildistada. Kuna seda ei tehtud, jääb nüüd üle uurida tugeva luubi abil vanu fotosid ja postkaarte, kui tahetakse reklaamikunsti «paleontoloogiast» õppida.

Kogu põlisest ametiheraldikast on tänapäeva jõudnud vaid paar pagarikringlit, apteegimadu ja üks saabas. Tõepoolest, see tunnistab kujunduskunstnike vaimset laiskust. Tänavapildis pole enam rätsepate lõvidest hoitud kääre, lukkseppade võtmeid, köösnerite peleriine hirvede vahel, pottseppade amforat ega ketra, pagarite timpsaia, maalrite rombe, kübarseppade kaabut, lihunike kirvestega härjapead ega talle... Rippsiltide asemel on kirjadega klaaskastid, üldmõistetavate embleemide asemel ühes või kahes keeles kirjad, mida muulased ei mõista. Meil on hämmastavalt palju vitriine, mis ei näita, vaid peidavad. Või kui näitavadki, siis kooskõlata hoone enda arhitektuuri ja stiiliga, juhuslikest materjalidest reklaami, millest harva leiab väärikust, traditsiooni või täismoodsust.

Tänu vanalinna päevadeks väljakuulutatud vaateakende konkurssidele on viimastel aastatel hakanud puhuma värskemaid tuuli. Fantaasiat virgutav oli Aime Undi ja Sirje Uusbeki soovitatud vikerkaarelisuse nõue: iga tänava vaateaknad olgu vanalinna päevadeks kindlas värvigammas. Mullu pälvis erilist heakskiitu Viru tänava kangapoe aken ajaloolistes kostüümides mannekeenidega. Tänavu naerutas rahvast lauanõude poe aknale maalitud elevant päriselt katkise portselani kohal. Ajaloolist teavet pakkuvatest vitriinidest oli kenam kino «Pioneer» aken vanade vaadete reproduktsioonidega.

Vanalinnale enamasti tarbetu ja sobimatu neoonreklaami ilmekaimaks häbimärgiks on valmistajafirma «peiteaknad» Pikal tänaval, üks lateksiga üle pläkerdatud, teine häbelikult ribikardinast varjatud. Paljukest on meil aastas hämarustunde, mil neoonreklaamitud paigad vanalinnas külastajatele avatud? Pigem aetagu läbi reklaami valgustavate akende ning laternatega, mis vähegi erineksid stereotüüpsest «gooti» tänavavalgustuslaternast.

Interjöörides tikuvad olema äärmusteks teeninduspunktide steriilne kõledus ja pudupoodide mõõdutundetu ülekuhjatus kõiksugusest müüdavast. Mõtestatud kaubandus peaks ju ostjates kasvatama head maitset. Ning mitte üksnes kaupade endi, vaid ka nende esituse ja müügiinventariga.

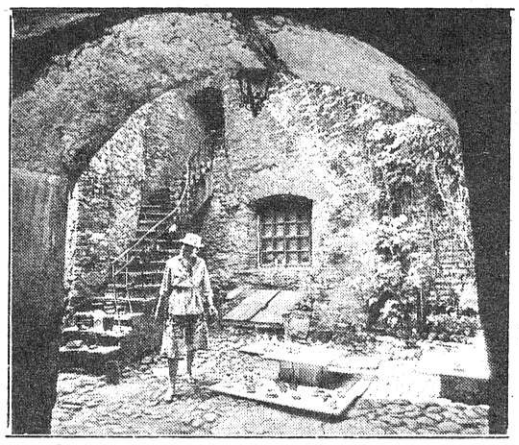

Tänapäeva tarbekunst vanalinnas.

MATI HIIE foto

Praegu meenutavad koguni Kunstifondi müügisalongid (peale Draakoni galerii) Andres Kompuse sõnade järgi pigem pärsia turgu. Mõistagi läheks ajakohaste kunstisalongide ning muudegi firmakaupluste ja salongkaupluste avamiseks tarvis täiendavat müügipinda. Osaliselt oleks see saavutatav olmeliste tarbekaupade (kingad, televiisorid, valmisriided) vähendamisega vanalinnas vaimsema ning esteetilisema jaoks: raamatuantikvariaadid, kunst ja käsitöö.

Oleks vahest ülekohtune nõuda, et iga pood saaks ainusisustuse. See osutub jõukohaseks üksnes suurtele firmakauplustele või müügikohtadele, kus on õnnekombel säilinud kas ilmekat arhitektuuri või põlist ja soliidset sisustust. Ent kindlasti oleks jõukohane välja töötada müügilettide, vitriinide, kappide ja lampide tüübid, mis lähtuksid vanalinnale omastest traditsioonilistest materjalidest ning mõtestatud disainist. Selles vallas võiks korraldada võistluse parimate ideede saamiseks.

Meil pidavat olema oma 150 ruumikujundaja diplomiga kunstnikku. Paraku on nende loominguline potentsiaal ebapiisavalt rakendatud. Korraldussaamatuse tõttu juhtus näiteks niisugune kurioosne lugu, et kujunduskonkurss Kullassepa tänava kullassepakaupluse interjöörilahenduse leidmiseks ei toimunud Tallinnas, vaid Poolas. Meil polevat leidunud ühtki organisatsiooni, mis suutnuks soovitud lühikese tähtaja vältel hakkama saada sealtpeale, kui sisekujunduse tarvidus lõpuks meelde turgatas. Võib lisada, et pärast sisekujunduskonkurssi Matkamaja tarbeks (1978) pole sisekujundajatele olnud ainsatki võistlust seoses vanalinna hoonetega. Nii on küünal vaka alla surutud.

Raadios, muinsuskaitse klubides ja ajalehtedes manatakse sageli, et meil ei jätku hubaseid kohvikuid, poode ega töökodasid. Ehk oleks meie sisekujundajatel aeg omaalgatust näidata ning näituste «Ruum ja vorm» kõrval veel mingi ideede paraad korraldada. Spetsiaalselt vanalinna tarbeks. Näituse kujul, kust ilmneks, mida suudavad kujundajad paberil pakkuda, äratamaks Tallinna Toitlustuskoondise, Kaubastute Valitsuse, Teenindusvalitsuse ja teiste potentsiaalsete tellijate tähelepanu. Meie kujundajate vähesest enesereklaamist ning pealehakkamisest (samuti nappivatest teostamisvõimalustest) on suuresti tingitud kujundustellimused Poola RV ja Saksa DV firmadele, mille tulemused pole alati õnnestunud. Kui kohvik «Moskva», «Narva» või mõni muu on omandanud võõrapärase tehnitsistliku kõleduse või suveniirbiidermeierliku butafoorsuse, on meil muidugi hurjutajaid küllalt. Ent ruumikultuur ei edene hurjutamisest, vaid isetegemisest. Oleks tore, kui leitaks organisatsioonilisi abinõusid, mis võimaldaksid tugevdada kohalikku teostamisbaasi ning areenile pääseda suikuvatel ruumikunstnikel.

Vajame eeskätt head nüüdisaegset disaini. Et vanalinnainterjöörid säilitaksid vanalinlikkuse, peab jääma võimalusi ka minevikuliste kujunduslaadide esindajatele. Ajalooliste eeskujude tsiteerimine, jäljendamine ning edasiarendamine on eriti omal kohal nendes interjöörides, mis on säilitanud stiilse arhitektuuri elemente. Koguni kitši ei maksaks põlastada, kui see on vaimukas. Üldiselt tõsimeelsete ruumide kõrval (eriti lõbustuskohtades) läheb tarvis ka lustakat butafooriat, mornide väärispuuvineeringute asemel värvikat tekstiili ja seinamaalinguid, puunikerdusi ja vitraaže. Erinevate suundumuste esindajate vastastikust kiivust kahandaks võimalus ausas ja avalikus võistluses rinda pista.

Ruumikultuuri ja üldarhitektuurse mõtlemise arengule oleks ühtlasi ülikasulik galerii «Projekt» asutamine, kus kõik linna arengu vaatevinklist vähegi olulised projektid aegsasti avalikult eksponeeritaks. See tagaks hilinenud protestide ärajäämise, sotsiaalse kontrolli problemaatiliste objektide ja projektide puhul, ametkondlike ja üldsuse hoiakute kooskõlastamise.

Vanalinna päevade konverents genereeris arvukalt muidki ideid, kuidas muuta vanalinn tänapäevasemaks, ühtlasi säästes ja rohkendades traditsiooniliselt vanalinlikku.

JÜRI KUUSKEMAA

Käsitöölised vanas Tallinnas

Kinomajas 11. juunil toimunud ajalookonverentsi «Tallinna käsitöö ja käsitöölised» organiseeris ENSV Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituut, kusjuures praktilist abi selle korraldamisel osutas Tallinna vanalinnapäevade organiseerimiskomitee. Teaduskonverentsi ettekanded haarasid ajavahemikku XIV sajandist käesoleva sajandi alguseni. Esinejaid oli kõige rohkem Ajaloo Instituudist, lisaks sellele veel viiest pealinna asutusest.

Konverentsi avades selgitas Ajaloo Instituudi direktor prof. Raimo Pullat linna ajaloo ühele tahule pühendatud konverentsi teemavalikut. Esiteks pole Eesti linnade käsitöö ja käsitööliste sotsiaal-professionaalset kihti piisavalt uuritud, teiseks oli vajadus vahekokkuvõtte järele. Seni on meil käsitööd käsitletud peamiselt kvantitatiivsest-statistilisest küljest, vähem on uuritud käsitööliste mentaliteeti, selle arengut. Käsitöötoodangu kvalitatiivseid muutusi on jälginud ja tulemusrikkalt uurinud meie kunstiajaloolased.

Avaettekandes rääkis Rasmus Kangropool (Tallinna Arhitektuuri Mälestusmärkide Kaitse Inspektsioon) linna kiviraiduritest ja müürseppmeistritest. Esineja tõi huvitavaid andmeid nende käsitööliste majanduslikust ja sotsiaalsest seisundist XIV—XVIII sajandil, seejärel peatus ta pikemalt nimedel. Tuleb välja, et meistrimehed olid peaaegu eranditult eestlased. Siit järeldub, et Tallinna vanad ehitised, seega kogu meie vanalinn, on enamalt jaolt kohalike meistrite looming ja kätetöö.

Järgmine ettekanne oli pühendatud raekäsitöölistele XV—XVI sajandil. Lilian Jatruševa (Ajaloo Instituut) oli raeteenistujate ehk -teenrite seast eraldanud käsitööerialade esindajad, keda ta nimetas tinglikult raekäsitöölisteks ja näitas nende kui rae täidesaatvate funktsioonide kandjate erinevust teistest n.-ö. harilikest käsitöölistest.

Leida Antingi (ENSV Riiklik Ajaloomuuseum) faktirohke ettekanne «Tallinna relvameistritest XVII sajandil» andis pildi relvastuse arengust Liivi ja Põhjasõja vahelisel ajajärgul. Juttu oli nii tuli- kui ka külmrelvameistritest, nende töötasust, toodangust ja tootehindadest.

Konverentsi avasõnas mainitud mentaliteediprobleeme puudutas Teet Veispak (Ajaloo Instituut) ettekandes «Põlatud ametid XVII sajandi lõpu Tallinnas». Ulatuslikul ajaloolisel ja geograafilisel taustal püüdis kõneleja selgitada ühe või teise ameti põlastuse määra ja põhjusi. Olukord Tallinnas oli analoogne Saksamaa linnade omaga, kuigi esines kohalikke erinevusi. Mingil määral seostus põlastus ehk, otsetõlkena tollaste allikate keelest, autus ka rahvusega. Undudesch ehk mittesakslased, sealhulgas eestlased, kes moodustasid linna alamkihi enamuse, domineerisid ka põlatud ametite kandjaina.

Raimo Pullati ettekanne «Tallinna kullassepad ja hõbesepad XVIII sajandil» kujutas endast osa suuremast käsitlusest. Esineja tutvustas lähemalt kulla- ja hõbeseppade tsunfti sisekorraldust, tõi välja kullasseppmeistrite arvu selle sajandi vältel. Tallinna kulla- ja hõbeseppade kaader kujunes tollal peamiselt kohalikest, tegemist oli väga suletud ja paikse ametiga. Tolleaegses käsitöösüsteemis täheldatav sugulussidemete olulisus tuleb ilmsiks eriti kullasseppade ametis. Kullassepad olid Tallinnas nagu teisteski Eesti linnades ühed rikkamad käsitöömeistrid.

Kaalu Kirme (TPedI) valgustas mitmekülgselt Tallinna kullasseppade olukorra halvenemist XVIII sajandil. Kullassepatöös esile kerkinud tehnoloogilised muutused, pidev liikumine lihtsuse ja primitiivsuse suunas, tellijaskonna kahanemine, talupojahõbeda valmistamisele siirdumine ja pärast ka selle tegevusala taandumine, Peterburi, Moskva ja

(Järg 13. lk.)

OOTEL

SAMUIL ALJOŠIN

Möödunud aasta keskpaigast peale hakkasid meie ajakirjanduses ilmuma artiklid, mis nõudsid teatrireformi. «Nõudma» on siiski mõnel puhul liiga kõvasti öeldud. Vana harjumust mööda tegid mõned oma arvamuse teatavaks arglikult — see maja siin on küll tules, kuid kõik ülejäänu on puutumatu ja koguni tulekindel. Ka soovitused olid tihti üldist laadi: kindlustada, tõsta, tugevdada, parandada jne., hajameelsuses unustati aga peamine — **kuidas?** Ent vähehaaval, diskussiooni edenedes muutusid autorite hääled tugevamaks, kõlasid tõesti nõudlikult, ja ka nõudmised muutusid konkreetsemaks.

Ajakirjanduses, sealhulgas «Sovetskaja Kulturas» on viimasel ajal sel teemal sõna võtnud teatridirektorid, peanäitejuhid, dramaturgid, majandusspetsialistid, sotsioloogid, ka lihtlugejad. Ning ei saa öelda, et see «kogupauk» oleks õhku haihtunud. NSV Liidu Kultuuriministeerium moodustas komisjoni, mis töötas välja teatrireformi projekti.

Niisiis on sõna öeldud, see on kõigil kõrvus ja keelel. Nüüd ootame tegu. Ent kuivõrd juba projekti arutelul selgusid eriarvamused ja kõhklused, tasub küllap neistki rääkida. Mitte selleks, et hoida ära etteheide: «Kus te varem olite?», sest komisjoni ühe liikmena ütlesin oma arvamuse seal juba välja, vaid lootuses, et mõni mõte võib ehk otsuse langetamisel ära kuluda, aitab hõlbustada reformi elluviimist.

Milline on eksperimendi sisu? Üldplaanis niisugune: eksperimendiks valitud teatrid määraku ise oma repertuaar, vastutagu ise lavastuste ideelise ja kunstitaseme eest, otsustagu ise trupi koosseis, kasutades laialdaselt lepingusüsteemi niihästi näitlejate kui ka teatri juhtkonna komplekteerimisel (see tähendab: teatri kunstinõukogu võib oma otsusega ära saata mitte ainult ühe või teise näitleja, vaid ka direktori või peanäitejuhi, kui need teatrit ei rahulda). Ja veel peab olema arvele võetud, kui hõivatud on näitleja ja mida ta mängib.

Mille poolest on see projekt hea? Selle poolest, et ta on konkreetne. Palju on räägitud sellest, et meie teater on aegunud, kohmakas, takistab kõige julge, terava ja elutähtsa lavalepääsu, soosides samal ajal halli, siledat, kunstikauget, spekulatiivset, kampaanialikku. Kuid vähe on sellest, et öelda, **mis** on halvasti, tähtis on teada, **kuidas** sellest üle saada. Projektis sellest räägitakse.

Keskajakirjanduses on käimas teatrireformiteemaline mõttevahetus. Mitmeid materjale selle probleemi kohta on avaldanud ajaleht «Sovetskaja Kultura», kust on mõnevõrra lühendatult tõlgitud ka siinne kirjutis.

Aga siiski on olemas jõud, kes oma varasemate (muide, üpris vildakate) kogemuste vangis olles püüavad kõiksuguste ettekäänete ja kahtluseavalduste toel piirata eksperimenti nii, et tegelikult ei muutuks midagi.

Esimesed kõhklused kutsus projekti arutamisel esile tõsiasi, et repertuaari valida ja lavastusi välja tuua lubatakse iseseisvalt. Kaheldi: äkki see takistab kultuuriorganeil teatreid juhtida, äkki risustab repertuaari kehvade tükkidega? Need kõhklused olid küllalt elujõulised. Ehkki on imelik, et kahtluse alla seati praeguste küpseimate teatrijuhtide suutlikkus oma otsuste eest vastutada. Olgu küll, et need otsused kinnitab kunstinõukogu, kuhu tavaliselt kuuluvad trupi kõige auväärsemad liikmed.

Tegelik elu on näidanud, et arvukate instantside lõputud parandused ei tule lavastusele kasuks, vaid, kujutades endast väiklast ja tarbetut hooldamist, üksnes häirivad teatritöötajaid, tekitavad emotsioone, mis on kaugel tänulikkusest. Rääkimata juba sellest, et senine praktika tõmbab minu meelest kultuuriorganite töötajaid eemale ühe peamise funktsiooni täitmiselt: teatrijuhtimiseks kõlbliku kaadri valimiselt. Ja tõepoolest, kas poleks loogilisem hoolsasti juhte valides anda neile voli tegutseda nii, nagu nad vajalikuks peavad? Neile endile on ju paremini näha, kuidas kujundada oma teatri repertuaari, lähtudes olemasolevatest inimestest ning loomingulistest sidemetest ja suhetest näitekirjanikega. Niisugune kord suurendaks teatrijuhtide vastutust, aga ühtlasi ka kultuuriorganite vastutust teatrijuhtide valiku eest. Kõik asuks omale kohale, sest igaüks tegeleks oma tööga.

Kaheldi samuti, kas teater suudab vabaneda näitlejaist, kes pole repertuaariga seotud. «Kuhu me nad paneme?!» ohkas üks lugupeetud ministeeriumitöötaja. Küsimus on tõsine. Selle taga on tõesti valus, mõnikord isegi traagiline probleem. Kellelegi pole saladus, et teatritrupid on üle paisutatud, paljud näitlejad kas ei mängi üldse või on alakoormatud, kusjuures tihti oma süü tõttu. Iseäranis kehtib see naisnäitlejate kohta, sest naisosi on näidendites tavaliselt paarkolm korda vähem kui meesosi, truppides proportsioon aga vastupidine. Siit kvalifikatsiooni kaotamise oht. Hingepiinast rääkimata. Tõelised näitlejad on valmis harjutama öösiti, väljaspool plaani, omakasupüüdmatult, peaaegu lootuseta lavale pääseda — et ainult mängida saaks. Pole saladus, et näitleja teatrist lahkumise põhjused ei tarvitse olla üksnes loomingulist laadi, vaid ütleme otse, sõltuvad mingite isiklike arvete klaarimisest, mõnikord aga kujutavad endast paljude asjaolude kooslust — teatris on kõik väga tihedalt põimunud. Saladus pole ka näitlejate sõltuv seisund teatris. Seega on alust karta, et projektis pakutav praktika võib veelgi suurendada seda sõltuvust. Kuidas lahendada olukord, kahjustamata näitlejate eneseväärikust ja ainelist olukorda?

Lahendus on ammu välja pakutud. Esiteks on vaja luua uusi teatreid. Teiseks peavad õppeasutused kooskõlastama oma vastuvõtu teatrite tegeliku vajadusega. Ilmselt ei ole meil teatreid piisavalt, filiaalide ja väikelavade loomine on küll hea asi, kuid ei lahenda probleemi radikaalselt. Uute, kas või väikeste teatrite juurdetulek on normaalne, loomulik protsess, mida ei saa millegagi asendada. Ja polegi tarvis asendada. Ajaloost on teada rohkesti näiteid, kus säärastest väiketeatritest on välja kasvanud teatrid, mille üle me oleme uhked.

Kõhklusi on tekitanud ka valitavuse ja lepingusuhete põhimõte. Minu arvates täiesti ilmaaegu. Lepingud võimaldaksid teatril konfliktideta (või vähemalt neid miinimumini viies) lahti öelda neist, kes pole lootusi õigustanud. Ühtlasi hõlbustaks see põhimõte leida tööd neil, kellele aegsasti teatatakse, et lepingut ei pikendata. Kunstinõukogu liikmete valitavus lubaks aga hoida seal inimesi, kes nii oma loomingulistelt kui ka tahtelistelt omadustelt on võimelised täitma uusi, senisest vastutusrikkamaid ülesandeid. Tõepoolest, selleks, et söandada oma ametivennale või juhile öelda — nüüd viivad meie teed lahku, on vaja niihästi tahtekindlust, argumente kui ka objektiivsust.

Siin on nähtavasti sobiv koht öelda oma arvamus peanäitejuhi ja direktori ameti ühitamise otstarbekuse kohta mõnes teatris. See suurendaks teatrijuhi vastutust repertuaari eest ja lepingu tähtajalise täitmise eest. Praeguseks on kujunenud olukord, kus teatri kunstisuunitluse määrab peanäitejuht, näidendit vastuvõtva kunstinõukogu juht aga on direktor. Direktor niisiis ei lavasta, tema ei riku ka lavaletoomise tähtaegu, vastutab aga tema. Õigemini küll — mitte keegi ei vastuta, sest vastutust jagab praegu ka ministeerium. Mis ilmselt rahuldab neid, kes üleüldse ei soovi ega suuda vastutada. Peanäitejuhi ja direktori ametikohtade ühitamine aga näitaks otsekohe, kes peab lepingu rikkumise pärast leppetrahvi maksma. Praegustes lepingutes seda punkti pole ning seetõttu jääb lepingule puhtdekoratiivne iseloom.

Mõistagi peab niisuguse leppetrahvipunkti eelduseks olema, et trahvi ei maksta riigi taskust. Usutavasti suurendaks see ka dramaturgi õigusi teatris. Muidugi ei tohi sundida režissööri lavastama tükki, mis talle ei istu, sellest ei tule midagi head. Kuid vastutada tüki lavastada võtmise eest tuleb. Siin pole liigne silmas pidada ka majanduslikku aspekti. Soodsaks ja õiglaseks stiimuliks oleks režissöörile etenduse pealt honorari maksmine. Kainestavalt mõjuks aga selge punkt lepingus etenduse lavaletoomise tähtaja kohta, kusjuures selle toeks olgu leppetrahvipunkt.

Ja veel üks delikaatne asi. Ühel dramaturgide nõupidamisel lausus üks kirjandusala juhatajatest kas siis ägedushoos või tõsimeeli, et teatrid tulevad praegu kenasti toime ka ilma nende näidenditeta. On ju olemas: esiteks klassika, teiseks välismaa progressiivsed tükid ja kolmandaks — kõige elulisemate, populaarsemate, äraproovitumate proosateoste instseneeringud . . .

Et instseneeringud on mõeldavad ja puhuti ka vajalikud, selle üle pole mõtet vaielda. Aga see, et instseneeringu lavaletoojaks on teatri peanäitejuht, pidades liiatigi silmas näitlejate sõltuvat seisundit (katsu sa keelduda mängimast peanäitejuhi oopuses), lõhnab ametiseisundi kuritarvitamise järele, — ja see on paraku fakt. Siin kuluks kultuuriministeeriumidel oma võimu kasutada: tahad instseneerida, ole lahke, aga toodagu see lavale teises teatris.

. . . Eksperimendi alguse kuupäev on määratud. Loodame, et tagajärjed tulevad head. Kuid garantiiks saab nähtavasti siiski olla vaid see, et algavat eksperimenti jätkatakse ja täiustatakse. Ja operatiivselt.

TALLINNA VARIETEEDEST

kaks aastat hiljem

Hiljaaegu vestlesin inimesega, kes külastas varieteed esmakordselt. Ta oli pettunud: «Ühed tantsisid, teised laulsid ja oligi kõik.» Selline arusaam meenutab mulle üht Gogoli «Surnud hingede» tegelast, kes luges raamatuid seetõttu, et ühtede ja samade tähtede kombinatsioonid moodustasid nii suurel hulgal erinevaid sõnu. Olen alati nördinud, kui varieteesse minnakse lootuses joobuda vulgaarsete salasoovide täitumisest. Ja ega siis muidu selle kunstižanri sünnimaal tehta vahet sõnadel *cabaret* ja *cabaret artistique*, kui tahetakse rangelt piiritleda spetsiifilise maitsega klientuuriga asutusi neist, mis teevad kunsti, mis ligilähedane operetiteatris või *music-hall*'is pakutavale, kuid millel on oma spetsiifika. Just sellist viimast kunsti viljeldakse ka meil Tallinnas ja kokku on meil praegushetkel viis täismetraažilist varieteeprogrammi.

Tänavuses «Rahva Hääles» nr. 74 avaldasin mõtet, et õigupoolest tuleks kõik meie kohvikud ja restoranid varieteedeks muuta. Olid ju nad senini ning jätkavad ka endist viisi külaliste meeleolu tõstmist alkoholi abil. Endistviisi puudub meil ka kirjanduslik kabaree. Kujutan isegi ette, kuidas see võiks välja näha. Ideaalne koht — endine «Astoria», mis ju nüüd Teatrite Valitsuse mõjusfääris! Mida pakkuda? Võiks ju olla näiteks nii: paari nädala vältel loeks Juhan Viiding oma luuletusi (ainult mitte neid, mis ta «Viru» varietee tarbeks kirjutas), Lembit Saarsalu puhuks veidike oma pilli, keegi improviseeriks klaveril. Juta Lehiste esitaks midagi «Naise»-taolist ja olekski programm koos. Etendus võiks alata kell 22, kui teatrietendus läbi ja alkoholi poleks üldse vaja. Või siis: kahe nädala pärast sõidaks Hiiumaalt kohale Ave Alavainu, mängiksid teised muusikamehed, Maie Tõnso või Silvi Vrait laulaksid šansoone jne. Ja miks mitte paluda meile poeete ka vennasvabariikidest? Kuid see on kõik veel . . .

Niisugustest unelmatest toovad mind maa peale siit ja sealt kuulda ähvardused hotellis «Tallinn» paiknev varietee hoopis sulgeda, teistes aga etenduse algus kella 20 peale panna, sest see olevat otserünnak alkoholi kuritarvitamisele. Issakene! Hiljaaegu astusin õhtusel ajal läbi «Moskva» kohviku trotuaarikorruse baarist, kus etendati sellist «varieteed», et kui ma seejärel päris varieteesse läksin, jäi mulle mulje, et viibin lausa karskusühingu üritusel. Kui varieteede likvideerimisega või lahtiolekuaja piiramisega saaks Tallinnas joomarlusele lõpu peale teha, kirjutaksin esimesena sellisele petitsioonile alla. Kuidas aga likvideerida joomarlus neis linnades ja külades, kus varieteesid pole?

Maailma suurimates turismimetropolides, kus varieteekunst lokkab, on kabareede piletid üpris kallid. Pariisi juhtivates kunstikabareedes ja *music-hall*'ides («Folies-Bergère», «Moulin Rouge», «Lido» jt.) moodustab pileti hind ühe kümnendiku minimaalpalgast. Tallinna varieteede pileti hind kõigub 7 rublast 12 rublani, mida pean ka normaalseks. Minnakse ju varieteesse suhteliselt harva, kas uut programmi kahe aasta tagant vaatama või siis, kui kaugelt külaline saabub. Just, just, kui külalised saabuvad! Järelikult nõuame juba alateadlikult meie viielt varieteeprogrammilt sellist taset, et meil punastada ei tuleks. Kas siis mõnikord tuleb? Noh näiteks teatrisse «Jevgeni Oneginit» või «Kalevipoega» (mõlemad meie rahvusooperi laval!) ma väliskülalist küll ei julgeks viia. Meie kõigisse varieteedesse aga küll. Nii et esimene ja üldine hinnang on juba välja öeldud.

Kui ma aga nüüd veidi kriitilisemaks muutun, siis mitte selleks, et materdama hakata ning sellega varieteefoobe veelgi rohkem üles ässitada, pigem aga selleks, et varieteede kunstiliste juhtide tähelepanu neile detailidele juhtida, millega igapäevases töös sedavõrd ära harjutakse, tulemata selle pealegi, et võõras näeb hoopis teisiti. Pealegi on see ühe inimese arvamus, mis võimaldab ka vastupidiselt mõelda.

Alustan varieteest «Viru», sest siin piletki kõige kallim. Siin on palju uut. Uus on kunstiline juht — Ants Vähejaus, kes estraadil ja varieteedes palju tantsinud ja kes tegi sellise hullu tembu, et võttis üle keldri, selle planeeringu küsitavustega. Uus on siin nüüd valgustussüsteem, mis toodi kohale ei kusagilt mujalt kui otse Pariisist. Pole värvigammat, mida see võluaparaat siin ei väljastaks. Vahepeal ei tajunudki enam, kust praost seda valgust ja prantsuse tossu tulema hakkas. Tunned end lausa nagu lennukis! Selle kõik on nupukalt arvesse võtnud koreograaf-lavastaja Kalju Saareke, programmi esimese poole elektronmuusikale seades. Ja kuigi ma olen rõõmsameelsema varieteetegemise pooldaja, aktsepteerin ma seda kahekümneminutist numbrit, seda enam, et see on praegu moes ja sedavõrd sobilik «Viru» varietee üpriski snobistliku miljööga. Kuid numbri lõppedes oleksin ma vaheaja teinud või siis kümme minutit veel samasugust muusikat juurde otsinud ja samas vaimus jätkanud. Lihtsalt seetõttu, et järgnev Gershwini «prelüüd» ei haakunud algusnumbriga nagu sellele järgnev ladinaameerika sambarütmis *show*'gi, küll õnnestunud ja pitoreskne, kuid mille kohta ei tea päriselt, kuhu ta õieti panna — kas hoopis algusesse või täiesti lõppu. Kuid sambanumber ise on küll väga hea. Tantsijatar Žanna Metelitsa, kes kahe aasta eest liialt pikaajalise lavalviibimise pärast kriitika osaliseks sai, on kavas nüüd täiesti omal kohal: teda on parasjagu ja efekt, mida tema feminiinsusega saavutada taheti, andis ka resultaadi. Seevastu üllatasid mind selles numbris meestekostüümid: puhvsärgid olid sobivad, kuid mehed olid jäetud trikoodesse ning bandaažid, mis tavaliselt ikka pükste all käivad, olid nüüd hoopis pükste peale tõmmatud. Võib-olla on just nii moes? Ma ei teadnud. Külastasin «Viru» varieteed veel teise korra, et näha ka Juhan Viidingu kirjutatud ja Mait Agu lavastatud «Fotograafi», mis asendas eelmisel korral nähtud Gershwini. Kohkusin kahemõttelisust vältivatest vihje-

test, mis panid punastama isegi minusuguse vallatu publitsisti, nagu ma seda olen (kasutasin mõned kuud tagasi ühes oma kirjutises sellist vulgarismi nagu lambapabulad). Jäi mulje, et nii sõnade autor kui ka lavastaja ei tunneta just päriselt tolerantsuse maja (ei leia eesti keeles pehmemat väljendust) ja varietee piirimaad ja et sümpaatia kaldub pigem esimese kasuks. Mida öelda esitajate kohta? Ei midagi. Milles siis nemad süüdi on. See on ainus number, mida ma hindaksin hindega «üks» ja milleta «Viru» varietee edaspidi vabalt võiks läbi ajada. Ja kui arvestada, et see kümneminutine etteaste on ainus, mida ma meie linna viies pikas programmis nii madalalt hindan, siis polegi ju asi nii paha.

Ma olin juba valmis ka programmi teist poolt (muusikali «Minu veetlev leedi» kohandus revüüks) ebarahuldavaks hindama, kuid pärast «Fotograafi» muutusin kuidagi leebemaks, mistõttu hindaksin seda poolt spektaaklist «kolme miinusega». Samad piirimaad, millest eelnevalt juttu oli, esinesid ka M. Agu selles lavastuses, kuid tunduvalt vähem, nagu oleks kellegi tundmatu käsi nad vahepeal välja noppinud. Kas pole ehk tegu M. Agu ülekoormatusega? Lavastada kõigis meie varieteedes (v. a. «Olümpias»), teha sama ka Tartus, juhtida ja esineda oma «Folk-show's», esineda igal õhtul «Baar-varietees» steppija-laulja-deklamaatorina, seada tantse RAT «Estonia» operettidele, filmistuudiotele, olla liikumisjuht meie sõnalavastustes, rahvatantsupidustuste organisaator ja seda kõike veel põhitöö kõrvalt! Kuid niisuguse eneseruineerimise tagajärjeks võib saada ja ongi saanud kunstitaju nõrgenemine, eneseväljendusvõtete kordumine, maitsevääratused ning vanamoodsus. Sest edasiarenemiseks peab jätkuma aega mõtiskleda ning silmaringi avardada. Aga mõtelda oleks nii mõnegi asja üle. Näiteks: kas muusikaline kohandamine revüüks, käesoleval juhul «My fair lady» sobitamine «Viru» varietee tarbeks, on üleüldse vajalik? On ju nad väga lähedased muusikalis-meelelahutuslikud žanrid — siis võiks ju siinsamas opereti maha mängida. Või veel, kas tasub teha revüüd, kui pole peaosalist, kes tantsiks ja laulaks samasugusel tasemel? Tatjana Bassova on küll ilus ja sarmikas ja Tatjana Narma on lausa valmis staar, kuid nad pole lauljad. Revüü aga eeldab, et peaksid olema. («Virus» on Tatjanadega vedanud, andku õnn neile veel palju huvitavaid rolle!) Ja veel: üsna palju jätavad soovida kuulsa muusikali aariad Boris Lehtlaane esituses. Ning kas on ikka päris õige nii inglisepärases tükis kopeerida ehtsat prantsuse kankaani? See, mis operetis on võimalik väljendada sõnaga (tuntud filoloogilised ning koomilised situatsioonid lihtsa lilleneiu arenemisloos suurilmadaamiks), peaks nüüd publikuni jõudma läbi tantsu, kuid ei jõua. Vulgaarsuse näitamine vulgaarsete vahenditega on aga odav nipp, mistõttu professionaalses kunstis lubamatu.

Hotellis «Tallinn» paikneva kabaree kunstiline juht Paul Kalde tajub varieteespetsiifikat teoreetiliselt ehk kõige enam, kuid lõppresultaadini jõudmist pidurdavad tantsijate tehniline ebaühtlus, orkestri arusaam asjast — mida valjemini, seda parem, lauljate aja ja koha mittetajumine. Kui tantsunumbrites oli palju silma köitvat, tundusid kõik laulud mittemidagiütlevad, orkester summutas isegi selle «ütleva», mis ehk *piano*'na publikuni jõuaks. Els Himma, kes kahe aasta eest hiilgas «La vie en rose» omanäolise esitusega, esitas küll kaks laulu, mis teiste lauldust paremad tundusid, kuid jäid allapoole andeka artisti võimeid. Meeslauljad sabistasid liialt palju, laulmine kui selline jäi tagaplaanile. Üks neist püüdis isegi Valeri Leontjevit matkida, mida praegushetkel peetakse sedavõrd halvaks stiiliks, et sellest oli juttu isegi heliloojate kongressil Moskvas. Kollektiivis on nüüd ka naistrio, häälematerjali poolest päris hea,

(Järg 13. lk.)

Urve Lindmaa ja Aleksander Basihhin kabarees «Tallinn»
SVEN ALBETI foto

«HELINAGA» kaasa kajades

«HELIN», «Tallinnfilm», 1985. Sts. ja rež. Peep Puks, operaatorid A. Vilu, N. Sarubin, M. Ratas, A. Ruus, R. Pruul, helilooja R. Eespere. ENSV Ministrite Nõukogu tellimus.

Ei ole siin algust, ei ettevalmistust. See oleks võinud olla ka mõni teine pildike lauluja rahvatantsupeo pikast ettevalmistuskäigust, mõni teine nägu teisest tantsurühmast või koorist... Harjumus valmistus pidulikumaks alguseks, tähtsamaks, fanfaarsemaks. Mida kõike ei oodata laulupeofilmilt! Tegija enda sõnade järgi tahaksid lauljad-tantsijad «tunda eneses suure sündmuse emotsionaalset kordumist; need, kel polnud õnne ise kaasa teha ja elada, tahaksid saada ülevaadet kõigest, kriitikud nõuavad värsket rakurssi ammutuntule. Palju peab mahtuma sellesse filmi ja... ometi ei mahu». Filmiloojad eesotsas režissöör Peep Puksiga ei hooligi arvutute vaatajate arvukaist, tihti vastukäivaist soovidest — kindlalt käest kinni haarates võetakse meid kaasa oma nägemusele laulupeost, õige omalaadsele.

See on olnud tohutu töö, mis juba iseenesest liigutab ja lugupidamist äratab: kuuldavasti on üle Eesti filmitud eri aegadel umbes 15 000 meetrit materjali, millest valmisteosesse mahtus ligi kümme korda vähem. Ahnelt siia-sinna vaatav, väikest ja suurt talletav, rahutu, aina rändav kaamera. Esimesel, peaaegu veidi ehmunud vaatamisel pimedas teose kulgu visandades sai kirja panna 40—50 vaatekildu, mõned kasvasid pikemaiks episoodideks; mõned jäid peaaegu häirivalt mõnesekundilisteks. Algul tundubki eri lõikude kiire vaheldumine, materjali üleküllus väsitavat. Telgseosed, terviku kompositsioon hakkavad selguma ajapikku, rohkem veel filmile tagasi mõtlemisel.

«Helinale» andsid suuna Arvo Ratassepa soovitavad sõnad: vaja minna väikeste kooride juurde — kui seal õigeid juhte pole, ei aita ka ühendkooride tippjuhid. Väikeste koori- ja tantsurühmade töö jälgimise sugugi mitte tavapärast ja seda hinnatavamat teed ongi mindud, kuigi ei jää nägemata ka pärjatud ja õhkulennutatud üldjuhid.

Tegelikult on mindud veel sügavamale: film algab ü k s i k u s t ja selle üksiku suhtest oma õpetajasse ning laulu või tantsu, s.o. ühtsesse muusikalisse liikumisse. (Meenutagem vaid Helju Mikkeli lahke ja innustava näo tagant vilksatavate tantsijate helli ja austavaid pilke.) Üksik osaleja, algul «Pikseloitsu» tantsija, lõpus õhtuse taeva all väsinult kodu poole rühkija filmi raamima jääbki.

Päris pikka aega järgnevad omavahel neutraalsed, näivjuhuslikud killud. Need on inimese töö- ja koduvälise elu hetked, seotult nii või teisiti kunstile pühendumisega, rütmikirjus sõltumatus järgnemises. Kolm paralleeltasandit: autorite poolt (küllap liikumise dünaamika pärast) eelistatum rahvatantsuproov, kooriharjutus või kontserdikatke ja (aeg-ajalt üllatav) looduspilt. Ajapikku kasvab tempo, pildirida tiheneb, kontuurid hägustuvad nagu higimärgade silmade ootel — koguneb ja hakkab kasvama pinge. Ehituse aluseks jääb ühe laulupeo s a a m i s e protsess, millesse me nii kogemata ja loomulikult sisenesime.

Filmi ehitus on kujunenud küllaltki komplitseerituks, kordumised (kolm ettevalmistavat proovide tsüklit) viivad spiraalipidi kulgevalt ühtse kulminatsiooni poole. Meeles mõlgub kõrvutamise võimalus muusikateose liikumiskontrastidega. Sissejuhatuseta ekspositsiooniks prooviminutid siinseal mööda Eestit. Mitmeastmeliseks töötluseks eelproovid (Lõuna-Eestis), kokkusõidud Tallinnasse (siingi jälle alustades üksikust tulejast) ja juba uuel arengutasandil — ägedamais kontrastides, läbi ärevuse-pahameelenaeru — üldproovid Tallinnas. Ja filmiteose tuumik, pidu ise, antud kui üks suur Päev. Pidulik-tähtis Grave (siin on need alguses oletatud mõjukad akordid), järgnemas nüüd juba õige dünaamilised Allegrod, lõbustavates galopp-kaadrites Skertsoga keskel.

Üheks läbivaks liiniks filmis kasvab «Pikseloits» (L. Sumera muusikale): proov, esiettekanne rahvatantsujuhtidele, üldproov tantsuväljakul, esitus ise. Alguses vilksamisi antud

Kaadrifragment filmist

tulipunane rätik kulmineerib punaseks lipuks, leegiks üle kogu ekraani. Justkui juhuslikest õpetussõnadest saab üks kunstitöö tõdesid, kui hüüab H. Mikkel: «Peate olema nagu päikesed, et vikerkaar oleks näost näha!» «Pikseloitsu»-*crescendo* viitab võib-olla eestlasele omasele kunstimaagia tunnetamisele... Kas pole siit võimalik edasi mõelda tulevaste laulupidude sisulisel kujundamisel?

Tasakesi hakkab südamesse filmis esiletoodud järjepidevuse teema. Alguses ilmselt ema ootav heledapäine, aega kudumisega täitev tüdrukuke tühja prooviruumi esireas ja bassihäälte eest hirmunult peitupugeja Kehra segakoori «Helin» harjutusel. Ja paljud eakad näod, võib-olla ilutud, võib-olla töös ning aastais kulunud, ometi nii kaasakistud, nii laulurõõmus koosolevad — ja nii eestilikud. Tõeline rahvaliku musitseerimise viljakas mullapind! Filmi meeldejäävamaid stseene ongi «Helina» proov eesotsas toredasti õhutava Tiit Kösteriga. (Võib-olla on selle liigutavalt filmitud koori nimi omajagu inspireerinud ka filmi pealkirja leidmist?)

Järgneb tühi saal, nüüd juba TRÜ aula, ja üksinda laulev neiu kui üks Viiralti eesti tüdrukuid, ilmselt tee alguses koori astumas. Nii lihtsalt ja puhtalt kõlav «Kui ma alles noor veel olin» ning vahetult järgnev ülikooli naiskoori juubelikontsert lauluga «puhtaist pihkudest lähenedes isamaa altarile», puhtast südametunnistusest lähenedes muusikale.

Filmi mahukama esimese poole pingeteljeks on eneseületamine ja keskendumine raskes, väsitavas, tüütavaski proovitöös: ikka jälle higised näod, olgu tantsijad või lauljad, ikka jälle vaprad eesttegijad — «Tüdrukud, ei saa nii liikuda, nagu siil ajaks ussi taga!», «Ära naerata virilalt, kinnise suuga!», «Laulge «oma rammu tundemalla», hing puhas, suu lahti!». Kollektiivi juht on vaheldumisi kutsar, kubjas, oma hingetõrvikuga valgustav Danko — ta tiivustab ühisele teisekssaamisele ja kinnitab vana elutarkust, et ainus õige rõõm tuleb läbi töö ja vaeva.

Tinglikult teiseks osaks võib pidada eelproove Põlvas ja Võru-Kubijal. Killud haakuvad tihedamini, hakkaks nagu kitsaski. Ja sekka tähendusrikkaid looduspilte: juba filmi alguses võimas jääsulamine («Kärgatab pikne ja metsad on vait»), hiljem akvarelselt antud aas ning mets laululava taustaks — see on kodumaa mahe kevadine ilu (ehk ka viide eesootavatele vihmadele laulupeol). Sama laul kõlab eri kooridelt aina uute dirigendikäte juhatusel — liitumine ühendkooriks.

Edasisest eraldab Gustav Ernesaksa, rahvusliku ja muusikatunnetamise sümboli tehtud kujukas kokkuvõte seljataha jäänud eeltööst, millest «võib ime sündida». Sellele tervikvormi liigestavale intermeediumile sekundeerib Laulupeo Peakomisjoni valmisolekut kinnitav koosolek.

Tallinnasse küll Võrust, küll Saaremaalt teeleasumisega toimub väiksemate harujõgede ja -ojade kokkuvoolamine üheks vägevaks peojõeks. Üldises arengus on see nagu jõudu koguvaks tagasisammuks. Kiiresti vahelduvate, läbisegi paisatud ühendkooride ja -tantsuproovide killud kasvatavad ootust ja erutust nüüd juba päris lähedase suure Päeva eel.

Meelde jääb hommiku sünd. Oma osa on antud tänulikule kummardusele mineviku muusikaliste töömeeste ees; peatutakse igavese tule juures Tõnismäel... Väga õnnestunult on talletatud seekordne rongkäik, see filmikommentaatori sõnul «inimjõgi kõigis värvides, mida maa saab päikeselt». Filmitud linnulennult, laseb see meil osa saada ühtaegu rõõmsast ja üllast teekonnast ja ka meie imekaunist linnast.

Tihedasti üksteise otsa on lükitud tõsisemate ja lõbusamate, esitajate-kuulajate, mingis erilises olmes olijate stseenid. Põhimeeleolu võiks väljendada lastekooride lauldud «Küll on kaunis see õitsmise õnn» ja kokku võtta üldvaated Lauluväljakule, lilleaasana kirendavale või vihmavarjude liikumisrütmis halba ilma trotsivale ühelt poolt, teiselt poolt suurele koorile, liigutusest teiseks saanud nägudele, külmetavaile, pisarate vagudest ja elamusest kaunitele.

Ei julge öelda, kas laulupeofilmist kostiski otseselt sellele kirjutatud muusikat, muusikalised killud reastuvad vaatepiltide kulgemisest sõltuvalt. Siiski saab süvenevalt selgeks näidatava ja kuuldava koosmõju, samuti muusikalise külje vormiv roll filmis (R. Eespere). Kui me muusikat kohati tähelegi ei pane või kui mõnetaktilised helikillud mööduvalt kribima kipuvad, seostab just eelmisse lõiku tihti märkamatult «sissesöödetud» uus muusika paljusid eri osakesi. Pealegi on mitmel heliteosel mõjus osa sisusõnumi avamisel just kaadri taga («Oh laula ja hõiska» rongkäigu meeleolulise kvintessentsina, rahvalaul tee alguse tähisena või «Põhjamaa» filmi kulminatsioonina). Kuidas paratamatult muusikakirjus filmis poole minuti jooksul oli võimalik tabada puhtmuusikaliselt tähelepanu köitvat esitust, demonstreeris episood Kuno Arengu juhatatud «Leeloga», mis andis edasi laulukatke täpse dünaamilise ülesehituse.

P. Puks ise on öelnud, et temale on suurt huvi ja rõõmu valmistanud filmimise ajal kokku puutuda paljude inimestega, kellega ta muidu kunagi ei oleks kohtunud, kaasahaaravat äratundmisrõõmu tunneb ka vaataja. «Helinasse» on talletatud üldtuntud ühiskonnategelaste ja iga mõeldava vaataja isiklike tuttavate kõrval terve galerii meie laulu- ja tantsuliikumise juhte. Üksteise järel haarad pealesuruvast tempost õhutatult erilise intensiivsusega nende isiksusi, mõistad nende vaimujõudu. Paljudest tõusis iseäranis värvikana esile nii töises kui ka pidulikus plaanis antud Kai Leete. Mitte-filmiasjatundja ei üritagi peatuda tänuväärsel operaatoritööl, ometi tungib silmade ette pilte, mis kiskusid südame hüüatama ah! ja oh! (seda kostiski kinosaalist vanalinna päevade aegu)! Võib-olla ei liitu «Helina» panoraamne mosaiik iga vaataja silmadele täiuslikult ühtesulavaks tervikuks, aga võib-olla sile tervik ei ajendaks nõnda tagasi mõtlema ja ikka jälle mõnel põgusal puudutusel peatuma, kuulatama «seda helinat mu elus ja minu hinges».

HELJU TAUK

Veel kolm päeva

saab Linnamuuseumis näha Märt Laarmani 90. sünniaastapäeva näitust (koostaja Marju Vilbaste, kujundaja Eeva Laarman). Näitus on väike küll — vaid kahes ülakorruse ruumis, kuid ometi avaneb siin ülevaatlikult Märt Laarmani nõnda mitmesse suunda ja valdkonda hargnenud elutöö. Teosed on pärit erakogudest, valdavalt omaste ja sõprade kodudest ning just sellest asjaolust sugeneb väljapaneku omapära ja üllatuslikkus. Võluvaks täienduseks küpsele Laarmanile on varased, algajalikud tööd: 1917. aasta õlipilt väikesest õest jänestega, 1919. aasta autoportree, akvarellitud ja värvipliiatsitega joonistatud kodumaja pildid, otsekui värvikildudest kokkupandud Nuustaku vaade 1921. aastast.

Üllatus oli seegi, et kunstniku graafiline meelislind vares figureerib siin ka õlimaalidel. Ja vastukaaluks: hilisloomingust näeme suurepärast «Kaht torni» (1968), mis maalitud guaššvärvidega ajalehepinnale — kunstniku nägu, kahel pool aga tema loomingus nii tähendusrikkad Oleviste ja Niguliste. Jällegi erinevat tahku näitavad 16 puust vestetud, humoristlikku või tõsiasjalikku pisifiguuri. Vitriiniväljapanekud, mis nõuavad pikka uurimist, on kokku pandud teemal «Laarman ja raamat»: Laarman kui kujundaja, illustraator ja ekslibrist, kui tõlkija, publitsist, kunstiteoreetik, luuletaja. Vaadata on kuulsad «Pikse palve» ja «Talvõlaul», «Külmad ruba'iid» nii raamatuna kui ka illustratsioonimapina, armas lasteraamat «Mõista, mõista mu õeke», Käsu Hansu lugu, J. Üdi ja V. Luige luule bibliofiilsed väljaanded. Ja *last not least:* Laarmani ulatuslik teadustöö peremärkidest (1955—1957), mis on väljas esmakordselt, — nende märkide konfiguratsioonist ja rütmikast võib leida ilmseid rändeid kunstniku kuuekümnendate aastate loomingusse.

TEISED MEIST

Ungaris ilmuva rahvusvahelise rakendusgraafika ajakirja «Interpressgrafik» (annab välja rahvusvaheline ajakirjanike organisatsioon OIJ — International Organisation of Journalists) möödunud aasta viimases numbris avaldati Moskva kunstiteadlase Tatjana Mihhailova artikkel «Nõukogude Baltikumi plakat».

Artikli autor toonitab viimase viieteistkümne aasta tähtsat osa läti, leedu ja eesti plakatikunsti edenemises, märkides seejuures, et läti plakatistid olid esimesed, kelle loomingus ilmnesid uued jooned, mis tänaseks iseloomustavad kõigi kolme liiduvabariigi plakatiloojate tööd: loobumine pealetükkivast deklaratiivsusest, kujundliku mõtlemise assotsiatiivsus. Tõstes esile läti ühiskondlik-poliitilist plakatit, peab T. Mihhailova märkimisväärseks ka Rein Mägari ja Viktor Sinjukajevi loomingut. Erilist tähelepanu pöörab ta aga meie fotolavastusliku plakati loojate tegevusele, märkides: «... fotomaterjalidega ümberkäimise kergus ja teravmeelsus, tehniline osavus, oskus töödelda fotot nõnda, et sellest välja pigistada võimalikult enam mõtteid, allegooriat, sageli ka paradokse — need on eesti noorte plakatistide loomingu iseloomulikud jooned ... Selliste andekate noorte meistrite nagu Villu Järmuti ja Enn Kärmase, Jüri Kassi, Ülo Emmuse, Vladimir Taigeri, Heiki Puzanovi paremates töödes seostub teemalahenduse täpsuse ja kujundliku lähenemise mahukusega püüe vaatajat haarata, üllatada ja võib-olla ka veidi nõutuks teha. Seejuures on eestlaste fotolavastused stiililt esteetilised ja paistavad silma avameelse teatraalsusega. Eesti nüüdisplakati üldise tõusu taustal pole selle ereda ja söaka avangardi iga liikme loominguline nägu veel küllalt selgunud. Siin on kergem jälgida üldist positiivset tendentsi, kui avastada eredaid, üksteisest erinevaid loomingulisi individuaalsusi.»

Artikkel on illustreeritud, meie vabariigi autorite loomingust on esitatud Villu Järmuti ja Enn Kärmase «Tallinna kunstnike kevadnäitus» (1983), Jüri Kassi teatriplakat F. Dürrenmatti «Füüsikutele» (1981), Rein Mägari «Tööd ei karda, palka ei põlga» (1983).

AKT EESTI MAALIKUNSTIS JA ADAMSON-ERIC

Adamson-Ericu Muuseumis on avatud näitus, mis toob vaatajate ette väga väikese ülevaate, nagu punktiiri (või pärlikee) eesti ühe maaližanri — akti — ajaloost. Välja pandud 25 maalist kuuluvad 13 kunstipärandi hulka, 12 on tänapäeva kunstnikelt.

On olnud aegu, mil aktižanr oli näitustel välistatud, ja aegu, mil talle kuulus aukoht. Ka kunstnikule esitab ta kõrgendatud nõudmisi.

Näituse sisulises keskmes on Adamson-Ericu looming. Seda ei tingi mitte üksi näituse asukoht (kunstniku majamuuseumi kaks saali), vaid ka Adamson-Ericu aktimaalide kaalukus ja tuumakus, kompromissitu olemise jaatus, mis neis avaldub. Kõik viis esitatud maali pärinevad 1930. aastate teisest poolest (üks küll 1940. aasta algupoolelt) ja esindavad Adamson-Ericu kristalliseerunud maalilaadi. Sähviv ja täppiv pintslitöö loob virvendava ja kuumava katte või võrgu inimkehadele, mis on eriliselt plastilised, otse skulptuursed. Meister on ühendanud kaks küllaltki vastandlikku elementi — värve, valgust ja õhku koondava impressionistliku väreluse ja uusasjalikult plastilise figuurikäsituse. See ei ole spontaanne; särava terviku alustugedena on tuntav mõistuslik konstruktsioon, tahe ja oskus oma võimeid optimaalselt rakendada.

Kompositsioon «Suvel» on eredaks näiteks Adamson-Ericu eksimatust mõõdutundest. Eraldatus roheluses, taamal paistvad taluhooned askeldavate inimestega, tüdruk poolaktina triibulises rahvariideseelikus — siin on tegu sisuliselt rahvusliku temaatikaga žanrimaaliga, mis võimaldaks mitmeti magusust. Kunstnik on aga kõiki riskantseid nüansse vaid riivanud ja saavutanud helge maalilise terviku. Rahvuslikkus on selles maalis vaid üks «maitseaine». Omapärane on pildi allosas paiknev, esmapilgul mittemidagiütlev detail — silmusesse keerdunud sall. See on sama motiiv, mis nii variantiderohkelt ja elavalt läbib Adamson-Ericu tarbekunsti ornamentikat. Selline silmus on kunstniku loomingu omamoodi embleem, nii mitmekesiselt ja iseloomulikult on ta (just tarbekunstis) kasutust leidnud.

Ajaliselt algab näitusel esitatu õieti Kuno Veeberi loominguga. Ta õppis ühel ajal, 1925. a. Adamson-Ericuga Pariisis Montparnasse'i akadeemias André Lhôte'i juures. Kuno Veeber oli esimese lennu pallaslane (1924), andekas kunstnik, kes jõudis oma lühikese eluea jooksul jätta eesti kunsti kaaluka pärandi. Akt oligi tema põhiteema. «Tualett» (1924) ja «Akt» (1926) on jõuliste mahtudega, sundimatult lõpetamatud. Adamson-Ericu õpingukaaslane Pariisis oli ka Aleksander Vardi — 1925—1927 Vassili Šuhhajevi ateljees. «Pallase» lõpetas ta 1925. a. Sageli on Adamson-Ericu ja A. Vardi impressionistliku käsitlusega maale kõrvutatud. Adamson-Ericu aktimaalides valitseb figuur täielikult looduse üle, Vardi omades aga sulavad naisekehad loodusega ühte. Kui «Aktis looduses» on liitumine koloristlik, siis «Alasti suvel» (mõlemad 1939) on juba raske figuure lehestiku taustal eraldada. Nii avaldub Vardi diskreetsem kunstnikuloomus.

Uuemate uurimuste valguses võib Kuno Veeberi loomingut seostada *art deco* stiiliga, veel puhtakujulisemalt kehtib see aga J. Greenbergi varaste teoste kohta. Näitusel võib näha oma ajastu pärli — «Naist maskidega» (1930). Berliinis ja Münchenis õppinud Johannes Greenbergi maalides võib läbi mitmete stiilietappide näha ikka ja jälle ka kalduvust sümbolismi.

Hoopis teist liini, poeetilist realismi esindab Kaarel Liimandi (lõpetas «Pallase» 1933) looming. Kaks «Istuvat akti» (1933 ja 1935) kujutavad väga noori neide, peaaegu lapsi, kelles vaimse väljakujunematuse seos ürgnaiselikkusega on väljendamas tõde elu põhiväärtustest.

Endel Kõks oli samuti üks paljutõotavaid noori pallaslasi (lõpetas 1940). Tema aktimaal «Bajadeer» (1944) kujutab interjööris naist, keda ümbritsev atmosfäär ei ole optimistlik, pigem on siin murtud, tuhm värvigamma ja vaoshoitud käsitlus selle teenistuses, et väljendada inimese meelekindlust kõigi elu varjukülgede kiuste. Kujutatu on ilmselt peaaegu legendaarne modell, keda tunti ja teati Bajadeerina.

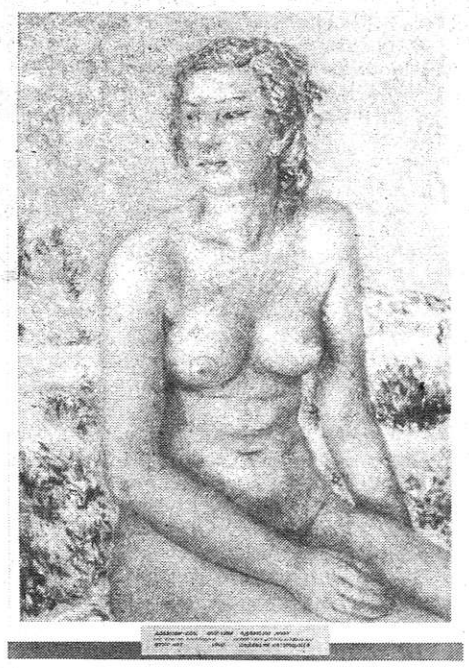

Adamson-Eric. «Istuv akt» (õli, 1940).

Ajatuna mõjuvad Richard Sagritsa (lõpetas «Pallase» 1936) kaks hapra, lüürilise meeleoluga aktietüüdi aastatest 1964 ja 1966.

Meister, kelle looming kujutab endast silda klassika ja tänapäeva vahel, on Evald Okas. Aktižanr on teda pidevalt köitnud. Näitusel väljapandud «Maal ja modellid» (1985) on külluslik, elujaatav, eriline maaliline kvaliteet on aga väikesel poolaktil «Naine ja mees» (1983).

Eesti nüüdiskunstis ei ole aktižanr populaarne. Vahest käib ta osadele kunstnikele üle jõugi. Olev Subbi on E. Okase kõrval peamine aktimaali viljeleja tänapäeval. Tema naisfiguurid on täiuslikult kaunid, ümbritsetud austava imetluse kumaga. Interjööri kujutades laseb kunstnik sageli värvil minna autonoomseks, kunagi ei juhtu seda aga figuuri puhul. Praeguses kunstipildis on O. Subbi aktidel täiesti ainulaadne positsioon, nad on kui ajatute kunstiideaalide kehastus.

Põnevad on Enn Põldroosi kaks maali — «Akt V» (1980) ja «Akt kollase kübaraga» (1983). Vaatamata efektsele, temperamentsele kompositsioonile ja omapärasele värvipindade lahtitöötlusele kuuluvad need teosed ikkagi «maalilise maali» mõiste alla.

Peale nimetatute on näitusel veel T. Pääsukese, P. Mudisti, J. Palmi, J. Arraku ja L. Sarapuu aktimaalid. Nende kunstnike loomingus on sellel žanril kõrvaline tähtsus, kuid huvitavate isiksustena köidavad nad siingi. Enamikul neist kujutab aktimaal endast vaid üht osa intellektuaalse koega kompositsioonist. Peeter Mudisti («Väike kärbsevehkija») ja Lembit Sarapuu («Magav Veenus») sõnumiks maailmale on aga erilaadne tundeprisma. Märkusena võiks lisada, et sellel maalilisel näitusel mõjuvad suhteliselt võõramana selliste kunstnike tööd, kelle jaoks maalilisus on teisejärguline (J. Arrak, L. Sarapuu).

ANNE LÕUGAS

Vaibad Tšehhimaalt

6. juulini on Tartu Kunstnike Majas avatud Brno tekstiilikunsti näitus. Eestisse on toodud 20 küllaltki suuremõõtmelist vaipa kaheksalt autorilt. Esinejad on enamalt jaolt õppinud Praha Kõrgemas Kunsttööstuskoolis prof. Antonín Kybali käe all ning mitmed töötanud või on praegugi tegevad Brno tekstiilitehnikumi õppejõududena. Mahukaim osa tšehhi ja ka Brno tekstiilikunstist sünnib konkreetsete interjööride tarvis. Hoonete püsikujunduseks on tehtud sealhulgas samuti ruumilisi kompositsioone, mille puhul tavaline nimetus «vaip» ei ole enam päris kohane. Näitusel viitavad sellele eeskätt Marie Mathová punutud, mitmekesise hõreda struktuuriga tööd («Ämblikuvõrk vanal pööningul» jt.). Kataloogi saatesõnas seostatakse neid tšehhi niplispitsi traditsioonidega, kuid üldmuljes on need peaaegu monumentaalsed, pruunides toonides kore ja jämedakoeline materjal (džuut, sisal jt.) annab niisugustele töödele mõjuva looduslikkuse. Vabavormilist tekstiili esindavad veel Blanka Růžičková huvitav plastika «Temelín» ning Inez Tuschnerová tekstiili ja kipsi kompositsioonid paberil — informalismi omalaadsed variatsioonid, nimetatud autori poolt küllap irriteerivaltki vaipadeks (I. Tuschnerová on esinejaist kõige mitmekülgsem, loob lavakujundusi, maalib, on tunnustatud eksperimenteerija ning esinenud paljudel välisnäitustel).

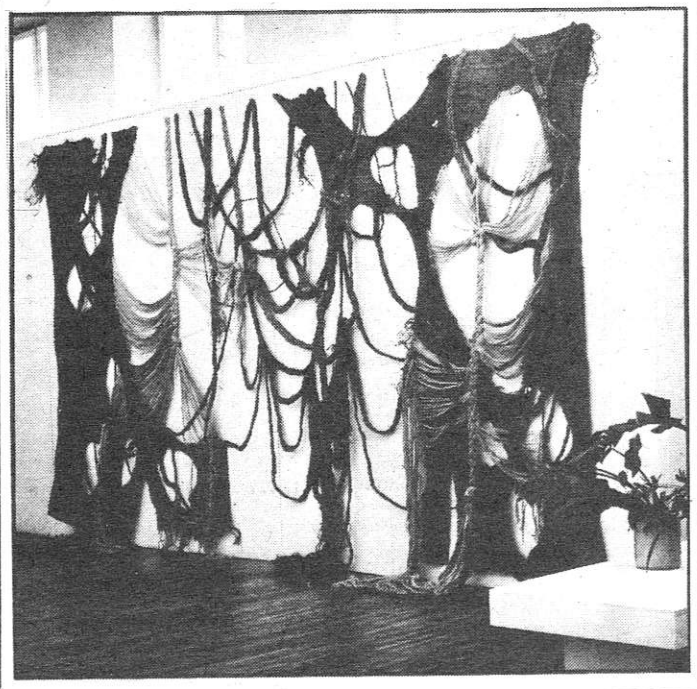

Marie Mathová. Vaip «Ämblikuvõrk vanal pööningul» (1983)

Isikupärase käsitlusega traditsioonilisemaid tehnikaid tutvustavad eelkõige mitmed pildilikumad vaibad, aimatavad ja äratuntavad kujutised kasvavad paindlikult tehnikast ja materjalist (Oluša Vitková «Brno», Alice ja Alexander Ulma «Lidice», Anna Žertová «Praha sonaat»). Kõige erksamate värvide ja keeruliste, väga täpselt teostatud geomeetriliste kujunditega paistavad näitusel silma Jiřina ja Jan T. Strýčeki «Lihavõtted» ning «Triangel».

Näituse on korraldanud Brno Linna Kunstihoone ja Tartu Riiklik Kunstimuuseum (kujundanud tekstiilikunstnik Peeter Kuutma). Eestis viibisid ja võtsid osa avamisest ka Brno Kunstihoone direktor Karel Moudry ja kunstiteadlane Jiřina Hočkeová.

Huvireisiks Riiga ja Kuramaale

on praegu põhjust tavalisest enamgi. Talvepalee autori B. Rastrelli noorustöö, Rundāle loss on kuulus ka tänaste restaureerimistööde ja näituste haarde poolest. Pikemat aega valmistati siin ette XVII sajandi portreenäitust. Nüüd on maalid, skulptuurid, vasegravüürid ja mündid ennistatud ja välja pandud, saadetuna kohastest mööbli- ja tarbeesemeist. Väga väike osa eksponaatidest kuulub siinsele kunstikogule, enamik pärineb teistest, eelkõige Riia muuseumidest (mis ei suuda vist võistelda Rundāles valitseva entusiasmiga ja millel ei ole ka nii suurt pinda). Muuseumidesse omakorda on tööd jõudnud kirikutest, raekodadest, gildikogudest. Omaaegsetes valitsushoonetes olid kohustuslikud Rootsi kuningate portreed, neid on säilinud vähe, ent moodustub siiski seeria. Formaadilt tagasihoidlikele piltidele annavad mõjujõu kõnekad kroonid ja initsiaalid ülanurkades, baroklik valgus-vari, modellide energilised poosid ja nõuetekohase tinglikkusega kujutatud nägude häirimatus. Veelgi efektsem on Kuramaa hertsog Wilhelmi elusuurune paraadportree luksusliku taustaga (1615, asus enne 1884. a. Ruhnu kirikus). Iseloomulik atribuutika ja kirjad aitavad ära tunda aadlikke, vaimulikke või gildivanemaid. Hollandipärased grupiportreed jäädvustavad koguni rae istungeid. Autorid, tsunftiliikmed ja vabakunstnikud on enamasti muidugi tundmatud. Arhiivides leiduvaidki nimesid pole hõlbus kindlate töödega seostada. Ent ühe eriti toreda maalepitaafi poolikust signatuurist tuleneb flaamipärane Faujaert. Teada on ka Hamburgist (Heinrich Degener) ja Lüübekist saabunud meistreid. Liivimaa superintendent Johann Fischeri portree kaks varianti on aga loonud šoti päritoluga tallinlane, siinse rüütelkonna kunstnik Ernst Wilhelm Londicer (1655—1697). Eri seisuste kujutamise üldeuroopalikud etalonid ja manerismi või baroki vormikeele

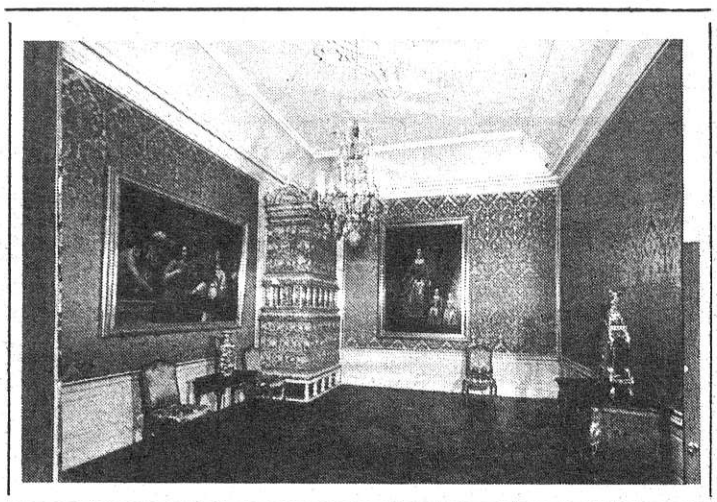

Üks saalidest Rundāle lossis.

levik avanevad näitusel uudselt ja mõjusalt. Orienteeruda aitab E. Lancmāne soliidne kataloog.

Kui Rundāle väljapanekuga võib tutvuda veel aasta jooksul, siis teine oluline näitus kestab vaid juuli alguseni. Läti Kunstimuuseum Riias tutvustab esmakordselt kohalikku XVIII sajandi lõpu ja XIX sajandi esimese poole kunsti. Üldist huvi tõusu materjali vastu kajastab R. Bemi 1984. a. ilmunud raamat, mis eesmärgilt peaks vastama meie prof. V. Vaga raamatuile Tartu ja Tallinna XIX sajandi kunstist (1971, 1976). Suure autoriteedi on baltisaksa kultuuri käsitlevate artiklitega võitnud keemiadoktor Jānis Lancmānis. Faksiimileväljaandes jõuab peatselt avalikkuseni Johann Christoph Brotze (1742—1823) kuulus «Sammlung verschiedener Livländischer Monumente, Prospekte, Münzen, Wappen u. dergl.» autori arvukate joonistustega Läti ja Eesti olustikust. Trükkimisel on kataloog praeguse väljapaneku koostaja Rūta Lapiņa sulest.

Kunagise rikka Riia kunstipärand on suurelt jaolt hävinud või välja veetud, nii saab näitusel ajastust vaid fragmentaarse mulje. Ka ei võimalda liiga suur ja kõrge saal materjali loogilist esitamist — parem oleks «kabinettide» rida. Et Tallinna ja Tartu muuseumide kitsastes tingimustes on neisse nii sobivat baltisaksa pärandit pidevalt tutvustatud, tekib meie vaatajal Riias kindlasti võrdlusi ja pidepunkte. Ühistest nimedest leiame vaid G. W. Pezoldi, kes Läti- ja Eestimaal palju ringi rändas ja ka maarahvast jäädvustas (näitusel on «Autoportree») ning varasemast ajast Gerhard v. Kügelgeni (1772—1820). Kirjanduse andmeil lõi Kügelgen Riias umbes 50 portreed, ent praegu võib sealt leida vaid üksikuid. Eksponeeritud «Autoportree» asetub nii teostuse tasemelt kui ka tekkeajalt Tallinna ja Leningradi variantide vahele, umbes 1800. aastasse. Leinava keisrinna Maria Feodorovna portree vähemalt viiest teadaolevast kordusest on samuti üks Läti Kunstimuuseumisse jõudnud. Näitusel on aga sellele ülesehituselt väga sarnane C. v. Blanckenhagenit kujutav maal, mille teostus märksa tundlikum. Kultuuriloolise väärtuse ja ka hoogsa tehnikaga tõuseb esile arhitektuuriprofessor J. W. Krause profiilportree (joonistus).

Asjatult otsiksime Riia puhul vastet Karl v. Kügelgeni maaliseeriale Tallinna ja selle ümbruse vaadetega. Väga üksikuna mõjub K. T. Fechhelmi (1748—1819) «Riia vaade Mustpeade majaga», ainus, mis säilinud kunagisest vaatemaalide ansamblist. Seevastu näeme palju loomapilte ning jahistseene omal ajal populaarselt J. H. Baumanilt ning E. L. Sebode «naivistlikke» miljööportreesid, mis tänapäeval mõjuvad lummavalt.

Kui provintslikud autodidaktid säilitavad kuidagi iseenesest kohaliku eripära, siis ajaloomaalija akadeemik J. L. Eggink, kes pärast aastast Tartu Ülikoolis viibimist õppis Berliinis, Dresdenis, Viinis ja Roomas, sulandub peaaegu täielikult ühte suurilmalike tellijate maitsega. Tema tuntumad tööd on «Aleksander Nevski võit rootslaste üle» ja «Vladimiri usuvalik 988. aastal». Rahulikku süvenemisvõimalust pakuvad A. Heubeli natsareenlikud nägemused ja J. S. Grune fantaasiarikas romantism (nimigi nagu anagramm Ph. Otto Rungest). Loobudes kontuurijäikusest ja pindade ühtlasest katmisest maalib Grune enamikust kaasaegsetest sulavamalt ja spontaansemalt. Peale näitusel esitatu on loonud altarimaale, hulga portreesid ja pimeda läti luuletaja Neredziga Indrikise portree. Nii mõnedki maalid on tuttavad Wilhelm Neumanni raamatuist. Neumanni osa Lätimaa Kunstimuuseumi isana ja hoone arhitektina valgustab samas avatud väike näitus muuseumi ajaloost.

Kahtlemata leiab meie vaataja kunstihuviline Rundāle ja Riia muuseumidest palju vajalikku. Ja näituste tõeline tähtsus ulatub kaugemalegi.

HELENA RISTHEIN

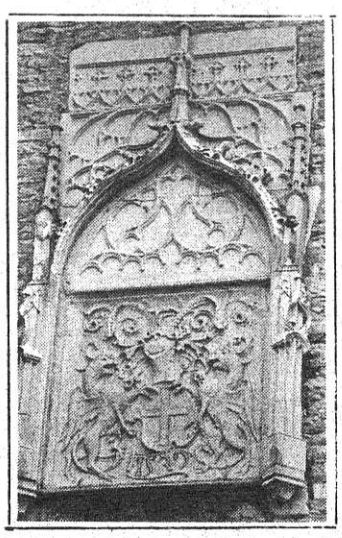

Miks 1529?

Seoses vanalinna päevadega oleks paras aeg teha parandus meil viimasel ajal arhitektuurialastes artiklites esineva ebatäpsusega.

Nimelt kaunistab Suurt Rannaväravat kaunis kivireljeef (vapitahvel). Tahvli alumisse ossa on paigutatud lint, millel aastaarv 1539. Seda aastaarvu mainivad ka oma teoses Nottbeck ja Neumann «Geschichte und Kunstdenkmäler der Stadt Reval» 1904. a. lk. 28. Nüüd aga kirjutatakse lindil oleva arvuna 1529., mis läbib järjekindlalt kõiki vapitahvlit kirjeldavaid artikleid.

Araabia numbrid võeti Euroopas kasutusele märksa hiljem kui tähed. Üldkasutatavateks said need alles XV sajandil. Võrreldes reljeefi valmistamise ajal XVI saj. kasutatud numbrimärke, näeme, et mitme numbri piltkuju erineb kaasaegsetest. See kehtib ka arvu «2» kohta (näited), nii ei esine reljeefi lindil mitte arv «2» vaid «3». Vapitahvli edaspidistel kirjeldamistel tuleb 1529 asemel märkida nii, nagu see on lindil — 1539.

PAUL LUHTEIN

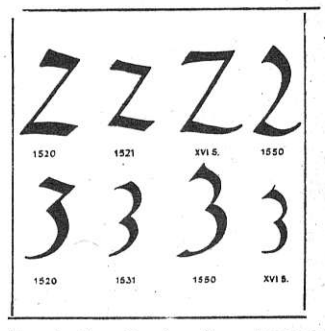

Numbrite «2» ja «3» erinevaid kirjutusviise XVI sajandil.

Tunnustus Erfurdis

Erfurdis toimus IV sotsialismimaade tarbekunstikvadriennaal. Näituse kõrgeim, Kunstnike Liidu presidendiauhind, mis antakse töödele, mis kinnitavad näituse rahvusvahelist taset, läks jagamisele kahe eesti kunstniku vahel — ehete eest Leida Ilole ja Rein Metsale. Diplomid said Jaan Pärn (ehetekomplekti), Luule Maar (nahkkarbid), Leesi Erm (kaks valget vaipa), Luule Kormašova (keraamilised vaasid). Auhinna sai ka Leningradis elav eestlanna, ehtekunstnik Juta Paas-Aleksandrova.

PALUME TEATADA

1987. aastal täitub 100 aastat nimeka skulptori ja pedagoogi Voldemar Melliku sünnist. V. Melliku mitmekülgsest loomingust on enam teada tema skulptuurid, mis asuvad riiklikes kogudes. Kunstnik oli aga veel tuntud kui hea ja kindlakäeline joonistaja, ta on teinud huvitavaid klaasehistöid, palju keraamikat. Nende teoste asukohtadest ei ole aga kahjuks midagi teada, kindlasti on nad aja jooksul vahetanud omanikke. ENSV Riiklikul Kunstimuuseumil on plaanis 1987. a. korraldada V. Melliku loomingust näitus tema juubeli tähistamiseks. Seepärast palume teatada V. Melliku töödest ENSV Riiklikku Kunstimuuseumi: Tallinn, Weizenbergi 37, telefon 42 63 09, Tiina Pikamäe.

UUS FILM

«KOMÖDIANT»

Režissöör Otakar Vávra, stsenaristid Miloš V. Kratochvíl ja Otakar Vávra (Miloš V. Kratochvíli samanimelise novelli motiividel), operaator Jiří Macák. Osades: Oldřich Kaiser, Martin Růžek, Jana Hlaváčová, Radoslav Brzobohatý jt. «Barrandov», Tšehhoslovakkia, 1984.

Vanameister O. Vávra «Komödiant» kutsus kodumaal esile küllaltki vastakaid arvamusi. Leiti, et teos pole vaba ameerikalikest filmistampidest. Meile aga on «Komödiant» taaskohtumine vana sõbraga, on ju O. Vávra rohkem kui poolesajast filmist meie kinodes eri ajal jooksnud üle kümne. Vähemalt lüüriline «Romanss kornetile» (1967) peaks nii mõnelegi meenuma.

Otakar Vávra (s. 1911) alustas filmikriitikuna 1929. a. Mõned aastad hiljem valmisid esimesed dokumentaal- ja eksperimentaalfilmid, 1937. a. debüteeris ta mängufilmiga. Erakordselt viljakas loominguline tegevus sõjaeelsetel aastatel leidis peagi rahvusvahelist tunnustust (auhind Venezias 1938. a.). O. Vávra filmid paistsid silma hea kunstilise lahenduse, suurepärase montaaži ja kaadrikompositsiooni poolest. Tšehhi filmi ajalukku läinud töid õnnestus tal luua isegi okupatsiooniaastatel.

Iseloomulik on olnud režissööri eriline huvi kodumaa kaugema ja lähema ajaloo vastu. Nimetagem kesksematena meiegi filmilaenutusse jõudnud hussiitide liikumist kujutavat triloogiat «Jan Hus» (1955), «Jan Žižka» (1956), «Kõikide vastu» (1957) või viimast sõda kajastavat monumentaalset triptühhoni — «Reetmise päevad» (1973), «Sokolovo» (1974), «Praha vabastamine» (1977). 1980. aastate töödes pöördub O. Vávra taas Tšehhimaa varasema ajaloo poole. Tänavu mais Tallinnas linastunud «Jan Ámose rännakud» (1983, kodumaal aasta parimaks filmiks tunnistatud) käsitles tuntud pedagoogi ja ühiskonnategelase, humanisti, didaktika kui teaduse rajaja Jan Ámos Komensky (1592—1670) elu neljakümmend viimast aastat, mil ta töötas põhiliselt võõrsil.

Järgmise filmi «Komödiant» (1984) sündmused leiavad samuti aset XVII sajandil Kolmekümneaastase sõja (1618—1648) ajal. Kui «Jan Ámoses» oli vaatluse all konkreetse ajaloolise isiku dramaatiline saatus, vastuolu eesrindliku mõtlemise ning piiratud ühiskondlike võimaluste vahel, teqevuspaigaks enamasti lossid ja kuningakojad, siis «Komödiant» viib meid lihtrahva hulka, koos rändnäitlejatega käime läbi sõjast ja taudidest laastatud Tšehhimaa. Peategelane, endine üliõpilane Laurentius (O. Kaiser) leidis surnu seljakotist W. Shakespeare'i «Romeo ja Julia» teksti. Sellest ajast valdab teda kirglik iha mängida tragöödiat. Lõpuks õnnestubki see mõte sisendada rändtrupile ja lavastus teoks teha, kuid publiku pilge ning näidendi läbikukutamine viib kangelase komödiantidest lahku. Siiski, elu viimastel tundidel mängib Laurentius üksinda tükki kõledas saras talupoegade ees.

Filmi peategelane on muidugi idealist, ta usub kindlalt, et ilu võidab kurjuse ja sõja, et kunstil ja armastusel on koht igal ajal. Seda oli tegelikult ka Jan Ámos, kes, elu lõpul (XVII sajandl) pakkus välja idee ülemaailmsest rahvaste organisatsioonist, mis suudaks ära hoida sõdu ja agressiooni. O. Vávra viimased filmid on ühe puu kaks haru, nad täiendavad kenasti teineteist. Mõlemad on valminud meilgi tuntud kirjaniku Miloš V. Kratochvíli (s. 1904) teoste põhjal, kellega koostöö on kestnud aastakümneid.

«Komödiant» on kindlasti eelmisest filmist vaadatavam. Omajagu vürtsi lisavad talupoegade ja laadakomödiantide rämedad naljad ning mõned kergelt erootilised stseenid. Muidugi on see küllaltki julm film: režissöör pole peljanud näidata ei vägivalda ega tapmist. O. Vávra on mõnigi kord toonitanud, et ajalooliste sündmuste dokumentaalne rekonstrueerimine on talle oluline. Tegemist on aga Kolmekümneaastase sõjaga. Kohati tundub, et tõeterad on liiga otsesõnu välja öeldud. Hindame enam ju vormiuuenduslikke teoseid, mis esmavaatamisel täielikult ei avane. Sel juhul on O. Vávra «Komödiant» tõepoolest klassikaliselt selge film.

Tšehhoslovakkias ja väljaspool riigi piire pakkusid viimastel aastatel valminud filmidest siiski ilmselt enam huvi V. Chytilová söakalt novaatorlik «Fauni õhtupoolik» ja J. Jakubisko rahvusvaheliselt pärjatud eepiline panoraam «Tuhandeaastane mesilane».

«Komödiant» tuleb alates 30. juunist ekraanile Tallinna kinos «Eha».

P.S. Tähelepanu tuleks juhtida veel samal ajal kinos «Sõprus» linastuvale Brasiilia filmile «Nad ei kanna frakki» (rež. Leon Hirszman), mida on auhinnatud kolmel rahvusvahelisel festivalil, sealhulgas Venezias.

SULEV TEINEMAA

NÄDAL VALGEVENE MUUSIKUTEGA

VALGEVENE KIRJANDUSE JA KUNSTI PÄEVAD EESTI NSV-s

29. mai – 4. juuni 1986

30. mail toimus «Estonia» kontserdisaalis Minski kammerorkestri kontsert. Kollektiiv on loodud 1968. aastal. Grupp Valgevene konservatooriumi lõpetanuid, kammermuusika entusiaste, moodustas kammerorkestri, mille eesotsas oli esialgu Oleg Jantšenko, tuntud organist, heliloo ja dirigent.

Juba esimesed kontserdid näitasid, et tegu on võimeka ja perspektiivika kollektiiviga, kellel on täita oluline koht vabariigi muusikaelus. Orkestrit iseloomustavad hea ansamblitunnetus, kõrge esinemiskultuur ja mängijate meisterlikkus. Orkestri ulatuslikku repertuaari kuuluvad nii kaasaegsed kui ka klassikalised teosed. Pärast orkestri loomist kasvas ka valgevene heliloojate huvi kammermuusika vastu — orkestrile kirjutati hulgaliselt mitmesuguseid teoseid. 1985. aastast juhatab orkestrit üleliidulise ja rahvusvahelise konkursi laureaat Igor Golovtšin (pildil).

Kammerorkestri Tallinna kontsert algas P. Alhimovitši Concerto grosso'ga nr. 2. See on huvitav teos, kus efektsed tehnilised lõigud vahelduvad mõtlike episoodidega. Meisterlikult ja soliidselt kõlasid üksikute instrumentide soolod. Keelpillimängijad on hea kooliga — meeldiva mulje jätsid ilus pehme loomulik kõla ja muusikaline väljapeetus ning aktiivselt ja meisterlikult mängitud strihhid. Kaunist *pianissimo*'t ja sujuvaid dünaamilisi üleminekuid näitas orkester ka O. Zaletnjevi Adagios keelpilliorkestrile. Huvitav oli kuulata J. Räätsa Kontserti kammerorkestrile. Kogu ettekanne oli pehmem, aeglasem ja rahulikum, kui meil tavaliselt mängitakse, seevastu olid kõik strihhid omal kohal, keelpillidel väga hea kõlakvaliteet ja tasakaalustatud muusikaline käsitlus. Aeglasematest tempodest tulenevalt oli teoses palju huvitavaid ja vaimukaid leide; ometi tundub, et kiiremas tempos jätaks teos eredama mulje.

Kontserdi teises pooles oli kaastegev Ukraina NSV teeneline kunstnik Olga Parhomenko, kes esitas J. Haydni Viiulikontserdi C-duur ja L. Abeliovitši «Poeemi» viiulile ja keelpilliorkestrile. O. Parhomenko on Valgevene Riikliku Konservatooriumi professor. Ta on väga hea kooliga ja suurte kogemustega viiuldaja. Haydni Viiulikontsert kõlas «Estonia» kontserdisaalis maikuus juba teist korda — kuu algul esitas selle J. Gerretz RAT «Estonia» kammerorkestri saatel. O. Parhomenko demonstreeris kontserdis hiilgavat tehnikat ja eredat võimast tooni, mis aga mõnikord tundus forsseerituna. Kohati olid üksikud, muidu väga hästi viimistletud lõigud ja detailid omavahel sisuliselt vähe seostatud, mistõttu tervik jäi veidi ähmaseks. Väikesed intonatsioonilised ebatäpsused õnneks peaaegu üldse ei seganud ettekande nautimist. Siiski jäi J. Gerretzi ettekandest mõnevõrra soodsam mulje. L. Abeliovitši Poeem oli esitatud laitmatult, täiusliku tooni ja väljapeetud fraseerimisega. Orkester täiendas ja saatis sooloviiulit meisterlikult. Publiku soovil mängis O. Parhomenko lisapalana veel F. Kreisleri miniatuuri «Sünkoobid». Lõpuks esitas kammerorkester A. Schönbergi «Kirgastunud öö». Selle kaaluka ja ulatusliku teose ettekandega näitas orkester oma kõrget taset ja paindlikku musitseerimist. Kuid tundub, et pala vajab suuremat orkestrit — kulminatsioonid ja tõusud jäid kammerlikuks.

2. juunil toimus Raekoja saalis Gennadi Zabara klarnetiõhtu. Kaastegevad olid Jurõi Gildzjuk, klaveril ja O. Parhomenko.

See õhtu andis muusikasõpradele tõelise elamuse. Klarnetist ja pianist esinevad juba aastaid tulemusrikkalt koos, samuti on nad mõlemad Valgevene konservatooriumi pedagoogid. Esitust iseloomustab erakordselt kõrge tase. Alguseks kõlanud C. M. von Weberi Variatsioonides said mõlemad esinejad näidata oma instrumentalistivõimeid — seal oli ka klaverile pikemaid soololõike. J. Brahmsi Sonaat Es-duur nr. 2 op. 120 oli esitatud täiusliku vormitundega, mõjukalt ja tasakaalukalt olid mängitud pikad fraasid, lummavalt ilus oli klaveri ja klarneti kõla. Pärast vaheaega kõlanud M. Vainbergi ja V. Domoratski sonaadid esitati nauditavalt, D. Milhaud' Süit viiulile, klarnetile ja klaverile on vaimukas ja meeleolukas teos, selle ettekandel oli kaastegev O. Parhomenko. Erakordselt meeldiva mulje jätsid R. Schumanni Kolm romanssi op. 94 (originaalis oboele kirjutatud). Hämmastab G. Zabara võime tajuda lihtsaid meeleolusid ja oskus neid eredalt edasi anda. Kontserdi lõpuks esitatud Hidaši Fantaasia klarnetile ja klaverile on kirjutatud hea pillitundmisega, ettekandel jätab ta efektse mulje. Selles on kasutatud peaaegu kõiki klarneti kõlalisi ja tehnilisi võimalusi. Tundus, nagu polekski piire G. Zabara tehnilistel võimetel. Lisapalaks mängiti J. Glebovi Adagio balletist «Väike prints».

Suure huviga ootas meie muusikaavalikkus Ukraina NSV teenelise kunstniku Olga Parhomenko viiuliõhtut, mis toimus 3. juunil Raekojas.

Saatjaks oli jällegi Jurõi Gildzjuk, kes esines eelmisel õhtul samas saalis klarnetist G. Zabara ansamblipartnerina. Ka seekord näitas ta end tähelepaneliku ja toetava partnerina. Kava oli vaheldusrikas ja sobivalt valitud — see võimaldas viiuldajal end igakülgselt avada. Kontsert algas W. A. Mozarti Sonaadiga G-duur KV 301. Esitus oli ere ja emotsionaalne. Sonaadi klassikaliselt selge vorm jäi kohati romantilise lähenemise tõttu laialivalguvaks. Meisterlikult mängitud lühemad lõigud polnud alati ladusalt tervikuks ühendatud. Väga kõrgeklassiliselt ja säravalt kõlas Prokofjevi Sonaat nr. 2 D-duur — sinna sobis suurepäraselt O. Parhomenko esituslaad. Väga stiilse mulje jättis M. Raveli vähemängitav Sonaat a-moll. Selles jäid meelde puhtad kõlavärvid ja väga lihtsate, nappide vahenditega edasi antud sügav sisu.

Valgevene heliloo Jevgeni Glebovi süit balletist «Väike prints» on heaks täienduseks viiulirepertuaarile. Muusika on vaheldusrikas, fantaasiaküllane; seade sobib hästi viiulile. Mängitud oli süit reljeefselt ja tasakaalukalt.

Kontserdi lõpulooks oli C. Saint-Saëns'i Introduktsioon ja Rondo-capriccioso op. 28. See populaarne virtuoospala kõlas viiuldaja ettekandes väga efektselt. Interpretatsioonis oli originaalseid ideid ja lahendusi. O. Parhomenko näitas siin täiuslikku mänguelementide valdamist. Tema mängulaad on pealetungiv, särav ja aktiivne. Meloodilistes lõikudes jääb tema mäng külmemaks ja tagasihoidlikumaks. Tal puudub omadus täita lüürilist tooni soojusega. Eelkõige on ta võitlejanatuur. Kõige paremini tunneb ta end lõikudes, kus vajatakse eredat tugevat tooni ja säravat virtuoostehnikat. Kontsert võeti kuulajate poolt hästi vastu. Lisapalaks kõlas F. Kreisleri «Armupiin».

Valgevene NSV kirjanduse ja kunsti päevade pidulik lõppkontsert toimus 4. juunil «Estonia» kontserdisaalis. Selles osalesid eesti ja valgevene kunstimeistrid. Eesti NSV Riiklikku Sümfooniaorkestrit juhatas Vene NFSV rahvakunstnik Gennadi Provatorov, solistideks olid Kalle Randalu ja Olga Parhomenko. Kaastegev oli Valgevene Televisiooni ja Raadio segakoor.

Kontserdi juhatas sisse hoogsalt esitatud V. Tormise Avamäng nr. 2. Seejärel mängiti ja lauldi L. van Beethoveni Fantaasia klaverile, koorile ja sümfooniaorkestrile op. 80. Improvisatsiooniline sissejuhatus kõlas K. Randalu ettekandes suurejooneliselt ja virtuooslikult. Huvitav on see, et esimestel ettekannetel mängis Beethoven sissejuhatuse vabalt improviseerides; praegu tuntud kujul pani ta selle kirja alles siis, kui teost hakati trükis välja andma. Tugeva professionaalse mulje jättis valgevene koor. Koori häälematerjal on hästi valitud ja ühtlane. Lauljad laulavad puhtalt ja musikaalselt. Kõla oli kompaktne, tooniandmine vaba. Ka intensiivsetes kohtades polnud forsseerimist.

Valgevene heliloo G. Vagneri Viiulikontserdist tulid ettekandele 2. ja 3. osa O. Parhomenko esituses. Järjekordselt näitas viiuldaja oma väljapaistvaid võimeid — esitust iseloomustavad intensiivselt esitatud meloodiad, särav tehnika, jõuline kõla, mis orkestri taustal hästi kuulajateni jõudis.

Kava kulmineeris Jevgeni Glebovi Süidiga nr. 2 koorile ja sümfooniaorkestrile balletist «Thijl Ulenspiegel». Süidi muusika on emotsionaalne ja sisutihe. Dirigent G. Provatorov on balletti mõnda aega juhatanud Minski Ooperi- ja Balletiteatris; ettekandes oli tunda põhjalikku süvenemist muusikasse. Esitus oli tore kokkuvõte Valgevene kirjanduse ja kunsti päevadele Eestis, mis andsid meile võimaluse kohtuda paljude väljapaistvate muusikakollektiivide ja loovisiksustega, tegid meile omasemaks ja lähedasemaks ühe vennasvabariigi kultuuri.

PEETER PAEMURRU

UITMÕTTEID

SEOSES SAKSOFONIKVARTETIGA

Filharmoonia vanalinna päevade kontserdid Raekoja saalis. 8. juunil kl. 20.30 esineb saksofonikvartett koosseisus Olavi Kasemaa, Villu Veski, Valdur Neumann, Hendrik Nagla. Kaastegev Tiiu Levald (sopran).

Nii palju teatas kuulutus «Õhtulehes»; niisama palju ka kontsertide koondafišš. Mida esitatakse, pidi kuulajale selguma kohapeal. Kavalehti ei trükitud, müürilehte ka mitte. Võimalik, et Filharmoonia töötajad hindasid Nõukogude Liidus praegu ainukese tegutseva saksofonikvarteti tuntust üle ja arvasid, et oluline on **vaid kes, kus** ja millal — nagu kuulsuste puhul. Kui kuulutus teatanuks, et Tallinnas laulab D. Fischer-Dieskau või mängib S. Richter, siis mõistagi olnuks küsimus mida? viimane. Saksofonikvartett aga kavatses anda oma esimese avaliku ja akadeemilise, õhtut täitva kontserdi . . .

Vanarahvas õpetab: pole halba ilma heata. Halb oli, et kontsert, millele kvartett ise pani lootusi oma tuleviku suhtes (ehk Filharmoonia märkab neid edaspidises elus tarvitada mujalgi kui vabas õhus jalutajate meelelahutuseks), ei saanud tehtud tööle ja nähtud vaevale emotsionaalselt vabastavaks krooniks — interpreetidest sõltumatutel asjaoludel. Halb oli, et kavas olnud ühe eesti uudisteose esiettekandest ei jäänud ühtki ajaloo silmis tõsiseltvõetavat dokumenti, ei kava-, ei müürilehte. Ometi oli viimaste puudumine hea, sest kontserdi alguseks (?!) selgus asjaosalistele, et poole tunni pärast alustab Raekoja platsil esinemist üks väga tugev ja tuntud VIA, detsibellide hulk ehmatavalt suur. Võimalus võimendusega võidu mängida tuli kõrvale jätta, publik poleks sihukest kontrapunkti kammermuusikale paslikuks pidanud.

Raekojas kontserdil käinu teab, et pisutki väiksema helitugevuse puhul saalis ollakse sunnitud häiriva täpsusega osa saama platsil toimuvast, vähemalt kõlaliselt. Ülearused helid ei rikasta helikunsti. Seda teadis hästi juba J. G. Müthel (1728—1788), Riia Toomkiriku kauaaegne organist, kelle kaunist klavessiinimängu oli lihvinud Leipzigis suur Bach isiklikult. Müthel andnud kontserte nimelt ainult siis, kui lumi maas, kui vaikis vankrite liikumismüra ja hobuste kabjaplagin linna kivitänavail, kui jäi vaid saanide sahin . . .

Nii tuli kvartetil kava käigupealt lühendada ja selle kahest poolest sai olude sunnil üks. (Keda nende olude eest tänada?) Mis selles head? Publikul puudus kavaleht, seega ka võimalus lugeda kuulamata jäänud teoste pealkirju kodus . . .

Loodetavasti avaneb saksofonikvartetil järgmisel hooajal võimalus seda kava esitada paljudes kohtades ja terviklikult.

Esimese iseseisva kontserdi puhul on põhjust meenutada teed selleni.

Saksofonikvarteti loomise plaaniga tuli välja Olavi Kasemaa. 1983. aasta 28. septembril prooviti Konservatooriumi vanas oreliklassis Suvorovi puiesteel ansamblimängu: kohal olid O. Kasemaa ja tema kaks üliõpilast V. Veski ja V. Neumann. Teisest proovist lisandus baritonist A. Müür. 13. detsembril oli verivärske ansambel juba publiku ees: Heliloojate Liidu töökoosolekul kanti ette H. Otsa «Quasi ostinato». Eesti saksofonikvartett oli sündinud.

Huvitav kõlabukett, seni vähe tarvitatud tämber süvamuusikas — asi hakkas huvitama. Kvartett palus endale muusikat kirjutada. Kõik, mis neile tehtud, on vapralt ära mängitud. Ja peab ütlema, neil on seni suhteliselt sageli olnud asja Heliloojate Liidu töökoosolekuile.

Viimased poolteist aastat mängib kvartetis baritoni H. Nagla. Altist V. Veski lõpetas TRK 1985. a. kevadel, tenorsaksofonist V. Neumann tänavu, temast sai V. Veski järel teine TRK diplomiga saksofonist.

Erialainstrumendina õpetatakse saksofoni praegu viies Nõukogudemaa konservatooriumis (Moskva, Leningrad, Vilnius, Novosibirsk, Tallinn) ja Gnessinite-nim. Instituudis. Kooliga mängijaid on vähe.

Instrumendi võtmine klassikaliste instrumentide perre ei ole läinud kiirelt ega kergelt, tantsulokaalist tulnule vaadati sümfooniaorkestris pisut viltu. Kammermuusikas tarvitatakse aga sümfooniaorkestri instrumente . . . Eelarvamuslik suhtumine saksofonisse takistas omal ajal mõningaid ringkondi tunnustamast Rahmaninovi «Sümfoonilisi tantse», sest I osa lüüriline teema kõlab altsaksofonil, selle pilli kõla seostati aga ainult džässiga.

Saksofonimuusikat on kirjutatud küllalt palju, aga ajaviiteline kipub kirjutatusse hõlpsamini kui näiteks keelpillikvartetti. Küllap seletub see pilli suhtelise noorusega (leiutaja Sax sai patendi 1846. a.). Saksofoni «sügavusest» on aru saanud prantslased. Prantsuse muusika, helde kõigile puhkpillidele, on seda eriti saksofonile. Selle hiilgavaks näiteks on M. Dubois' neljaosaline Kvartett, Raekojakava säravaim ja saksofonipäraseim number. Imetlusväärne oskus ühendada tugevus ja kergus! Seda partituuri oleks kasulik uurida kõigil, kel kavatsus komponeerida saksofonikvartetile.

Eesti heliloojaist on saksofonikvarteti kui koosseisu poole pöördunud H. Otsa, V. Ignatjev, V. Kell, O. Sau, L. Veevo, V. Ojakäär, A. Põldmäe; neist esimesed kolm korduvalt. Kvartetile kirjutatust seni viimane teos on M. Kuulbergilt, kelle *Quartetto per sassofoni* tuli 8. VI Raekojas esiettekandele. Kvarteti eesti repertuaarist tundub M. Kuulbergi *Quartetto* kõige tõsisem, võib-olla tänu teose intonatsiooni- ja **ideeühtsusele**, mis kolmest osast vormib köitva terviku. Aga sellest teosest lähemalt teine kord.

Sooviks, et Tallinna saksofonikvartetil jätkuks jõudu edaspidiseks tööks ja õnne kontsertelus. Kontserdikülastaja suured rõõmud ei jää tulemata, kui pillimehed saavad teha seda, mida tahavad teha.

TIIA JÄRG

VASTAB PAUL MÄGI...

...ja usutlemiseks põhjusi üsna mitu. See oli 1984. aasta sügisel, kui Paul Mägi, lõpetanud paari kuu eest Moskva Riikliku Konservatooriumi dirigeerimise eriala prof. Gennadi Roždestvenski juures, asus tööle RAT «Estoniasse». Möödus aasta ning tööd-tegemised viisid noore dirigendi taas pealinna — mullu sügisel alustas P. Mägi kaheaastast stažeerimist NSV Liidu Kultuuriministeeriumi Riikliku Sümfooniaorkestri juures.

● Mõni sõna sellest kollektiivist ning tema loomingulistest plaanidest?

Orkester on alles küllaltki noor, asutatud 1982. aastal. Selle dirigendiks on NSV Liidu rahvakunstnik Gennadi Roždestvenski. Orkester kuulub plaadifirma «Melodija» juurde ja tema peamiseks tööks on heliplaadistamine. Siiani on sisse mängitud kõik Šostakovitši, Glazunovi ja Bruckneri sümfooniad ning suur hulk teiste autorite sümfoonilist muusikat. Augustis ootab ühe suurema tööna Mussorgski ooper «Boriss Godunov». Muidugi on orkester hõivatud ka kontserttegevusega, ehkki läinud hooajal oli esinemisi vähe. Nii anti Moskvas ainult üks kontsert, ent sellest kujunes pealinna muusikaelu suursündmus. 26. märtsil kõlasid Moskva Konservatooriumi Suures saalis Prokofjevi 2. klaverikontsert (solist Viktoria Postnikova), fragmendid Šostakovitši muusikast balletile «Polt» ning Schnittke Sümfoonia nr. 1. Viimast mängiti Moskvas esmakordselt (teose esiettekanne toimus 12 aastat tagasi Gorkis, seda on mängitud ka Tallinnas Eri Klasi juhatusel ja Helsingis). Sümfoonia teises osas on improvisatsiooniline sooloepisood klaverile ja viiulile, milles tegime kaasa ka meie, Rein Rannap ja mina. Järgmine ettekanne toimub käesoleva aasta detsembrikuus Londonis.

Kontserttegevusest veel nii palju, et orkester on võtnud osa muusikafestivalist «Praha kevad» ja saatis ka võistlejaid viimasel Tšaikovski-nim. rahvusvahelisel konkursil. On esinetud veel Jugoslaavias, Saksa DV-s, kahel korral Soomes ja Šotimaal. Tänavu seisavad ees kontserdireisid Jaapanisse, Lääne-Berliini, aasta lõpul toimub turnee mööda Lääne-Euroopa maid. 1987. aasta esimesed gastrollid viivad aga Hispaaniasse ja Prantsusmaale.

● Juunikuu alqul võtsite osa orkestri külalisesinemistest Bulgaarias. Millised on muljed sellelt reisilt?

Viibisime Bulgaarias 26. maist 6. juunini, kus andsime kokku 11 kontserti. Kaks korda esinesime Sofias, ülejäänud toimusid igaüks ise linnas — Varnas, Plovdivis, Burgases, Plevenis jm. Ette oli valmistatud kaks programmi. Esimeses kõlasid Prokofjevi «Vene avamäng», Šostakovitši «Kuus romanssi jaapani poeetide tekstidele» tenorile ja orkestrile (solist Aleksei Maslennikov NSV Liidu Suurest Teatrist), Vladigerovi rapsoodia «Vardar» ja Tšaikovski Sümfoonia nr. 4. Teises programmis olid Tšaikovski Teine klaverikontsert (solist Viktoria Postnikova) ja Šostakovitši Sümfoonia nr. 10. Kahte Sofia 17. rahvusvahelistel muusikanädalatel toimunud kontserti dirigeeris G. Roždestvenski, üheksa olid minu juhatada.

Vastuvõtt oli kõikjal väga hea — igal pool vaid täissaalid. Suurt sõbralikkust ja tähelepanu oli tunda nii igasse linna saabudes kui ka sealt lahkudes. Programm oli meil tihe, suure osa ajast võttis ära ühest elupaigast teise kolimine, sest vahemaad olid 150—200 km. Bulgaaria kauni looduse tõttu aga kujunesid need sõidud nauditavateks puhkehetkedeks. Vaba aega Bulgaaria kultuurieluga tutvumiseks jäi seetõttu napiks. Viimati viibisin Bulgaarias viis aastat tagasi džässansambli koosseisus ja tuleb tunnistada, et selle aja jooksul toimunud edasiminek kultuurielu korralduses vääriks lausa järgimist. Meil oli võimalus esineda mitmes vastrajatud, suurepäraselt sisustatud ning haruldaselt hea akustikaga saalis. Nendest tahaks nimetada Tolbuhhini parteikomitee hoones asuvat ligi 1000-kohalist saali ning Burgase mõne aasta eest avatud ooperiteatri saali. Võimas, mitmete saalidega kultuurikompleks avatakse juuni keskel algava festivaliga «Varna suvi» Varnas. Suurt tähelepanu pööratakse Bulgaarias tööle noortega. Nii näiteks on väikeses Tolbuhhini linnakeses lisaks oma kammerorkestrile ka kutseline, peamiselt noortest koosnev puhkpilliorkester, samuti on orkestrid ka igas koolis. Praegu on asutamisel linna poistekoor. Sofias kohtusime Bulgaaria Muusikute Ühingu esimehega, kelle ütlust mööda on praegu Bulgaarias 11 palgalist sümfooniaorkestrit, neist 5 — Sofia Raadio, Sofia Filharmoonia, Varna, Burgase ja Pleveni sümfooniaorkestrid — väga hea tasemega.

● Kas tekkis ka lähemaid kontakte mõne muusikakollektiiviga?

Konkreetsete orkestritega mitte, küll aga kutsuti mind tagasi järgmise aasta märtsis Ruse muusikafestivalile ning festivalile «Varna suvi».

Küsis MALLE VÄRK

TRK '86

Pühapäeval, 22. juunil saatis Tallinna Riiklik Konservatoorium ellu oma järjekordse lennu. Aktusel «Estonia» teatrisaalis anti 102 lõpetanule kätte diplomid. Aktuse kontsertosas mängis TRK sümfooniaorkester ning esinesid parimad värskeist diplomisaajaist.

PÄEVANE OSAKOND

Klaver: Inge Biltse ja Tiia Reimal (dots. P. Lassmann), Ulle Hürünen ja Tatjana Kunik (dots. A. Kuuseoks), Vladima Jeremjan (dots. V. Roots), Monika Kaldre ja Katrin Naan (dots. V. Lippus), Aleksandr Lukjanov, Anu Russak ja Natalja Trošina (prof. H. Sepp), Jaak Luts ja Piia Rannaveer (prof. L. Mets), Karin Suss (prof. B. Lukk), Tiiu Treufeldt ja Heili Vaus (dots. L. Semper).

Viiul: Igor Besstšotnov (van.-õp. U. Vulp), Eve Erik (dots. T. Reimann), Levon Jeremjan (van.-õp. H. Taamal), Taimi Kopli (dots. J. Gerretz), Ariel-Olaf Lagle (prof. E. Lippus), Tõnis Pajupuu (dots. kt. M. Teearu).

Tšello: Lev Paronjan (dots. T. Velmet).

Flööt: Siiri Pechter ja Aive Värk (dots. S. Saulus).

Oboe: Maimu Kaarde (van.-õp. H. Värv).

Klarnet: Margus Vahemets (dots. H. Altrov).

Saksofon: Valdur Neumann (van.-õp. O. Kasemaa).

Fagott: Kulvo Tamra (van.-õp. A. Lepnurm).

Metsasarv: Vigo Uusmäe (dots. kt. U. Uustalu).

Trompet: Jaak Oserov (van.-õp. A. Ots).

Laul: Per Eeljõe (prof. T. Kuusik), Nadežda Kurem ja Natalja-Hermine Matsov (prof. kt. H. Krumm), Mati Vaikmaa (dots. L. Issakova).

Kompositsioon: Margo Kõlar ja Urmas Lattikas (prof. E. Tamberg), Ago Pallum (prof. kt. A. Garšnek).

Muusikateadus: Kaia Jegorova (dots. L. Normet).

Koorijuhtimine: Guido Ausmaa ja Tiina Taremaa (prof. K. Areng), Katrin Järvlepp, Helene Kaarna ja Küllike Kuusemäe (prof. kt. O. Oja), Tiit Kalluste, Kersti Kuusk ja Virve-Ingrid Lige (prof. A. Ratassepp), Märt Krell ja Inna Veski (prof. kt. A. Üleoja), Heikki Põhi (van.-õp. H. Ilja).

Muusikapedagoogika: Lii Gortfelder, Anti Rallmann, Ailen Soe ja Elbe Tambaum (dots. A. Sööt), Mervet Komp (van.-õp. A. Raias), Hairi Laurand (dots. U. Taremaa), Evelin Normet (prof. A. Vahter), Helle Rand (prof. H. Uibo), Maiu Roosa (van.-õp. V. Viires), Terje Silla ja Kadri Valm (prof. J. Variste), Aini Suuster (van.-õp. O. Tungal), Epp Taba (prof. kt. V. Laul), Triin Tammi (dots. L. Karindi), Anu Tõrs (van.-õp. L. Sarapuu).

Lavakunst: Katrin Kohv, Priit Künnapas, Aita Mägi, Peeter Oja, Maret Peep, Tõnu Peterson, Piret Päär, Liina Seljamaa, Toomas Taimla, Peeter Tammearu, Anne Türnpu, Toomas Volkmann (kursuse juhendaja ENSV teeneline kunstnik A. Ükskülа).

KAUGÕPPEOSAKOND

Klaver: Piia Aigro (dots. A. Kuuseoks), Natalia Jenko, Terje Saard ja Aade Tael (dots. P. Lassmann), Juliana Juganson (prof. H. Sepp), Thea Nestor (dots. V. Lippus), Heldi Vahter (dots. V. Roots).

Viiul: Tatjana German ja Virge Ventsel (van.-õp. H. Taamal), Tiina Kubo, Zemfira Leuna ja Anne Lunde (dots. T. Reimann), Maiu Rosenfeldt (van.-õp. U. Vulp).

Alt: Annela Rannamets (prof. H. Laan).

Flööt: Peeter Brambat (van.-õp. J. Õun), Anneli Kuusk (dots. E. Peäske), Sergei Tint (dots. H. Altrov).

Puhkpilliorkestri dirigeerimine: Ervin Aigro (dots. E. Peäske).

Koorijuhtimine: Piret Kukk, Veljo Reier ja Margit Sarri (prof. K. Areng), Ene Leks (prof. kt. A. Üleoja).

Muusikapedagoogika: Heli Mäe (van.-õp. V. Viires), Jelena Pantšenko ja Ljudmilla Veržbitskaja (van.-õp. O. Tungal), Tatjana Petšjonkina (dots. kt. J. Tungal), Ene Urman (dots. L. Karindi).

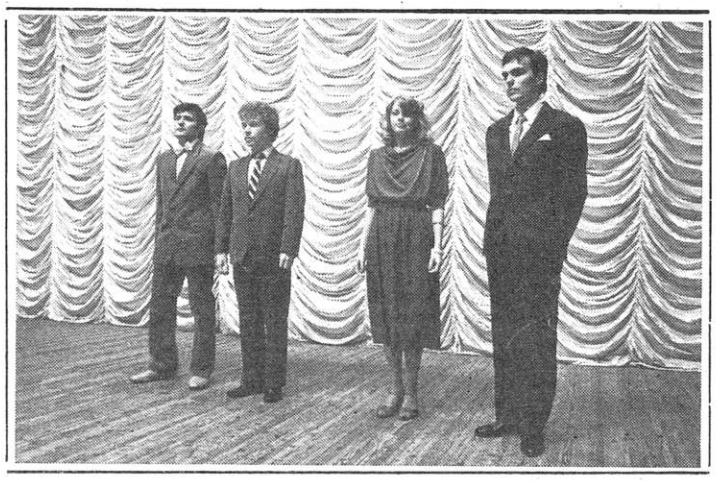

Muusikateadlasena lõpetas Kaia Jegorova, kompositsiooni eriala diplomi said (vasakult) Ago Pallum, Urmas Lattikas ja Margo Kõlar.
ARNO SAARE foto

Kuurorilinna suvehooaja avaüritus «Tere, Pärnu suvi!» oli sisult väga mitmekesine ja kestis viis päeva (20.—24. VI). Suve lühimatesse päevadesse mahtus näitusi, mälestusõhtuid, kontserte küll siseõuedes, küll platsidel, parkides. Eriti rahvarohkeks ja rõõmsameelseks kujunes suve pidulik vastuvõtt Rannahoone juures, kus ajakohase kontsertosa ja linnaisade tervitussõnade järel prahvatas täpselt südaööl merel valla tulevärk, missugust Eestimaal vaevalt mujal näeb. Ilutulestiku iga on aga teadagi üürike ja nii oli siiski nende päevade keskseamaks sündmuseks juba seitsmendat järjekorranumbrit kandnud vokaalansamblite festival «Pärnaõis». Piirkondlikesse lõppvoorudesse olid saanud 33 ansamblit, neist omakorda jõudis Pärnusse neliteist. Ja alles laupäevaõhtune viimane heitlus selgitas seitsme parema hulgast esikolmiku. Veenva eduga teiste ees tuli Haapsalu EPT naiskvintett, kelle suust kõlasid võrdse puhtuse ja iluga nii rahvalauluseaded kui ka ärkamisaegsed viisid ja tänased šlaagrid. Laureaatideks kuulutas žürii (esimees Valter Ojakäär) TRÜ naisvokaalansambli «Lakstigal» ja Pärnu rajooni sovhoosi «Säde» ametiühingu klubi vokaaltertseti (p i l d i l). Festivali hinge ning eestvedaja, pärnakate kultuurijuhi Hilja Treubergi sõnade kohaselt polevat «Pärnaõiel» seni kaotajaid veel olnud ja nii laulsid kõik osalejad pühapäeva õhtul Vallikäärus pidulikul lõppkontserdil, kus rohked eripreemiad ja meened omaniku leidsid. Nagu ikka oli korraldajate huvikeskmes uute Pärnu-teemaliste laulude võistlus. Ergutuspreemia pälvisid seekord H. Hindpere ja V. Kollini «Lenda Pärnusse, laul» ning Mart Siimeri «Minu Pärnumaa».

RAIVO ALLIKA foto

ESIETENDUS «VANEMUISES»

Reedel, 20. juunil oli RAT «Vanemuises» hooaja viimane esietendus. Publiku ette toodi Johann Straussi «Nahkhiir», mida vanemuislased esmakordselt mängisid juba viiskümmend aastat tagasi. «Nahkhiir» aastast 1986 on teatri kolmas versioon ja selle on lavastanud Ago-Endrik Kerge. Kunstnikutöö pärineb Georg Sanderilt, dirigeerib Tarmo Leinatamm. Opereti arvukast tegelaskonnast on Ülo Laumetsa fotole jäänud Adele — Eve Tasa (külalisena «Estoniast»), Eisenstein — Tõnu Kattai ja vangla direktor — Peeter Volkonski.

MÄLESTUSTAHVEL ALFRED KARINDILE

Viimasel maipäeval avati heliloojale professor Alfred Karindile tema sünnikodus Kõnnus mälestustahvel, tähistamaks maestro 85. sünniaastapäeva.

Tallinnast oli Illuka maile tulnud helilooja asutatud Kõrgkoolide Lõpetanute Segakoor, mida praegu juhatab professori tütar Laine Karindi. Kohtla-Järve Rajooni RSN Täitevkomitee sekretär Einar Iila avasõnade järel kõlasid koorilt A. Karindi laulud «Me uhke rand» ja «Suveööm».

Lühikese sõnavõtuga heliloolja elust ja tööst esines Illuka koduuurija Elga Valter. Sõna võtsid ka lauljad, nende hulgas ka üks vanemaid kooriliikmeid Selma Hallop, kes on Karindite taktikepi all laulnud 60 aastat. Oma isa loometööst vestis Jüri Karindi, mille järel koor andis helilooja lauludest kontserdi.

KONTSERDIREISIDEL

22. mail andis Leningradi Glinka-nim. Kapelli saalis oreliõhtu taas prof. HUGO LEPNURM. Kavas Bach: Toccata, Adagio ja fuuga C-duur, Partiita G-duur jt. Veebruarikuus toimus Ukrainas kolm H. Lepnurme autorikontserti (5. II Kiievi Oreli- ja Kammermuusika Majas ning 7.—8. II Vinnitsas), kus kava esipooles H. Lepnurme Tokaata orelile, Variatsioonid viiulile ja orelile (sol. A. Baženov), Kontsertiino neljale tromboonile ja orelile (kaast. Kiievi tromboonikvartett), orelipartiid esitas autor. Teises osas esitas H. Lepnurm Bachi, M. Regeri ja C. Francki orelimuusikat.

Majandus — näoga inimese poole

KAS MAJANDUSTEADLASE AEG VÕIKS TULLA?

IVAR RAIG

(Algus «Sirbis ja Vasaras» nr. 25)

Majandusteaduses on toimunud sügav spetsialiseerumine. Püüdes leida majandusteadlastele rakendamisvõimalusi, avati üha uusi uurimisvaldkondi, instituute ja teadusliku kraadi kaitsmise nõukogusid. Majandusteaduste kraadi saab praegu taotleda enam kui kahekümnel erialal. Juba Albert Schweitzer kirjutas: «Igas elukutses, kõige enam vahest teaduses tuleb aina selgemalt esile spetsialiseerituse vaimne oht üksikisikule nagu üldisele vaimuelulegi.» Kitsalt spetsialiseerunud majandusteadlaste arv kasvab meie maal kiiresti, ulatudes nüüd maailma kõige suuremaks, nagu paljude teistegi majanduselu kvantitatiivsete näitajate poolest. Paljud majandusteadlased on jäänud keskasutuste ja ametkondade bürokraatliku ökonoomikateenistuste ripatsi seisusse. Lisaks peab kitsalt spetsialiseerunud, ametkonna huve kaitsev spetsialist tavaliselt loomulikuks, et see probleemide ring, millega tema tegeleb, on praktilise majanduse seisukohalt väga tähtis, kui mitte kõige tähtsam. Näiteks ühel teaduslikul konverentsil Moskvas propageeriti veel paar aastat tagasi ideed, et meie hädad tulevad suurtest kadudest majanduses. Kadude vähendamiseks olevat aga täiendavalt vaja asutada kadude teadusliku uurimise instituut, muidugi filiaalidega perifeerias...

Meie väikeses vabariigis ulatub majandusteadlaste arv juba kümnendikuni kõigist teadlastest. Nende töö tulemuslikkus ei ole aga sellega võrreldav. Majanduseksperimendidki on poolikud ning harukondlikult piiratud. Suur osa meie majandusteadlasi on küll oma kitsa eriala head spetsialistid, kuid pikaajaline tegelemine ühe ja sama probleemiga viib paratamatult kvalifikatsiooni langusele majandusteaduse kui terviku seisukohalt. Spetsialiseerumisega on jõutud isegi nii kaugele, et mõned aastad tagasi likvideeriti TA Majanduse Instituudis, kes oma staatuse tõttu peaks olema majandusteaduslike fundamentaaluuringute keskus, poliitilise ökonoomia (majandusteooria, majandusteaduse metodoloogia) sektor. Unustatud on tõsiasi, et parim, mida majandusteadlane praktika jaoks teha saab, on töötada välja hea teooria, millest kujuneks mitte üksikute, vaid paljude majandusjuhtide tegevusjuhis.

Kahju on teinud majandusteadusele tema juhtimise ülim tsentraliseerimine. See on viinud teadusjuhtide ülekoormatusele ning teadusjuhid ei suuda võrdse eduga kõigis kõrgetes instantsides, kuhu enamasti ainult tippjuhte kutsutakse, oma kolleege esindada ning nende väljatöötatud majanduselu täiustamise ettepanekuid piisavalt kaitsta. Seetõttu võivad ka teadlaste ettepanekud jääda pseudokompleksseteks, mis omakorda viib teaduse prestiiži langusele.

Midagi head ei saa kaasa tuua teaduse (nii nagu kogu muu kultuurisfäärigi) üleorganiseerimine, arvukate koordineerimiskomisjonide ja nn. kompleksprogrammide raames. Uuringute koordineerimine pole loodetud tulemusi andnud, sest see on suures osas takerdunud bürokraatia barjääridesse. Peaaegu kõik peamised Eesti NSV-s majandusega tegelevad uurimisasutused (Teaduste Akadeemia Majanduse Instituut, Plaaniinstituut, Infoinstituut, Juhtivtöötajate Kvalifikatsiooni Tõstmise Instituut, kõrgkoolide majandusteaduskonnad, ministeeriumide haruinstituudid, ÜKTUI Eesti filiaal, Töö Instituudi Eesti filiaal jt.) alluvad eri ametkondadele, kelle huvid ei lange kaugeltki kokku.

Koordineerimiskomisjonide juhid peavad küll vajalikuks süsteemsete interdistsiplinaarsete uuringute läbiviimist, kuid neil pole reaalseid majandushoobasid selliste uurimistööde stimuleerimiseks. Selle asemel, et tähtsamate probleemide uurimisel finantseerida ka probleemgruppe, luua konkursi alusel ajutisi teaduskollektiive ning tagada neile kõik vajalikud ja väärilised tingimused (ka palgad), eraldatakse vahendid endiselt kateedritele ja sektoritele, kus koormatud juhtivteadlaste kõrval saavad mõnusalt ära elada ja palka võtta ka need, kellel midagi olulist teaduses öelda ei olegi. Seega eksisteerivad praegu veel nii sotsiaalse ebaõigluse ilmingud teaduskollektiivides kui ka vastuolu meie teaduse distsiplinaarse ülesehituse ja aja nõudeile vastavate interdistsiplinaarsete uurimistööde vajaduse vahel. Sotsiaalse ebaõigluse nähtudel nii teaduses kui ka kogu meie ühiskonnas on muidugi mitmeid majanduslikke ja sotsiaalseid põhjusi. Esimeste hulgas etendab otsustavat osa vahendite nappus mittetootmissfääri töötajate (olgugi et teadust peetakse tootlikuks jõuks) materiaalseks stimuleerimiseks. Oleks naiivne arvata, et sotsiaalse õigluse tagamine sotsialismis, nii nagu ka kogu tootmissuhete süsteemi viimine vastavusse tootlike jõudude arengutasemega, saab toimuda automaatselt, vastuolude ja konfliktideta. Sotsiaalse õigluse tugevdamine on keeruline protsess, mis toimib läbi erinevate ühiskondlike gruppide ja kihtide huvide võitluse.[4]

Nüüd pöördutakse majandusteadlaste poole enamasti tõsiste koostöösoovidega ühiskondlike suhete täiustamisel. NLKP Keskkomitee poliitilises ettekandes NLKP XXVII kongressile sisaldub nõue: «Majanduse ja majandusmehhanismi ümberkujundamisel tehtavas töös on tähtsam kui kunagi varem tugineda teadusele.»

Kuid paljud teadlased, kes omal ajal pettusid majandusteaduslike ideede praktikasse juurutamises, on tõmbunud praktikast eemale, tegeldes peamiselt statistiliste andmete töötlemisega. Reaalse elu uurimine asendati paljuski statistiliste aruannete ja majandusteaduslike tekstide uurimisega. Et mitte sattuda konflikti, juhtkonna ebasoosingusse, muutuvad ka teadlased oma tõekspidamiste suhtes järeleandlikuks, mõnikord isegi ebaeetiliseks ja selgrootuks. Kahjuks olen kokku puutunud «majandusteadlastega», kes asjaolude sunnil annavad ühe ja sama probleemi lahendamiseks ükskord ühtesid, teinekord aga teistsuguseid soovitusi. Sellepärast on kartus, et mingi osa majandusteadlastest pole suutelised targalt ja aktiivselt osa võtma meie majanduselu ümberkorraldamisest.

Üleöö uutmoodi mõtlema ja tegutsema hakata pole võimalik. Konservatiivsete majanduspraktikutega konformeerunud majandusteadlane sõnades muidugi nõuab uut, kuid uutmoodi tegutsemisele ta hingega kaasa ei löö. Sageli kuuluvad väited, nagu oleksime uue vastuvõtmiseks alati valmis, demagoogia ja spekulatsioonide valdkonda, mis püüavad säilitada vana ja lükkavad tänase või isegi eilse päeva probleemide lahendamist edasi homsele (järgmisele põlvkonnale), mil seda on veelgi raskem teha.

Ilmselt pole suur osa majandusteadlasi ja -praktikuid suutnud säilitada sellist kvalifikatsiooni, mille kohta praegu saab öelda — uut tüüpi majanduslik mõtlemine. Ikka kohtab teooriapärandile dogmaatilist lähenemist. NLKP Keskkomitee poliitilises ettekandes NLKP XXVII kongressile ütles sm. M. Gorbatšov: «Mis tahes katse muuta teooria, millest me juhindume, kõikjal ja igaks elujuhtumiks kõlblike tardunud skeemide ja retseptide kogumiks, on kõige kategoorilisemas vastuolus marksismi-leninismi olemuse ja vaimuga.»

Kuidas aga majandusspetsialistidest teha valikut, kelle ideedest on majanduspraktikule kasu ning kelle ideedest mitte? Tõe kriteeriumiks on praktika. Nii aga võimegi jääda rohkete katsetuste ja uute vigade juurde. Majandusteaduses eneses peab hakkama tööle siseregulatsioon ja terade sõkaldest eraldamise mehhanism. Et loomulikku valikut senini vähemalt meie vabariigis pole, näitab kas või see, et avaliku sisulise kriitikani (ka enesekriitikani) pole majandusalaste tööde ja otsuste hindamisel veel jõutud. Samas toimuvad elavad diskussioonid teatri, kino, arhitektuuri, kirjanduse, meediisiini ja teiste kultuuri- ja eluvaldkondade üle, mis kahtlemata avaldavad positiivset mõju nende edasisele arengule. Majandusteadlastel pole, vaatamata korduvatele taotlustele, õnnestunud ka oma ajakirja luua.

Avaliku kriitika vähesus ongi üheks oluliseks põhjuseks, et majandusteadus on madala integratsiooniastme ja iseregulatsioonivõimega. Ka majandusteadlaste eetikast peaks rohkem rääkima. Teadust hoiab koos, teeb teadmiste kogumisest teaduse just eetilisus.[5] Teadusjuhi eetilisuse üheks olulisemaks tunnusjooneks peetakse teaduslikku tolerantsust. Teadlane peab olema üle oma piiratusest, isiklikust sümpaatiast ja antipaatiast ning teinekord isegi suuteline tegutsema suunas, mis on vastuolus tema enda huvidega.

Majanduselu muutmise vajadus tingib majandushariduse süsteemi ja sisu ümberkorraldamise kõigi õppevormide ja tasemete lõikes. Palja entusiasmi ja loosungitega kaugele ei jõua. Nüüd peab majandus ökonoomne olema. Siit edasi arutledes võib jõuda selleni, et skulptuur ja õlimaal peavad olema kunstilised, sümfoonia ja oratoorium muusikalised jne.! Majandushariduse spetsialistide tõdemuste kohaselt ootab kuulaja-õppija üldiste skeemide esitamise asemel konkreetsetel, kohaliku majanduse andmestikul põhinevaid üldistusi, mille tegemises ta aktiivse kaasamõtlemise kaudu ise suudaks osaleda. Õpetaja peab õppijas kujundama mõtlevat suhtumist. Teadmised kujunevad veendumuseks vaid siis, kui need ei ole mitte mälu (tuupimise), vaid individuaalse mõttetöö tulemus. Ainult nii on võimalik kujundada töötajates aktiivset eluhoiakut rahvamajanduse aktuaalsete probleemide lahendamise suhtes.

Kokkuvõtteks tahaksin rõhutada, et majanduselu muutmiseks on seni loodud peamiselt eeldusi. Uutmoodi tegutsemiseni peame veel jõudma ning selleks end ette valmistama. Majandusteadlaste aeg saabub siis, kui majanduse juhtimisel asendatakse administratiivsed ja bürokraatlikud meetmed valdavalt majandusliku reguleerimisega. Praktilises majanduselus selles suhtes otsustavat murrangut veel pole, kuigi see aeg läheneb. See kehtib ka teadussaavutuste praktikasse juurutamisel. Ettepanekuid on selleks tehtud väga palju, kuid midagi väga olulist on neis ikka puudu jäänud. Praegu kehtiv majandusmehhanism pole suutnud tagada teaduse ja praktika vastastikust huvi teadustulemuste evitamise vastu.[6]

NLKP Keskkomitee projektis «Meie maa kõrg- ja keskerihariduse uutmise põhisuunad» märgitakse: «Kaadri kvalifikatsioon ja asjatundlikkus ning kõrge kodanikuvastutus määravad paljuski teaduse ja tehnika progressi ning rahvamajanduse intensiivistamise ulatuse ja tempo.» Partei kurss meie ühiskonna arengu kiirendamisele nõuab majandusteaduse ja -hariduse taseme tunduvat tõusu ning tihedamat sidet praktikaga. Võib olla aga päris kindel, et selle saavutamine pole mõeldav ilma nende valdkondade radikaalse reformita, teaduskollektiivide ja üksikteadlaste õiguste ja vastutuse suurendamiseta, initsiatiivi ja sotsialistliku ettevõtluse igakülgse arendamiseta teadussaavutuste praktikasse evitamisel — kogu teadussuhete viimiseta vastavusse teadusjõudude arengutasemega ning teadlaste osa suurendamiseta meie ühiskonna juhtimisel.

---

[4] Заславская Т. И. Решающее условие ускорения социально-экономического развития. — «ЭКО», № 3, 1986, с. 25.

[5] Abeleva, E., Abelev, G. Teadust hoiab koos eetika. — «Edasi», 16.—17. mai 1985.

[6] Köörna, A. Ühiselt edasi. Teaduse ja tootmise koostöö tõhusamaks. — «Rahva Hääl», 18. september, 1985.

«LUULEKEVAD '86»

Tallinnas Eesti Näituse Sinise paviljoni kohvikus anti üle auhinnad ja diplomid noorte ja harrastusluule konkursi «Luulekevad '86» laureaatidele. Žürii koosseisus Eha Lättemäe, Rein Põder ja Jüri Talvet oli valinud 406 osavõtja saadetud kahe tuhande luuletuse hulgast 15 laureaati. Raamatuühing lisas omalt poolt neli auhinda.

Pildil: luulekevade laureaadid (ees) Rein Spitz, Ott Võserik; (esireas vasakult paremale) Anneli Piibar, Tuule Kuller, Larissa Aaman, Kristi Laidvee, Luule Luuse, Milvi Panga; (teises reas) Urmas Tigane, Maiu Kingu, Ann Sade, Katrin Vaarik, Reina Truus, Irje Soonberg, Külliki Sõgel, Andrus Nõlvak ja Annely Roos.

INGVAR LUHAÄÄRE tekst ja foto

SALAKAVAL populaarsus

Lavakunstis, sealhulgas estraadikunstis eraldab tõelist loomingut aseainest esinemiskultuur, mis koondab fookusesse nüüdisaegse esituslaadi põhiprobleeme. Inimene võib olla tuntud kui estraadiprofessionaal, aga samal ajal anda alust kahelda enda kuulumises kunsti valdkonda. Sest teinekord ei tule ta kunstisse mitte teenima rahvast, vaid iseennast. Pealegi ei tähenda estraadil esinemise kultuur sugugi professionaalsust. Estraadižanril on oma eripära, ja artist, kes esineb andekalt ooperis, balletis või näidendis, võib vahel estraadilaval osutuda üpris abituks.

Tänapäeval eelistab estraad rohkem kui kunagi varem lauljaid, truppe ja ansambleid. Meie paljurahvuselise nõukogude rahva talenti kehastavad baškiir R. Garejev, tatarlane A. Asadullin, grusiinlanna M. Todadze, ukrainlanna A. Kudlai, mustlanna T. Filimonova, trio «Meridian», ansamblid «Ariel» ja «Integral», Igor Granovi grupp... Nende esinemiskultuur avaldub eeskätt kodanikutemaatikas. Tuleb vaid kahetseda, et harva satuvad nad Üleliidulisse Raadiosse ja Kesktelevisiooni, kus on tekkinud kindel esinejaskond. Vaevalt saab säärane praktika soodustada paremate artistide vabariikidevahelist vahetust.

Tänapäeva reprodutseerimisvahendid on teinud laulu ülimalt kättesaadavaks. Pean silmas laulu esitamist. Laulavad ju paljud: teatri- ja filminäitlejad, tsirkuseartistid, heliloojad. On muutunud tavaliseks, et rohkem on laulu esitajaid kui lauljaid. Nüüdistehnika teeb imet. Isegi need, kellel on mikroskoopilised vokaalsed võimed, tunnevad ennast mikrofoni ees kindlalt. Nad teavad, et tehnika ei vea alt. publik aga ei saa aru... Uustulnukaid meelitab estraad oma näiliselt kerge eduga. Tõepoolest, sel alal tuntuks saada ei olekski nagu raske. Peaasi, et sind sagedamini näidataks teleriekraanil ja kuuldaks raadios.

Eriti kahju on Irina Ponarovskajast. Algul arvasid paljud, et tegemist on uue estraaditähega, kuid mõne aja möödudes hakkas miljonite vaatajate ette ilmuma lauljatar, kes uuendab oma kava vaid ultramoodsa riiiga. Tema laulmine muutus väljendusvaeseks. Kuhu kadusid intelligents ja maitse? Miks niisugune perspektiivikas laulja selle kõik äkki kaotas? Võib-olla veendumus iseenda kordumatuses ja enesekontrolli puudumine takistasid teda meisterlikkust saavutamast, originaalseks loojaks, kunstnikuks saamast?

Jah, telekaamera võib kuulsaks teha tundmatu laulja või vastupidi — ta hävitada, avalikult demonstreerides eheda kunsti asendamist rutaka käsitööga.

Jälgin ammu eesti laulja Anne Veski esinemisi. Ta on praegu üks moodsamaid lauljatare. Teda kutsutakse väga mitmesugustele esinemistele nii sageli, et jääb mulje: publikule pakutakse esinemiskultuuri etaloni. Kahjuks see nii ei ole. Laulja tugev hääl kõlab peaaegu kõigis lauludes ühesuguselt, olenemata nende iseloomust ja mõttest. Vokaalset trafaretti saadavad kätteharjutatud žestid ja miimika. Hoopiski pole kuulda ei siirust, südamlikkust ega soojust, ei artisti enese tundeid, mis on laulule vajalikud. Kahju, et kahtlemata andekas laulja ei hoolitse oma ande eest eriti.

Laulja loomingule on kõige hukatuslikum matkimine. Pange tähele, mida ja kuidas esitab I. Surutšanu. Kord kostavad tema suust Celentano, kord mõne teise rajataguse laulja intonatsioonid... Minu arvates kehastab ta näidet selle kõige maotust ülevõtmisest, mis on iseloomulik Lääne populaarsetele estraadilauljatele ning mis sugugi ei sobi meie muusikakultuuri.

Loomingu ühiskondlik tähtsus, sisuline ja ideeline kaal on esinemiskultuuri põhilisi kriteeriume. Kahjuks tõlgendab mõni estraadikunstnik ulatuslikku ja sügavat teemat puhtväliselt. Helilooja V. Beljajev, viibinud ühel rahvusvahelisel konkursil ja kuulanud seal, kuidas ansambel «Vesjolõje Rebjata» esitas D. Tuhmanovi laulu «Päev ilma lasuta», märkis kahetsusega, et tal tekkinud mulje, nagu õppinuks ansambel seda pala formaalselt. Tõsise sisuga laul võib kuulajat liigutada ainult siis, kui sellesse kätketud tunded ka esitajaid endid puudutavad. See küllaltki populaarne ansambel aga ei paista silma ei repertuaari valiku ega kodumaa-armastust ja kodanikuteemat käsitlevate muusikateoste sügava esituse poolest. Samal ajal tuleb ansamblit hinnata: «Vesjolõje Rebjatan on üks väheseid, kes üllatab maailmaklassika teoste ootamatu esitamisega. Tema interpretatsioonis kõlab näiteks suurepäraselt Paganini, Bachi ja Griegi muusika. Selle kõrval aga esitatakse tühiseid laulukesi, nagu «Punapea» ja «Telegramm».

Kahjuks leidub meie kultuuriasutustes töötajaid, kes käsitavad estraadikunsti elust ja aja nõuetest lahus. Nad arvavad, et estraadil esinemiseks piisab muusikariista ja noodi tundmisest. Jääb väheks, et olla haritud muusik, peab olema eeskätt kodanik. Selleta ei saa anda kuulajatele, esmajoones noortele, õiget ettekujutust tänapäeva muusikanähtustest, neis kujundada püsivat ideoloogilist immuunsust kodanliku massikultuuri mõjude suhtes.

Tõeline artist seab endale alati ülesandeks esitada teos hingestatult, nii, nagu selle on loonud helilooja, sest looming ei sobi kokku ükskõiksusega. Just see tagab kunstnikule lavamenu, mõjustab vaatajat ja kuulajat, tema mõistust ja tundeid.

K. Šulženko, M. Bernes, L. Kostritsa, N. Bregvadze, G. Velikanova, E. Pjehha... Talent, mida võimendab kõrge kultuur, asetab nad mitme astme võrra kõrgemale enamikust häälekatest lauljatest. Inimesed on tänulikud selle eest, et leiavad nende südamest tulevates lauludes vastukaja oma probleemidele.

Kommunistlikus ülesehitustöös ja nõukogude inimese harmoonilises arengus, tema aktiivse eluhoiaku, ideeliste ja kõlbeliste omaduste ning esteetilise maitse kujundamises peab muusika etendama tähtsat osa. On vaja alati meeles pidada, et maitse ei kujune kusagil mujal ega teisiti kui kontsertide külastamise, telekavade ja videokassettide vaatamise ning heliplaatide ja -lintide kuulamise tulemusel.

Muusikaliste ja vokaalsete värvide vaesus ning ekstravagantne riietus ei tee kahju üksnes esinejatele ja muusikateostele, vaid ka vaatajatele, moonutades nende maitset ja nüristades taju. Ent meil on õigus oodata estraadikunstilt sisutihedust, vormieredust ja kõrget esinemiskultuuri.

VALENTINA TERSKAJA
(Ajalehest «Sovetskaja Rossija»)

Liv Ullmanni tagasitulek

Norras juhtus selle maa kohta tavatu lugu: Brechti «Ema Courage'i» lavastusest Norra Teatris hakati kirjutama juba aasta enne esietendust. Spordivaatlejate eeskujul ennustasid teatriarvustajad, kuidas publik võtab vastu Liv Ullmanni tagasituleku norra teatrilavale. Kas tema debüüt ema Courage'ina saab viimaseks katseks tagasi võita sünnimaa publiku sümpaatia?

Liv Ullmanni näitlejasaatus Norras on olnud keeruline. Teda on tervitatud vaimustatud ovatsiooniga, tema nime teatriafišil nähes on üleolevalt muiatud... «Dagbladeti» vaatleja märkis kord, et norralased on alati suhtunud näitlejatari rahvusvahelisse menusse kiivalt.

Nõukogude publiku tutvus Liv Ullmanniga algas Bergmani filmist «Sügissonaat» (ühtekokku on Ullmann mänginud selle rootsi režissööri kaheteistkümnes linateoses). Suur edu filmis ei kõigutanud tema suhtumist teatrisse. New Yorgi, Londoni ja Pariisi lavadel on ta esitanud peaaegu kogu Ibseni-repertuaari.

Norra laval mängis Liv Ullmann viimati seitsmekümnendate aastate algul — Brechti «Härra Puntilas». Pärast 1969. aastat ei olnud ta saanud norra filmi- ja telerežissööridelt ühtegi ettepanekut, ehkki tema filmi- ja teatritöö oli leidnud laialdast rahvusvahelist tunnustust. Paljud kriitikud kiriutasid näitlejatari loojangust. Nõnda oli aastaid, kuni ta nüüd naasis Norra Teatri lavale ema Courage'ina. Ja see tagasipöördumine sai suursündmuseks Norra kultuurielus. Lavastusele erinevaid hinnanguid andes on arvustajad ühel meelel selles, et Liv Ullmanni teatritöödest on viimane osa parimaid. «Dagbladet» võttis kokku: «Oleme uhked sinu üle, meie Liv!»

KÄSITÖÖLISED...

(Algus 5. lk.)

isegi Riia meistrite masstoodangu sissetoomine, kohalike kullasseppade toodete väike konkurentsivõime, heatasemeliste meistrite arvu vähenemine ja lõpuks kullassepatöö kunstilise taseme mandumine — niisugune oli lühidalt Tallinna kullassepatöö vähikäik möödunud sajandil.

Tallinna kellasseppadest ja tunnikelladest kõneles Valli Konsap (Tallinna Linnamuuseum). Keskendanud tähelepanu peamiselt tornikelladele, jälgis ettekandja nende valmistamist, hooldamist, parandamist ja rekonstrueerimist XV—XX sajandini. Tornikellade arv Tallinnas on sajandite lõikes erinenud. Esimene kell oli Pühavaimu kiriku seinal ja kuulus ilmselt raele. Ajanäitajad on olnud veel Niguliste, Oleviste, Toom-, Jaani ja Kaarli kirikul ning Raekojal. Teade esimesest toakellast pärineb 1552. aastast. XVII sajandist on pärit esimene Tallinna meistri tehtud toakell.

Viimane oli Jüri Kuuskemaa (ENSV Riiklik Kunstimuuseum) illustreeritud ettekanne «Tallinna käsitööliste rippsildid tsunftipokaalidel». Uusaegsetes tsunftides oli kombeks kinnitada tsunftipokaali külge sellesse korporatsiooni kuulunud meistrite nimede ja tsunfti astumise daatumiga varustatud rippsildid. Tavaliselt valmistasid neid kohalikud kullassepad hõberahast. Selgelt on näha stiilide vaheldumine, vahetevahel ilmnevaile anakronismidele andis autor veenva seletuse.

Lõppsõnas tegi prof. Raimo Pullat konverentsi lühikokkuvõtte ja hindas selle õnnestunuks. Tema arvates näitas kuulajatepoolne huvi ja esinejate entusiasm, et sellised Tallinna ajaloole pühendatud konverentsid võiksid muutuda heaks traditsiooniks. Konverentsiettekanded on kavas avaldada eraldi kogumikus, eeldatavalt pealkirjaga «Vana Tallinn. Käsitöö ja käsitöölised».

LILIAN JATRUŠEVA

TALLINNA VARIETEEDEST

(7. lk. järg)

kuid nende esinemiskultuur jätab veel soovida: neiud lobisevad ritornellide ajal, puudub maneer, lihvitus ja elegants. Pealegi olid kõik kolm koledasti riides. Kindlasti saab neist asja, kuid tuleb kiiremas korras tööle asuda. Seevastu on siinmajas tantsijatar, kes kõigist kõige parem ja kelle sarnast pole üheski teises varietees. See on Urve Lindmaa. Rõõm on tõdeda, kuidas üks varieteeartist aasta-aastalt aina edasi areneb, jõudes tulemuseni, mis publiku tema lavaloleku ajal kõik muu unustama paneb, kelle liikumises ja kehas on ilu, graatsiat ning dramatismi, milleni küünivad vaid Juta Lehiste ja Vjatšeslav Maimussov. Väga hea tantsunumber oli ka kolmikul — Anu Kadak, Juri Mihhejev ja Igor Beljajev. Eriti rõõmustasin viimase artisti üle, kelle varieteesse sobilikkuses kahtlesin varem, kes aga nüüd ennast täiesti õigustab. Tema soleerimisele tasuks edaspidi mõelda. Nüüd, mil kollektiiv on teel enesetäiustamise suunas, tahaks, et just see varietee leiaks enamat toetust Riikliku Filharmoonia, kuid ka maja haldajate poolt.

Varietee «Olümpia» kunstilisele juhile Kalju Saarekesele said kiitused juba eespool öeldud. Kogu spektaakel on muljet jättev, paljud etteasted jäävad kummitama koduteel ja hiljemgi. Parimateks artistideks pean siin endistviisi naistrio liikmeid. Need on neli tõelist Maarjamaa leedit — Mare Väljataga, Liivi Noor, Silvi Juhanson ja Viivi Laas. Siin ei küüni nendeni paraku ei Marju Länik, ei Laimi Sprogis ega Mait Maltis, kes mujal endale küll nime teinud, varietees aga tagaplaanile jäävad. Lauljatar Marika Olsson peaks aga hoiduma promeneerimisest, sest Joséphine Bakeri sõnade kohaselt võib seda endale lubada ainult väga suur artist. Ahti Nurmis aga hoidugu liigutustest üleüldse. Siin on terve hulk soleerivaid tantsijaid, kes tahes-tahtmata end mällu söövitavad, neist kõige väljendusrikkamad Jelena Gulijeva ja Andrus Kämbre. Kaks breikivat noorukit — Vadim Naumov ja Leo Bubnov panevad publiku oma trikkidega lausa ahhetama. Müts maha akrobaatide Ahto Rändla ja Ado Männi ees! Lühidalt — vaatamist ja kuulamist kui palju! Kuid paljude heade ja väga heade numbrite kõrval häiris orkestrantide pidev haihtumine kulisside taha. Kui esinejad **vahetavad numbrite** vahel kostüüme, jääb mõistatuseks, mida küll vahetavad pillimehed?! Ühe laulu ajal suvatses klaverimängija kohale ilmuda vaid refrääniks ja seejärel taas ära kaduda. See kõneleb meie moosekantide äärmisest ebaprofessionaalsusest ning paratamatult tekib küsimus: kas kunstiline juht ei peaks mõtlema orkestrist loobumisele ja fonogrammidele üleminekule? Muidugi on elav muusika etem kui lindimuusika, kuid sedavõrd «elav» orkester tuleb kunstilisele tasemele ainult kahjuks.

Selles suhtes on Harju tn. «Baar-Varietee» ehk tõesti õigesti toiminud, et programmi ajal on orkestrist loobutud, mistõttu lauljate soleerimine jääb ikka omaette etteasteks. Parim, ja seda üle terve linna, on programmi teise vaatuse venekeelne laul Maie Tõnso esituses. Selles oli õrnust, melanhooliat ja isegi koomikat. Väga hea varieteetaju on õdedel Kõlaritel. See, et Ülle Toming laulmiselt päris tantsimisele üle läheb, on meie tingimustes siiski haruldus ja seda tuleb hinnata. Kui Peeter Randma programmi teises pooles üksinda kurba laulu esitab, pole see etteaste just tugevamate killast. Laul tuleks välja vahetada ja tema abistamiseks muid komponente lisada, kas siis kitarri või kaaslauljate näol. Dunajevski tuntud lauluga «Süda», kus teda toetasid Ele Kõlar ja Novella Hanson, oli ta aga palju etem kui meie kuulsad estraaditähed. Endistviisi ehib programmi eht *french cancan*, mida peaks siin ka edaspidi säilitama. Mis sest, et number vana, «Moulin Rouge'is» tantsitakse seda juba üle saja aasta järjest. RAT «Estonia» artisti Anu Ruusmaa kõik väljaasted hurmavad pelgliku suurejoonelisusega. Tema diskreetsed lehviku eemaldamised veidike altpoolt kaela peegeldavad ilu, sarmi ja väljapeetust. Just tema võib endale lubada ka lihtsalt laval promeneerimist. Ainus, mis minu meelest allapoole üldist taset jääb, on Mait Agu soleerimine stepp-tantsus. Esiteks pole Mackie laul «Kolmekrossiooperist» üleüldse steppimiseks kohane, teiseks ei mängi artist välja seda koomikat, mis tema pseudolaulmisest ilmnema peaks. Steppimine, nii nagu esineja praegu seda teeb, jääb alla sellele, mida me nii sageli televiisoris või filmilinal näeme. Kui meil ikka päris steppijat hetkel pole, siis polegi vaja. Meil ei kasva ka banaanid, ega me neid seepärast veel kultiveerima pea. Erilist kiitust tahan jagada tantsutüdrukutele, kes on hea treenitusega, omanäolised ja, mis kõige peamine, — draamaannetega. Eriti ilmnes see bugivugi ajal, milles koreograafiat nagu erilist polnudki, kuid mis oli osavasti erinevate karakterite peal välja mängitud. Suurema osa siitmaja tantsudest on seadnud jällegi M. Agu, kuid siin on tema seaded õnnestunumad kui mujal. Ilmselt on selles oma osa programmi kunstilisel juhil Piia Tiitusel ja repetiitor Berta Krummil.

Milles aga M. Agu on täiesti oma künnimaal, on «Folk-show», mida etendatakse kolmapäeviti kell 17 ja reedeti kell 22 «Viru» varietee ruumes. Olen kuulnud arvamust, et kas nii ikka tohib meie rahvuspärandit stiliseerida. Arvan, et tohib küll. Esiteks, meie populaarsema rahvatantsu **polka** sõna etümoloogia vihjab juba iseenesest mitte soomeugrilikule päritolule, teiseks — kas pole sambad ja rumbad samuti mõnede rahvaste tantsude stilisatsioon või võtkem isegi kankaan? *Show* on tujutõstev, särtsakas ja silmi köitev. M. Agu enda soleerimine või lihtsalt kaasalöömine on selles programmis loomulik, ning kuna siin on ta ka õpetaja rollis, siis isegi hädavajalik. Vastuvaidlematult on tegemist õnnestumisega.

Jääb üle vaid kahe aasta parimad esile tõsta nii nagu allakirjutaja seda näeb. Parim lavastaja-koreograaf — Kalju Saareke, parimad naistantsijad — Urve Lindmaa, Tatjana Narma ja Jelena Gulijeva, parim meestantsija — Andrus Kämbre, parimad naislauljad — Maie Tõnso ja trio «Olümpia» liikmed. Parima meeslaulja tiitel läheb aga jagamisele kahe aasta pärast. Head vaatamist!

LAURI LEESI

ÕNNITLEME!

RUDOLF MEIER, RAT «Vanemuise» kauaaegne orkestriartist. Sai 22. juunil 80-aastaseks.

ARNOLD ALAS, arhitekt ja maalikunstnik, ERKI professor, ENSV teeneline kunstitegelane. Saab 1. juulil 75-aastaseks.

KARIN NIINEPUU, kunstnik-graafik, kauaaegne «Pioneeri» kunstiline toimetaja. Sai 22. juunil 60-aastaseks.

EDUARD VÄÄRI, TRÜ filoloogiateaduskonna kaugõppeprodekaan, professor, filoloogiadoktor. Sai 26. juunil 60-aastaseks.

HELGA KÖRGE, klaasikunstnik, «Tarbeklaasi» kauaaegne peakunstnik. Saab 28. juunil 60-aastaseks.

TATJANA LUKAŠTŠUK, M. Gorki nim. Tallinna Keskraamatukogu bibliograafiaosakonna juhataja. Sai 24. juunil 50-aastaseks.

EVA HIRVESOO, arhitekt. Saab täna 50-aastaseks.

AUTASUSTAMISI

● **Tallinna Riikliku Konservatooriumi koolikoori kateedri juhataja, Eesti NSV rahvakunstniku Uno Järvela kauaaegset viljakat pedagoogilist tööd tunnustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium kuuekümnenda sünnipäeva puhul aukirjaga.**

● **Kauaaegse viljaka töö eest eesti nõukogude kirjanduse arendamisel ja seoses viiekümnenda sünnipäevaga vääris Eesti NSV teeneline kirjanik Enn Vetemaa Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja.**

● **Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja pälvisid:**

— kauaaegse viljaka loomingulise töö eest teatris ja seoses pensionile minekuga Eesti NSV Nukuteatri näitleja, Eesti NSV teeneline kunstnik Oskar Liigand;

— kaheksakümnenda sünnipäeva puhul ja kauaaegse viljaka loomingulise töö eest teatris L. Koidula nim. Pärnu Draamateatri näitleja, Eesti NSV teeneline kunstnik Olga Ungvere;

— kauaaegse viljaka töö eest vabariigi kultuurielu valgustamisel ja viiekümnenda sünnipäeva puhul ajalehe «Sirp ja Vasar» teatriosakonna korrespondent Maris Balbat;

— eduka tegevuse eest huviklubide töö organisatsioonilis-metoodilisel juhtimisel ning seoses huviklubide vabariikliku ülevaatuse lõpetamisega Tartu Linna RSN TK kultuuriosakonna juhataja Riho Illak ja vanemmetoodik Viive Müürsepp, Võru Rajooni Kultuurimaja «Kannel» vanemmetoodik Kersti Kelder ja Jõgeva rajooni Põltsamaa Linna Kultuurimaja vanemmetoodik Tiina Rohtväli.

— viiekümnenda sünnipäeva puhul ning kauaaegse kohusetruu töö eest raamatukogus M. Gorki nim. Tallinna Keskraamatukogu bibliograafiaosakonna juhataja Tatjana Lukaštšuk.

● **Eesti NSV Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee aukirja said:**

— kauaaegse kohusetruu töö eest Tartu raamatukaupluse «Teadus» vanemmüüja Marina Beljajeva ja kaubatundja Rein Kivisalu;

TÄNUAVALDUS

Suur aitäh õnnitluste ja heade soovide eest!

Uno Järvela

Tallinna Polütehnilise Instituudi taidluskollektiividele uue repertuaari saamise konkursi juhend

Instituudi 50. aastapäeva tähistamiseks korraldab Tallinna Polütehniline Instituut taidluskollektiividele uue repertuaari (koorilaulude, soololaulude, puhkpillipalade) saamiseks konkursi.

Konkursile saadetud tööd peavad kajastama nõukogude noorsoo- ja üliõpilaselu ning oleema sobilikud ettekandmiseks TPI taidluskollektiivide ja üksikesinejate poolt.

Konkursile saadetud laulud, puhkpillipalad ja tantsude kirjeldused ei tohi olla varem esitatud või trükis ilmunud.

Konkursi tööd esitatakse märgusõna all kahes eksemplaris, noodid hästi loetavas käsikirjas, tekstid ja tantsuannotatsioonid lisatakse eraldi lehtedel masinakirjas.

Konkursitööga koos esitatakse sama märgusõnaga varustatud kinnine ümbrik autori andmetega (nimi, aadress, telefon).

Konkursitöö esitatakse ENSV Kõrg- ja Keskerihariduse Ministeeriumi Teaduslik-Metoodilisele Kabinetile aadressil 200 103 Tallinn, Suvorovi pst. 3 kuni 15. septembrini 1986.

TALLINNA POLÜTEHNILINE INSTITUUT 50

a. nende üleandmiseks žüriile.

Parimatele konkursitöödele on välja pandud järgmised preemiad:

Vokaalmuusika: (mees-, nais-, kammer-, üldkoorilaulud, soololaulud jne.)
I preemia muusika eest 200.-, teksti eest 150.-
II preemia muusika eest 150.-, teksti eest 100.-
III preemia muusika eest 100.-, teksti eest 75.-

Puhkpillimuusika:
I preemia 150.-
II preemia 100.-
III preemia 75.-

Rahvatants: (rühmale, solistile)
I preemia muusika eest 150.-, tantsu eest 200.-
II preemia muusika eest 100.-, tantsu eest 150.-
III preemia muusika eest 75.-, tantsu eest 100.-

ENSV Kõrg- ja Keskerihariduse Ministeerium paneb žürii ettepanekul välja eripreemia (200.-) parimale üliõpilasautorile.

Žüriil on õigus jätta vastavateemaliste tööde puudumisel osa preemiaid välja andmata või need preemiate üldsumma ulatuses ümber jaotada.

Laulude tekstidena ja tantsude muusikana võib kasutada ka varemilmunud loomingut, mis sel juhul premeerimisele ei kuulu.

Žürii otsus on lõplik ja avaldatakse ajalehes «Sirp ja Vasar». Auhinnatud tööde trükis avaldamine toimub autoriõiguste kohaselt. Preemiata jäänud tööd tagastab autoritele nende soovil TPI Üliõpilasklubi 2 kuu jooksul peale võistluste tulemuste väljakuulutamist.

Žürii soovitab vastavasisulised tööd omandamiseks ENSV Kultuuriministeeriumile.

Informatsiooni võistluse kohta saab TPI Üliõpilasklubist. Tel. 536-367.

REEDEST REEDESSE

RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS (Weizenbergi tn. 37) on **näitused «Eesti kunst», «Lääne-Euroopa klassika»; Eerik Haameri maalid** on vaadata 26. juunil viimast päeva; täna avatakse **näitus «Nõukogude Eesti skulptuur».**

KUNSTIHOONES (Võidu väljak 6) avatakse täna **Tartu kunstinäitus.**

KUNSTISALONGIS (Võidu väljak 6) on **Nikolai Guli maali- ja Valli Lember-Bogatkina akvarellinäitus.**

DRAAKONI GALERIIS (Pikk tn. 17) avatakse täna **Külli Tammiku teoste näitusmüük.**

TARBEKUNSTIMUUSEUMIS (Lai tn. 17) on **näitus «Tarbekunst läbi aegade»**; täna avatakse **Erik-Arne Uustalu juubelinäitus «Metallehistöö».**

LINNAMUUSEUMIS (Vene tn. 17) on **näitused «Puškino ja Jekaterinovskoje»** (esemeid Merevaigutoast XVIII sajandil); **«Märt Laarmani tõid erakogudest ja Linnamuuseumist»** on avatud 29. juunini.

RAEMUUSEUMIS (Raekoja tn. 4/6) on näitus **«Tallinna käsitöömeistrite töid XVI—XIX sajandist» ja Malev Toome «Türgi pildid».**

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS (Müürivahe tn. 12) on **fotonäitus «Hella Wuolijoki 100» ja «Šarže meie teatrirahvast».**

LASTE LOOMINGU MAJAS (Niguliste tn. 6) **Tallinna 24. ja 46. keskkooli õpilastööde näitus.**

TARTU KUNSTNIKE MAJAS (Vanemuise tn. 26) **Brno nüüdisaegsete seinavaipade näitus.**

A. STARKOPFI ATELJEEMUUSEUMIS (Tartu, Vilde tn. 2) **kultuuritegelaste portreid A. Starkopfi portreeplastikas.**

ETNOGRAAFIAMUUSEUMIS (Tartu, Burdenko tn. 32) **Lehti Konsini mälestusnäitus «Restaureeritud tekstiilid».**

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUMIS (Kadriorus, Koidula tn. 12-a) on vaadata **Alo Hoidre ja Peeter Mudisti maalid.**

E. VILDE MEMORIAALMUUSEUMIS (Kadriorus, Roheline aas 3) on eksponeeritud kirjaniku viimane korter ühes püsinäitusega tema elust ja loomingust.

ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS (Lühike jalg 3) on **näitus «Adamson-Eric ja eesti aktimaal»**; muuseumi õuel **Hedda Peedi näitus «Sõlmed. Vaipkompositsioonid».**

A. SÄREVI KORTERMUUSEUMIS (Tina tn. 23—13) on näitused **«Eesti teater 1944—1980» ja «Eesti töölisteatrid 1926—1944».**

KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUM (Raua tn. 8) on avatud kl. 11—18. Esmaspäeval ja teisipäeval suletud. Ekskursioonijuhtimine tellida tel. 51 18 81.

NIGULISTE MUUSEUM-KONTSERDISAAL (Niguliste tn. 13) on lahti kl. 11—18, kolmapäeval kl. 14—21 (kontserdipäevadel kl. 14—18). Suletud esmaspäeval ja teisipäeval. Ekskursioonid tellida tel. 44 99 03.

KIEK IN DE KÖKIS (Nõukogude tn. 1) on **Pavel Krivtsovi** (Moskva) **isiknäitus, Audrius Zavadskise** (Leedu Fotokunstiühing) **isiknäitus** ja **Kaljo Kadaja** (Kohtla-Järve fotoklubi) **fotod.**

KINOMAJAS (Uus tn. 3) **Rein Kelpmani maalid, Tõnu Tormise fotod kunstnikust.**

MUUSIKAFESTIVAL «PÄRNU '86»

Teisip., 1. VII Draamateatris **avakontsert.** ERSO-t juhatab Peeter Lilje, solistid — metsosopran Urve Tauts ja pianist Peep Lassmann. Kavas Berliozi vokaaltsükkel «Suveöö», Raveli Klaverikontsert D-duur vasakule käele, Tšaikovski Sümfoonia nr. 6; kolmap., 2. VII Draamateatris **Miroslav Russin** (viiul) Moskvast, klaveril Tatjana Pikaizen. Kavas Vivaldi, Parsadanjan, Hrennikov jt.; neljap., 3. VII laulab Pärnu Raekoja saalis koloratuursopran **Liana Kalmahelidze** Tbilisist. Kavas Bach, Händel, A. Scarlatti, Lotti jt.; laup., 5. VII Raekoja saalis esineb **kammeransambel «Concertino»** Moskvast; pühap., 6. VII Draamateatris esineb **ERSO** Vello Pähna juhatusel, solist Halida Ahtjamova (viiul, Moskva); teisip., 8. VII Draamateatris **Kalle Randalu klaveriõhtu;** kolmap., 9. VII Raekoja saalis **klaveritrio Valdur Roots, Jüri Gerretz, Toomas Velmet;** neljap., 10. VII Draamateatris **pidulik lõppkontsert.** Kontsertide algus kl. 20.

VARAJASE MUUSIKA ANSAMBLI «HORTUS MUSICUS» FESTIVAL KURESSAARE LINNUSES

Reedel, 27. VII kl. 18 kavas J. S. Bach ja Vivaldi, kl. 22 keskaegne liturgiline draama **«Tractus Stellae»** XI saj. (siseõues); laup., 28. VII kl. 22 **«Tractus Stellae»**; pühap., 29. VII kl. 18 **prantsuse renessanss- ja barokkmuusikat.**

RAT «VANEMUINE» Külalisetendused

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATRIS: reedel, 27. VI kl. 19.30, laup., 28. VI kl. 19.30 ja pühap., 29. VI kl. 19.30 **«Reveranss Kálmánile».**

RAKVERE TEATER

«Ta ei tahtnud olla näitleja»: teisip., 1. VII kl. 20 Kose sanat. klubis; kolmap., 2. VII kl. 20 Tudulinna kultuurimajas; neljap., 3. VII kl. 20 Püssi kultuurimajas; reedel, 4. VII kl. 20.30 Võsu rannaklubis.

RAADIOTEATER

Laup., 28. VI kl. 15 I ja III pr. A. Pukema kuuldemäng **«Eleonora viimne soov»** (esiet.); pühap., 29. VI kl. 15 I pr. kuuldemäng noortele **«Armastus»**; V. Rauni kuuldemäng **«Jalutuskäik roosal elevandiluusillal».**

RAEKOJA SAAL

Reedel, 27. VI kl. 19.30 esineb **Vilniuse Riiklik Keelpillikvartett,** koosseisus Audrone Vainiunaite (I viiul), Petras Kunca (II viiul), Donatas Katkus (alt), Austinas Vasiliauskas (tšello). Kavas J. Juzeliunase Kvartett nr. 4, H. Elleri Kvartett nr. 2, D. Šostakovitši Kvartett nr. 1 C-duur.

Reedel, 4. VII kl. 19.30 **Moskva kammeransambel «Concertino».** Kunstiline juht Vene NFSV teeneline kunstnik Andrei Korsakov. Kavas Telemann, Händel, Bach, Vivaldi.

KADRIORU LOSS

Laup., 28. VI kl. 16 esineb ansambel **«Consortsium».** Kunstiline juht Heino Jürisalu. Kavas 17.—18. saj. muusikat.

MATKAMAJA

Teisip., 1. VII kl. 18 laulab koloratuursopran, Gruusia NSV teeneline kunstnik **Liana Kalmahelidze** Tbilisist, klaveril Natalia Tšanturišvili. Kavas L. Vinci, Cesarini, A. Scarlatti, Bellini, Rossini.

TALLINNA LOOMAAED

Avatud iga päev kella 10—20. Loomaaed asub Paldiski mnt. 145 (trollid nr-d 6, 7 ja 8, Zoo peatus). Ekskursioonide tellimine tel. 59 98 55.

Berliini pidupäevad

Saksa DV-s käivad ettevalmistused XXX Berliini pidupäevadeks, mis toimuvad 26. septembrist 12. oktoobrini k. a. Sellest võtab osa soliste ja kollektiive 20 maalt. Pealinna teatrid annavad pidupäevadel 12 esietendust, seitse Saksa DV teatrit teistest linnadest näitavad uuslavastusi. Nõukogude Liidust on kutsutud osa võtma Abai-nim. Kasahhi Riiklik Akadeemiline Ooperi- ja Balletiteater, Moskva Väike Teater, Igor ja Valeri Oistrahh. Külalisteatreid on veel oodata Helsingist, Ateenast ja Delhist, kammerorkestrid tulevad Rootsist, Belgiast, Inglismaalt, Jaapanist ja Argentinast.

«Kuldne Praha»

Lõppes XXIII rahvusvaheline telefestival «Kuldne Praha», millest võttis osa 37 maa 44 televisioonistuudiot. Võistlus toimus kahes jaos: draama- ja muusikafilmid. Peaauhind draama alajaotuses läks Poola RV telefilmile «Greta», mille autorid Zbigniew Safjan ja Krysztof Gruber näitavad 10-aastase lapse elamusi 1945. a. mais. Muusikafilmidest tunnistati parimaks Nõukogude Liidu ballettfilm «Maskeraad» (rež. F. Slidovker).

Lavakunstikateedri XII lend

22. juunil toimus TR Konservatooriumi lavakunstikateedri pidulik lõpuaktus. Lõpudiplomi said 12 noort näitlejat (fotole on jäänud ka äsjadiplomeeritud lauljad); esimeses reas (vasakult) Aita Mägi, Piret Päär, Anne Türnpu, teises reas Liina Tennosaar, Katrin Kohv, Toomas Volkmann, kolmandas reas laulja Mati Vaikmaa ja tema õpetaja Ludmilla Issakova, Maret Peep, Priit Künnapas ja Peeter Tammearu, neljandas reas Hendrik Krumm oma õpilase Nadežda Kuremiga ning Peeter Oja, Toomas Taimla, Tõnu Peterson ja kursuse juhendaja Aarne Üksküla.

OLI JA ON

24. juunil toimunud EKP Keskkomitee büroo korralisel istungil arutati mitmeid meie vabariigi ühiskondlik-poliitilise ja sotsiaal-majandusliku elu küsimusi. Kunsti osatähtsuse edasiseks suurendamiseks meie vabariigi elanikkonna ideelis-eetilisel kasvatamisel võtsid EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu vastu määruse «Abinõudest kontserttegevuse edasiseks parandamiseks vabariigis ja Eesti NSV Riikliku Filharmoonia materiaal-tehnilise baasi tugevdamiseks».

24. juunil oli Tallinnas Eesti NSV Teaduste Akadeemia üldkogu koosolek, kus ettekandega «Eesti NSV Teaduste Akadeemia ülesannetest NLKP XXVII kongressi otsuste täitmisel» esines NSVL TA korrespondentliige, ENSV TA president, sotsialistliku töö kangelane K. Rebane. President andis koosolekul grupile teadlastele kätte doktoridiplomid ja professori kutsetunnistused, samuti NSV Liidu Kosmonautika Föderatsiooni medalid. Valiti ENSV TA uued akadeemikud ja korrespondentliikmed. Akadeemikuteks valiti J. Einasto (astrofüüsika), E. Parmasto (botaanika) ja M. Bronštein (põllumajandusökonoomika); korrespondentliikmeteks P. Saari (füüsika), G. Vainikko (matemaatika), V. Kulbach (mehaanika), Ü. Jaaksoo (informaatika) ja A. Koop (ajalugu).

20. juunil toimus Tallinnas miiting, mis oli pühendatud mälestustahvli avamisele majal Lenini pst. 11, kus aastail 1957—1977 elas Eesti NSV TA akadeemik, Eesti NSV teeneline teadlane Joosep Saat. Miitingul kõnelesid Eesti NSV TA asepresident A. Köörna ja parteiveteran, sotsialistliku töö kangelane J. Käbin.

Möödunud nädalal austati kahte juubilari. Kirjanike Majas toimus Eesti NSV teenelise kirjaniku Enn Vetemaa 50. sünnipäevale pühendatud kirjandusõhtu. Tema loomingulisest teest rääkis Eesti NSV Kirjanike Liidu juhatuse esimehe asetäitja J. Jõerüüt. Juubilari austamisest võtsid osa EKP Keskkomitee sekretär R. Ristlaan ja EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja K. Tammistu. 20. juunil oli RAT «Estonias» kontsertetendus, millega tähistati Eesti NSV rahvakunstniku Uno Järvela 60. sünnipäeva. Juubilari austamisel viibisid EKP Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonna juhataja T. Leito ning Eesti NSV kultuuriminister J. Lott.

Tartu Poistekoori 25. aastapäeva kontserdiga TRÜ aulas algas sealmail rahvusvahelisele rahuaastale ja nõukogude noorsoo päevale pühendatud III vabariiklik poistekooride laulupidu. 27. juunil kl. 19.30 on TRÜ aulas külaliskooride kontsert. 28. juunil samal ajal ja samas Riia, Kaunase, Vilniuse, Gorki ja Moskva poistekooride kontsert. 29. juunil kell 16.30 toimub laulupeo tule süütamine I üldlaulupeo mälestuskivi juures, kl. 17 on lillede asetamine V. I. Lenini mälestussambale, kl. 17.10 algab laulupeo rongkäik, kl. 18 saab teoks laulupeo kontsert Tähtvere lauluväljakul.

Toimus Eesti NSV Rahvaülikoolide Nõukogu pleenum, pühendatud rahvaülikoolide 25. aastapäevale. Rahvaülikoolide tegevuse edasisest täiustamisest kõneles nõukogu esimees, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe asetäitja M. Leosk. Ta andis suurele rühmale spetsialistidele ja rahvaülikoolide süsteemi töötajatele kätte üleliidulise ühingu «Teadus» juhatuse ning Eesti NSV Rahvaülikoolide Nõukogu aukirjad. Pleenumist võttis osa EKP Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonna juhataja T. Leito.

Lahemaa Rahvuspargi 15. aastapäeva puhul saab 5. ja 6. juulil Lahemaa mail teoks folkloorifestival «Viru säru». Esimesel päeval toimuvad Viitnal, Võsul ja Palmses kontserdid «Leegajuse», «Kihnumua», «Leigarite», «Leiko», «Torupilli», «Hellero» jt. osavõtul. Pühapäeval, 6. juulil kell 10 esinevad Palmses lastekollektiivid «Piibarid», «Kihnumua» ja «Lee», kl. 12 on Palmses rongkäik, kl. 13 juubeliaktus ning seejärel «Viru säru» lõppkontsert, kus esinevad parimad folkloorikollektiivid. Oma oskusi näitavad käsitöömeistrid, avatud on näitused.

20. juunil lõppes Tallinnas rahvusvaheline konverents «Etnilised protsessid nüüdismaailmas». Selle UNESCO Viini keskuse konverentsi valmistasid ette NSV Liidu TA Etnograafia Instituut ja ENSV TA Ajaloo Instituut. Konverentsil esinesid üheteistkümne riigi teadlased informatsiooniga oma uurimustest etnosotsioloogia valdkonnas. Uurimusi, mida sooritatakse ühisprogrammi «Kultuur» järgi, alustati nõukogude teadlaste algatusel. Konverentsi tööd juhtis nõukogude akadeemik J. Bromlei.

Rahvusvahelise projekti «Geoloogia ja keskkond» üritusena algas 24. juunil Tallinnas rahvusvaheline seminar teemal «Maavarade kaevandamise mõju keskkonnale» ning samanimelise töögrupi istung. Nimetatud projekt viiakse ellu vastavalt ÜRO keskkonnaprogrammi, UNESCO ja NSV Liidu Teaduse ja Tehnika Komitee leppel. Seminarist võtab osa rohkem kui 60 teadlast ja spetsialisti NSV Liidust, Hispaaniast, Hiina RV-st, Kuubast, Poolast, Soomest, Prantsusmaalt, Saksamaa LV-st jm.

Eesti NSV Haridusministeerium ning TRÜ eesti kirjanduse ja rahvaluule kateeder korraldavad 1986/87. õppeaastal kirjandusolümpiaadi üldhariduskoolide 8.—11. kl. õpilastele. Olümpiaad on pühendatud Oskar Lutsu ning Hando Runneli loomingule. I voorus võivad õpilased soovi korral kirjutada ka rahvaluulealase või kodu-uurimusliku töö. Olümpiaad toimub kahes voorus ning kahes vanuserühmas — 8. ja 9. ning 10. ja 11. klassi õpilastele. I voorus kirjutavad õpilased uurimuslikku laadi töö, valides ühe komisjoni poolt soovitatud teemadest. II voorus lahendatakse mitmesuguseid ülesandeid O. Lutsu ja H. Runneli elu ja loomingu kohta.

25. juunil avati Eesti NSV Rahvamajanduse Saavutuste Näituse I, II ja III paviljonis Pirita teel Balti liiduvabariikide ühisnäitus «Taara ja pakend». Näitus on ülal 20. juulini. Täna kell 11 on peapaviljoni konverentsisaalis seminar taara ja pakendi väljatöötamise, valmistamise ja kasutamise päevaprobleemidest. Tehakse kokkuvõte meie vabariigi väljapanekust.

Kose lauluväljakul on 28. ja 29. juunil Harju rajooni vokaal-instrumentaalansamblite võistlus-ülevaatus «Kose '86». Esimesel päeval kell 16 on ürituse avamine ja I kontsert ning kell 21 tantsumaraton. 29. juunil kell 12 toimuval kontserdil esinevad parimaiks tunnistatud ansamblid.

5. juulini võib Põlva Tarbijate Kooperatiivi saalis näha Võru kunstiklubi harrastuskunstnike tööde näitust. Esindatud on kolmteist autorit ümmarguselt kuuekümne maaliga.

Tartus ja Käärikul toimus 23.—26. juunini teadvuse semiootika probleeme käsitlev konverents, mille koostöös üleliidulise ametkondadevahelise teadusnõukoguga «Teadvus» korraldas TRÜ oma aialoo- ja semiootikalaboratooriumi eestvõttel.

UUSI RAAMATUID

LAHEMAA UURIMUSED II.
Rahvuspargi asustusajalugu ja etnograafia.

Teises köites vaatleb E. Varep (TRÜ) asustuse kujunemist Lahemaa Rahvuspargi lõunaosas. Edasi on toodud kirjutised, milles räägitakse mõisate kujunemisest Lahemaal (E. Tarvel, Ajaloo Instituut), Lahemaa rahvastikust XVIII sajandil (J. Linnus, Etnograafiamuuseum), kalastusest kui Lahemaa randlaste elatusalast 1920.—1930. aastail (A. Luts, TRÜ), laevanduse arengust Vergi lahe piirkonnas (P. Tenimäe, Lahemaa Rahvuspark) jm. Lahemaa vanasõnu iseloomustab A. Krikmann (Keele ja Kirjanduse Instituut). E. Laugaste (TRÜ) on andnud kirjapaneku «Marginaale regivärsi sisust ja vormist». Resümeed vene ja inglise keeles. Illustreeritud fotodega. Koostanud I. Etverk, sarja kujundanud P. Luhtein, kaane ja ümbrise kujundanud H. Puzarov, ümbrispaberi motiivi autor R. Maantoa. Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi, Eesti Metsamajanduse ja Looduskaitse Teadusliku Uurimise Instituudi väljaanne. Kirjastus «Valgus». Trükitud 2500 eks. 152 lk. Hind 1.80 rbl.

Pavlo Zagrebelnõi. HOOVÕTT.

Väljapaistev ukraina nõukogude kirjanik Pavlo Zagrebelnõi (sünd. 1924) on kolme aastakümne jooksul kirjutanud hulga silmapaistvaid teoseid — romaane, jutustusi, näidendeid, filmistsenaariume, mis eredalt peegeldavad nõukogude rahva elu. Ukraina NSV Kirjanike Liidu juhatuse esimene sekretär, NSVL Kirjanike Liidu juhatuse sekretär on suure eruditsiooniga kirjanik, kes on ühtmoodi kodus nii teaduse kui ka ajaloo vallas. «Hoovõtt» on NSV Liidu riikliku preemiaga autasustatud romaan, milles on keskset kohal tänapäeva teaduse filosoofilised ja eetilised probleemid, mis romaani peategelase akadeemik Karnali terava sisemise ja välise elukonflikti läbi leiavad huvitava käsitluse. Ukraina keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Ludmilla Raudtits, kujundanud Ludvig Kruusmaa. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 16 000 eks. 664 lk. Hind 2.90 rbl.

Kersti Merilaas. VALITUD TEOSED 2.

Teine köide hõlmab autori luuleloomingut aastaist 1956—1979, jutustuse «Siil» ning neljapildilise näidendi «Kaks viimast rida», mille tegevus toimub ühes Eesti teatrilinnas. Kujundanud Kersti Tormis. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 10 000 eks. 336 lk. Hind 1.40 rbl.

Endla Tegova. PÕLVILI.

1985. aasta romaanivõistluse II auhinna saanud isikuromaani keskseks kujuks on kutseline lektor Ärm Annup, kes vaatab tagasi oma eluteele. Kasvanud kodanlikus Eestis, satub Annup varakult kodanlik-natsionalistlike vaadete mõju alla ning jääb pärast murrangulisi sündmusi olude tõugata. Ärm Annup on saamatu, vastuoludest puretud inimene, kuid ometi võimeline tunnetama ja hindama endast suuremat ja tähtsamat, olgu selleks idee või armastus. «Romaanis «Põlvili» nõuab minult aru poiss — Ärm Annup,» mainib kirjanik. «Ei taha temagi olla säärane, nagu on. Minuga üheaegsena ta ehk siiski mõistab mind, aga vahel valutab minus probleem: kas ma õpetajana olen teinud kõik, et tühiseid inimesi juurde ei tuleks? Kas ei jäänud minugi ajal koolis õpilaste küsimustele antud vastused vahel kahtlaselt rippuma? Aga just koolipõlves kujunenud ideaalidega hakkab noor inimene hiljem elu mõõtma . . .» Kujundanud Andres Tali. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 50 000 eks. 240 lk. Hind 1 rbl.

Mary Mapes Dodge. HÕBEUISUD.
(Hans Brinker). Jutustus Hollandist.

Ameerika lastekirjanikule Mary Elizabeth Mapes Dodge'le (1831—1905) tõi jutustus «Hõbeuisud» maailmakuulsuse. Teost on tõlgitud paljudesse keeltesse ja korduvalt välja antud ning kuulub auga lastekirjanduse klassikasse. Raamatule on antud ka Prantsuse Akadeemia auhind. 1865. aastal trükivalgust näinud noorsooraamat ilmus eesti keeles esmakordselt 1931. aastal sarjas «Looduse Kuldraamat». «Hõbeuisud» on lihtne ja siiras lugu vaese hollandi perekonna muredest ja rõõmudest. Südamesoojuse ja vahel ka leebe huumoriga jutustab autor paetegelase — viieteistkümneaastase Hans Brinkeri — ja temast paar aastat noorema õe Greteli, nende vanemate ja sõprade elust. Raamatu teeb väärtuslikuks veel see, et kirjanik põimib tegevustikku huvitavaid andmeid Hollandi ajaloo ja geograafia kohta, tutvustab maailmakuulsaid hollandlasi, pajatab põnevaid legende jne. Raamat keskmisele koolieale. Inglise keelest tõlkinud ja järelsõna kirjutanud Ann Parts, värsid tõlkinud Linda Targo. Illustreerinud Siima Skop. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 50 000 eks. 224 lk. Hind 1.30 rbl.

Valeri Šteinbahh. SUUR ÄRI.
Dokumentaaljutustus profipoksi telgitagustest.

Tuntud spordikirjaniku teabemahukas teos Lääne profipoksi ajaloost ja tänapäevast, tähtedest, telgitagustest mahhinatsioonidest ja sidemetest maffiaga. Sellest jutustavad peatükid: «Profipoksist ja võltsbriljantidest», «Kui oma karjääri lõpetas Joe Louis», «Vanglast poksitroonile», «Suur sohk», «Poksikinnastes pühamees», «Sajandi matš» jt. Vene keelest tõlkinud Vello Kareda, kaane kujundanud Andres Tali. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 20 000 eks. 184 lk. Hind 55 kop.

Peep Ilmet. MATSALU MAILT.

Raamatus leiab noor lugeja ümmarguselt kolmkümmend luulevormis antud lühiportreed Matsalu linnuriigi asukatest. Nooremale koolieale. Eessõna kirjutanud Fred Jüssi, illustreerinud Edgar Valter. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 35 000 eks. 40 lk. Hind 25 kop.

КОГНИТИВНЫЕ СТИЛИ.
Тезисы научно-практического семинара.

E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi väljaanne. Kaas: H. Gabral. Trükitud 500 eks. 252 lk. Hind 1.40 rbl.

NSV LIIDU MAJANDUSLIKU JA SOTSIAALSE ARENGU PÕHISUUNAD AASTAIKS 1986—1990 NING AJAVAHEMIKUKS KUNI 2000. AASTANI. Brošüür sarjast «NLKP XXVII kongress». Kirjastus «Eesti Raamat». Täiendav tiraaž 10 000. 96 lk. Hind 15 kop.

NÕUKOGUDE LIIDU KOMMUNISTLIKU PARTEI XXVII KONGRESSI RESOLUTSIOON NLKP KESKKOMITEE POLIITILISE ETTEKANDE KOHTA. Vastu võetud ühel häälel 1. märtsil 1986. a. **NLKP XXVII KONGRESSI OTSUSED.** Vastu võetud ühel häälel 1. ja 5. märtsil 1986. aastal. Brošüür sarjast «NLKP XXVII kongress». Kirjastus «Eesti Raamat». Täiendav tiraaž 5000. 40 lk. Hind 10 kop.

N. Rõžkov. NSV LIIDU MAJANDUSLIKU JA SOTSIAALSE ARENGU PÕHISUUNDADEST AASTAIKS 1986—1990 NING AJAVAHEMIKUKS KUNI 2000. AASTANI. Ettekanne NLKP XXVII kongressile 3. märtsil 1986. Brošüür sarjast «NLKP XXVII kongress». Kirjastus «Eesti Raamat». Täiendav tiraaž 10 000. 80 lk. Hind 15 kop.

«EESTI KOMMUNIST» nr. 6. Juuninumber sisaldab juhtkirja «Kiirenduse kursil». Trükist on ilmunud kümneköitelise V. I. Lenini «Valitud teoste» esimesed kaks köidet eesti keeles. Sel puhul võtab sõna EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi marksismileninismi klassikute tõlgete sektori juhataja Ende! Orgmäe. Tarbekaupade tootmise küsimustel peatub EKP Tallinna Lenini Rajoonikomitee esimene sekretär Silvi-Aire Villo. Edasi loeme filos.-dr. prof. Leonid Stolovitši artiklit «Rahvuslik ja internatsionaalne kunstis», Anton Varepi kirjutist «Kodumaatud reeturid», milles valgustatakse reaktsioonilise eesti emigrantliku ladviku tegevuse telgitaguseid, ülevaadet toimetuse vestlusringist «Ühisrindega joomarluse vastu» (kirja pannud Ants Lang) jpm. 64 lk. Hind 25 kop.

Lilian Jatruševa. AASTAMAKS TALLINNAS 1433—1532. Eesti NSV Ühiskonnateaduste Osakonna väljaanne. Resümeed vene ja saksa keeles. Trükitud 200 eks. 56 lk. Hind 45 kop.

КНИГА, ЧИТАТЕЛЬ И БИБЛИОТЕКА В ЭСТОНИИ.

NÕUKOGUDE EESTI RAAMATUKOGUNDUS XV.

Avaldab kümmekond kirjutist. Autorid: Marju Lauristin ja Peeter Vihalemm, Laine Peep, Nareš Mody ja Viia Klement, Kaja Noodla, Elsa Kudu, Helgi Vihma, Rein Ruutsoo, Mare Lott, Imbi Kaasik ja Kalju Oja. Koostanud K. Oja. Resümeed inglise keeles. Kaas: L. Tamm. Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Raamatukogu väljaanne. Trükitud 600 eks. 148 lk. Hind 65 kop.

INFORMATSIOONI JA METOODIKAT.

Eesti NSV Raamatuühingu väljaandes on avaldatud ühingu III kongressi materiale, samuti ühingu 1983. a. II ja 1984. a. I poole kroonikat. Kaas: H. Tüksammel. Trükitud 1000 eks. 40 lk. Tasuta.

O. Rünk. N. Paluver. A. Talvik. KUJUTAV GEOMEETRIA. Õpik kasutamiseks Eesti NSV kõrgkoolides tehnilistel erialadel. Neljas, täiendatud trükk. Kaas: R. Eilsen. Kirjastus «Valgus». Trükitud 4000 eks. 276 lk. Hind 85 kop.

ALGTEADMISI MASSAAŽIST.

Brošüür on mõeldud õppevahendiks kehalise kasvatuse teaduskonna üliõpilastele, õpperühmadele ja neile, kes tegelevad tervisespordiga. Koosneb peatükkidest: «Enesemassaaž», «Sportlik massaaž», «Massaaži kompleksne mõju», «Massaaž võistlustel» ja «Punktmassaaž». Koostanud Harry Rattus. Teine trükk. Kunstiliselt kujundanud K. Tormis. ENSV Kõrg- ja Keskeriariduse Ministeeriumi ja E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi väljaanne. Trükitud 1000 eks. 96 lk. Hind 20 kop.

«NÕUKOGUDE NAINE» nr. 6. Avaldab kirjanduse ja kunsti vallast Kersti Merilaasi viimaseid toimetusele saadetud luuletusi, veerge maalikunstnik Linda Kits-Mäest jm. 30 lk. Hind 35 kop.

«NÕUKOGUDE KOOL» nr. 6. Koolimuusika veergudel vastavad peakirja all «Otsides uusi lahendusi muusikaõpetuses» toimetuse küsimustele Eesti NSV rahvakunstnik, TRK professor Heino Kaljuste, G. Otsa nim. Muusikakooli õppejõud, Eesti NSV teeneline õpetaja Helvi Voore ja N. Gogoli nim. Tallinna 21. keskkooli muusikaõpetaja, RAM-i poistekoori dirigent Lydia Rahula. 56 lk. Hind 30 kop.

EDGAR VALTER

«Inimene on ikka unistanud lendamisest!».

NÄITSTL

Antiikajal nõudis rahvas «Tsirkust ja leiba!», nüüd nõuab eesti rahvas «Kivisid ja leiba».

ANDRA EESMAA

«MIS SIIN NAERDA ON?»

10. karikatuurinäitus avab täna uksed Tallinna Tantsutares. Seekordse karikatuurivõistluse võitjad on OLIMAR KALLAS (Eesti NSV Ajakirjanike Liidu ja «Rahva Hääle» preemia), HUGO HIIBUS («Sovetskaja Estonia» preemia), EDGAR VALTER («Pikri» preemia), KAJA PÕDER («Õhtulehe» preemia), ROMAN OHLAU (Eesti Telegraafiagentuuri preemia), TÕNU KUKK (Eesti NSV Vabatahtliku Karskusühingu preemia), HILLAR METS (Tallinna Puhkeparkide Direktsiooni preemia).

Karikatuurimonarhi trooni saab ETKVL-i Kaubandusinventari Tehaselt viimase kümne aasta jooksul kõige rohkem silma paistnud karikaturist EDGAR VALTER. Eripreemia soolaseima nalja eest annab Kirovi-nimeline näidiskalurikolhoos ROMAN OHLAULE; «Salvo» kaitsekiiver kuulub võitlevaima nalja autorile VLADIMIR NENAŠEVILE ja tort ETKVL-i leivatehaselt «Valga Leib» kaalukaima nalja autorile OLAVI VAHERILE: noorima osalejana saab vaba sissepääsu «Pikri» toimetusse ERKI üliõpilane HEIGO JELLE.

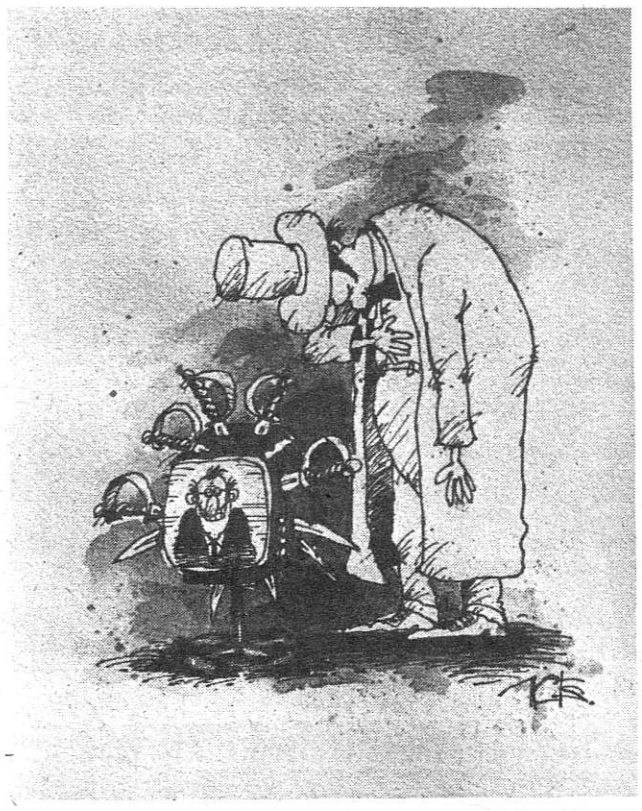

HILLAR METS

«TALLINNFILMI» SÜRRREALISTIDE ENNEOLEMATU GRUPINÄITUS

GRUPINÄITUS algab täna kell 16 Tallinna Tantsutare ümmarguses saalis. Väljas on Heiki Ernitsa, Rao Heidmetsa, Miljard Kilgi, Mati Küti, Hillar Metsa, Priit Pärna, Tõnu Talivee, Riho Undi ja Hardi Volmeri looming pisigraafikast ja karikatuuridest õlimaalideni; topistest, skulptuuridest autokereni. Kõik on hinnas!

KUHU KÄÄNDUD, KARIKATUUR?

Kas põlvkondade vahetus? Nii küsid eneselt Matkamajas avatud karikatuurinäitusel «Tallinlane naerab». Asi pole mitte ainult selles, et siin annavad tooni uued nimed, vaid ka toonis endas. Kui selline väljapanek oleks üles riputatud, ütleme, mõne tehase fuajees sealsete taidlejate loomingu ülevaatena, ei ärataks osalejate asjaarmastajalikkus, naiivne ja kohmakas diletantism ehk kuigivõrd tähelepanu. Kuid tuhandete külastajate pilgu all Raekoja platsil omandab näitus hoopis teistsuguse tähenduse. Siin esindab ta mingil moel ka kogu meie karikatuuri. Neile, kes tunnevad Eesti karikaturistide loomingut rahvusvaheliste näituste (ning nende auhinnatööde) kaudu, kes on lehitsenud H. Valgu, E. Valteri ja teiste vaimukaid naljaraamatuid, meie autorite kodu- ja välismaal ilmunud huumorivalimikke, kogumikke «Händikäp» ja «Kuueteistkümnemäng», võib selgesti täheldatav vaimne tühik ehk tõesti tunduda generatsioonide vahetumisel mõnikord tekkida võiva vaakumina. Kuid hakates uute tegijate töödest otsima uusi lahendusi, uute ideede, võtete ja arusaamade algeid, langetad peagi häbelikult pilgu. Neid pole. Küll aga võib täheldada, kuidas uued tegijad üksteise võidu vanu vigu kordavad.

Milles on siis asi?

Karikatuur on teatavasti kujutava kunsti üks žanre. Ja seejuures küllaltki spetsiifiline. Karikeeriv, sageli põgus ja visandlik joonis võib tekitada mulje, et tasub vaid joonistades midagi või kedagi moonutada — ja karikatuur ongi valmis! Sellisest pealiskaudsest, lihtsustavast ja karikatuuri profaneerivast suhtumisest ongi tingitud asjaolu, et karikatuuri proovivad väga paljud. Suurem osa proovijaist hiljem loobub — selgub, et niisama lihtne see polegi —, üks osa aga, ilmselt vähem kriitiline, jätkab kas head teenimisvõimalust lootes või muudel kaalutlustel karikatuuri viljelemist. Vähe sellest, et neil puudub enesekriitiline meel, neil puudub enamasti ka elementaarne joonistamisoskus, huumorimeelest ja kompositsioonitundest rääkimata. Lihtsameelne arusaamine karikatuurist seostub harilikult ka lihtsameelse arusaamisega koomikast — ning valmivadki pildid, mis tänu oma sisutühjusele näivad ohutud ja sellistena ka lehesabades äratrükkimist leiavad. Nii näemegi mitmesuguseid debiilse ilmega «ülemusi» pakkekaste meenutavate kirjutuslaudade taga, fooniks piksenoolena süüdlast tabav tootmisgraafiku kõver, Raekoja tornist alla roninud Vana Toomast küll samanimelise restorani ukse taga, küll mujal, Neptunuse poosis sorakil habemega (naljakas ju!) õnnetut Ülemiste vanakest — vaenekene ei saa Lasnamäed ära uputada, sest see asub Ülemiste järvest kõrgemal... Jne... Kui ei saa viinapitse kokku lüüa, lööme kokku munatopse, Pika jala tähistamegi pika, Lühikese aga lühikese jalaga. Ühe uustulnuka piltidel — karikatuuriks ei söanda neid nimetada — on Tallinna tänavaile paigutatud tegelased üsnagi Walt Disney' Miki-Hiire moodi. «Oh kui armas!» võib ohata nii mõnigi külastaja, kelle kodustel riiulitel on videokassetide vahel ka välisreisidelt toodud koomikseid. Kõiki «suundumusi» ei jõua üles lugedagi.

Siiski ilmneb selgelt üks tendents.

See tendents andestab kõigi muude väärtuste puudumise, peaasi, et oleks «kriitika». Too lihtsameelne lähenemine karikatuurile, millest eespool juttu oli, näeb just selles karikatuuri voorust, selle sotsiaalsust. Kui Vana Toomas seisab restorani («Vana Toomas»?) ukse taga, siis järelikult võitleb autor pikkade järjekordade vastu ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes. Niisiis on autor sotsiaalne. Sama võib öelda autori kohta, kelle pildil jagatakse laua vahekäigus liikuvalt haagiselt toitu kannatlikult ootavatele külastajatele, kes on pealegi pidulikus poosis võtnud kohad sisse seal, kus tavalises laudasituatsioonis asuvad loomad... Ja kuulge, kas siis tõesti ei ole sotsiaalne see autor, kes kujutab kitsal liikluseks suletud vanalinna tänaval uhkeid musti limusiine lihtsatest autodest mööda kihutamas? Või too, kes kritiseerib ehitajad? Või too ja too... On ju!

Paraku ei ole see tendents uus. Tegemist on katsega näha karikaturistis mitte niivõrd kunstnikku, virtuoosset ja andekat joonistajat, terava pilguga vaatlejat-mõtisklejat kuivõrd päevakajalist kritiseerijat. Kriitikat on vaja, seltsimehed, kriitikat! Ja juba ongi kohal see veidi ebalev kümneaastase staažiga algaja, kraamides kohvrist lagedale hulga abituid, kuid «aktuaalseid» pilte... Palun võtke! Siin on torulukkseppadest, siin on nendest, kes prügiurne lõhuvad, kes ei täida plaani, kes unistavad oma naise kõrval magades võõrastest naistest... Kui soovite välispoliitikat, siis palun — siin on presidendile aatomipommid isegi kõrva topitud! Naljakas, eks ole — pommid kõrvatroppideks! Asi pole isegi selles, et sellistel piltidel pole mingit pistmist ei karikatuuri ega kunstiga (neil puudub igasugune esteetiline väärtus), asi on selles, et seesugune diletantlik abitus rikub avalikult eksponeerituna tuhandete ja tuhandete inimeste maitset. See on omamoodi kitš, kunsti surrogaat, karikatuuri aseaine, mis on aldis otsima eeskujusid nii välismaal ilmuvatest kui ka meie kolmekümnendate aastate ajaviitežurnaalidest. Määratud rahuldama meie inimeste vaimseid vajadusi, pakub ta neile huumori asemel maistetusi, satiiri pähe aga mitmesuguses vormis kohaliku tähtsusega puudusi. See pseudohuumor, tõstnud diletandi meistriga ühele pulgale, asub viimast tasapisi kõrvale nügima — rahvas ei mõista, rahvas ei saa aru, joonistage lihtsamini, kritiseerige, võidelge puudustega... Kuni lõpuks, võrrelnud algaja pilte meistri karikatuuridega, leiab ta viimased elitaarsed olevat. «See kunst on lihtrahva jaoks liiga peenike,» käib ta tähendusrikkalt muiates välja oma trumbi. Ning hämmastunud meister tõmbubki kõrvale.

Vaevalt saab aga huumor kunagi olla liiga «peenike». Nali võib ju olla ka vihjes, ja enamasti ta selles ongi. Nali võib olla ka pausis, selles, mida välja ei öelda. Seal, kus nali läheb «jämedaks», on tavaliselt tegemist labasusega. Nagu estraadil võib häält moonutades või suisa kokutades saavutada rahva naerutamisel odavaid võite, nii võib neid üritada ka pildil, joonistades tegelasi pikaninalistena või mingite värdjate sarnastena. Iseküsimuseks jääb, kuivõrd sellised pildid karikatuurid on. Et autor ei taotlegi koomilist efekti, jääb nali enamasti sündimata ning pilt mõjub teatud puuduse või negatiivse nähtuse illustratsioonina. Enamgi veel — kuna autor «maalib» elust maha, siis võib tema toode mitte naerma, vaid hoopiski nutma ajada — kas meil vähe on selliseid puudusi mille puhul, tagasihoidlikult öeldes, meel mõruks läheb! Meenub pilt, mis kunagi ühes keskajakirjas ilmus — nälginud lehm läbi hangede põhukoormale järele jooksmas. Autor oli püüdnud küll vaatajat tekstiga naerma ajada, ent sellest ei piisanud — traagiline ei saa muutuda koomiliseks, kuidas me oma loomejõudu ka ei pingutaks. Samasuguseid püüdeid võib näha ka meie illustreeriva karikatuuri puhul, kui autor riputab tegelaste pea kohale kõikvõimalikes kombinatsioonides küsi- ja hüüumärke, suuri ja väikseid mõttemulle. Ei, nalja sünniks ei piisa mullikestest, vaja on palju muud, eelkõige aga koomilist vastuolu, soovi ja oskust suhelda vaatajaga koomiliste kujundite kaudu. Ning lõpuks — olles kunst, peab karikatuur olema esteetiline, nauditav mitte üksnes sisult, vaid ka vormilt. Huvitav — kirjaoskamatute kirjameeste töid me ei avalda, nende pilte, kes joonistama pole õppinud, aga ilmutame küll. Mis ime siis, kui Edgar Valter oma karikatuurid ülalnimetatud näituselt maha võtta laskis — imelik ju anda kontserti koos inimestega, kes viisi ei pea...

Meie karikaturistid, kes on saanud auhindu paljudelt rahvusvahelistelt näitustelt ning on oma võimekust ka muudel foorumitel tõestanud, peaksid allakirjutanu arvates olema võimelised üheks-kaheks heatasemeliseks näituseks aastas. Laskem neil siis ennast näidata! Ärgem kiskugem neid alla algajate tasemele, vaid aidakem algajatel meistrite tasemele tõusta! Ning kuivõrd karikatuur on siiski kunst, peaks ka igas karikatuurinäituse žüriis olema tunda Kunstnike Liidu nõudlikku maitset. Sest muidu võib juhtuda, et me pakume kunsti pähe avalikult ja midagi häbenemata hoopis midagi muud...

KAIDO LIIVA

«СИРП Я ВАЗАР»
(«Серп и молот»)
Индекс 69786

TOIMETAJA ASETÄITJA E. ANUPÕLD
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: E. ANUPÕLD (toimetaja asetäitja), V. HERKEL, J. KANGILASKI, K. KIISK, M. MIKIVER, I. MOSS, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN, D. VAABANDI.

Toimetus: 200 031 Tallinn, Gagarini pst. 30, postiaadress: 200 090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toimetaja asetäitja — 60 19 24, vastutav sekretär — 60 17 03, publitsistika- ja kultuuritöö osakond — 44 30 05, kunsti- ja huumoriosakond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 83, muusikaosakond — 60 18 22, teatriosakond — 60 12 46, masinakiri — 60 27 93. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Üksiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika». Tallinn, Pärnu mnt. 8.
«Серп и вазар» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Таллин, Пярнуское шоссе, 8.
EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.
MB-07112 Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 72 000. Tellimise nr. 2492
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10